

Set Persson

Kommunistisk riksdagspolitik

En redogörelse för 1945 års riksdag

Stockholm 1946
Arbetarkulturs Förlag

Innehåll

Introduktion	1
Förord	1
1. Försvarsfrågan	2
2. Mot fascism och reaktion, för ökad demokrati.....	3
Hemliga polisen.....	4
De baltiska flyktingarna.	5
Kommunistiska förslag för demokratin, mot reaktionen.....	6
Rättsäkerhetens äventyrande.	8
Rösträtts- och valbarhetsbestämmelserna.	8
Ännu är lagröten inte utrensad.	8
3. Den ekonomiska politiken.....	8
Metallkonflikten.	8
Mot fullmaktslagarna.	9
Statliga subventioner till industrin.	11
Sjöfolkets krigsrisk ersättning.	12
Inkomst- och förmögenhetsfördelningen.	12
4. Förstatligande ej att förväxla med socialisering.....	12
Försäkringsrörelsens förstatligande.....	13
Gruvfyndigheterna bör bli allmän egendom.	14
Den enskilda järnvägarnas förstatligande.	14
5. För beskattning efter ekonomisk bärkraft	16
Höjning av skattefria avdragen.	16
Omsättningsskatten.	16
Värnskatten.....	16
Uttagande av särskild förmögenhetsskatt.....	16
Familjebeskattningen.	16
Skattefrihet för krigsrisk ersättningen.	17
Idrotten och nöjesskatten.....	17
Skattelättnader för lungsjuka.....	17

6. Landsplanering	17
7. Hälsobostäder åt alla	19
De höga hyrorna.	21
Staten som tomtjobbare.	21
Räntesänkningen borde utnyttjas för hyressänkning.	21
Bostadskvaliteten får inte försämrans.	22
Bostadseländet i brukssamhällena.	22
8. En socialpolitik som tryggar existensminimum	22
Obligatoriska barnbidrag.	24
Socialpolitiken bör inte bygga på försäkringslinjen.	24
Bosättningslån bör bli räntefria.	24
Semesterlagens bestämmelse.	25
9. För barnens och mödrarnas välfärd och rätt	25
För effektivare mödrahjälp.	26
Slott och herrgårdar kan bli semesterhem.	26
Fri skolmateriel.	27
Lokaler för skolbarnsbespisning.	27
Fria sommarresor för barn.	27
Utomäktenskapliga barns arvsrätt.	28
Semester för husmödrar.	28
10. Förbättrade folkpensioner	29
Kommunala pensionstillskott i stället för fattigvård.	29
Pensionärshemmen.	30
Blindhetsersättning.	30
11. För rättvisa åt landsbygdens folk	30
Maskinlånecentraler.	31
Statsunderstöd till torrlägningsverksamhet.	31
Statliga bidrag till täckdikning.	32
Anslag till ladugårdsförbättringar.	32
Landsbygdens elektrifiering.	32
Arrendelagstiftningen.	32
Arbetarsmåbrukslånen.	33
Kollektivjordbruk.	33
Lantarbetarnas arbetstid.	33
Jakträtten bör ej monopoliseras.	34
Fiskerinäringen.	35
12. Bränsleförsörjningen	35
13. Ungdomen och fritiden.	37
14. Statstjänarnas löner, pensioner och arbetsförhållanden	38
Hur orättvisor konserveras.	39
Statstjänarnas pensioner.	40
Statens kollektivavtalsanställda personal.	40
Sinnessjukhuspersonalen, en synnerligen missgynnad grupp.	42
Arbetarna vid försvarets arbetsplatser.	42
Irriterande "tidsstudier".	43
Personalen mobiliserad eller icke?	43
Järnvägsmännens fribiljetter.	44
Avskedade för sjukdom men förklarade arbetsföra.	44
Kommunaltjänstemännens förhandlingsrätt.	45
Sjuksköterskeutbildningen.	45
15. Gengasens offer	46
Tillägsskatten å bensin.	47

16. Undervisning och forskning	47
Studiehjälp åt landsbygdens ungdom.	49
Avskaffandet av rätten till aga.	50
Läroböckerna.	50
Medborgerlig utbildning i samband med värnpliktstjänstgöring.	50
Den tekniskt-vetenskapliga forskningen.	51
De medicinska studierna.	51
Stipendier vid universitet och högskolor.	52
17. Diverse special- och lokalfrågor.....	52
Installationsavgifter för telefon.	52
För verklig religionsfrihet.	52
Kyrkobyggnadsraseriet i Stockholm.	53
”Broavgift” — en medeltida kvarleva.	53
Bro vid Bergnäset.	53
Nykterhetsfrågan.	53

Introduktion

Åren 1943-1947 upplevde det svenska kommunistpartiet (SKP) ett uppsving, delvis för att partiet kunde sola sig i glansen av sovjetarméns framgångar i kampen mot Nazityskland. SKP:s växande inflytande yttrade sig i bl a att partiet i riksdagsvalet 1944 fick 10,3 % av rösterna, 1945 var det drivande i den stora Metallstrejken och i kommunalvalen 1946 fick det 11,2 % av rösterna. Därefter började kräftgången och 1950-talet blev ett mörkt årtionde.

Under åren 1945-1950 gav SKP årligen ut skrifter som redogjorde för SKP:s verksamhet i den svenska riksdagen. De två första hade Set Persson som författare. Föreliggande skrift är den första.

Lästips

Om SKP:s utveckling från världskrigets sista år fram till c:a 1950, se kapitlet ”SKP:s politiska utveckling 1943-1950” i [Zenit om SKP/VPK – en artikelsamling](#) och avsnittet ”SKP i efterkrigstidens malström” i [KOMMUNIST om SKP/Vpk](#). Se även Werner Schmidts [C-H Hermansson - En politisk biografi](#), där kapitel 4, ”Kommunismens korta vår”, behandlar samma tidsperiod.

Om Set Persson, se [Till försvar för kommunismen](#), som gavs ut 1971 av den maoistiska organisationen MLK (Marxist-Leninistiska Kampförbundet).

Martin F (10 februari 2016)

Förord

Vid riksdagsvalet år 1944 vann kommunisterna en glänsande valseger. Jämfört med riksdagsvalet år 1940 ökade kommunisternas röstsiffror från 101.424 till 318.461 och antalet kommunistiska riksdagsmän i andra kammaren ökade från 3 till 15, trots att valbestämmelserna är sådana att kommunisterna fick betala sina mandat med nära nog dubbelt så många röster mot vad en del av de övriga partierna fick betala. Om valbestämmelserna vore sådana, att de gav full rättvisa, skulle den kommunistiska gruppen i andra kammaren i kraft av det uppnådda röstresultatet bestå av 24 riksdagsmän.

I första kammaren hade kommunisterna tidigare två representanter, fr. o. m. år 1946 blir antalet tre, enär kommunisterna i Stockholms stadsfullmäktige var tillräckligt starka för att vid förstakammarvalet i september 1945 placera en kommunist även på första kammarens stockholmsbänk.

Den kommunistiska riksdagsgruppen vill i denna skrift redovisa för sitt arbete under det första arbetsåret efter valsegern. Redogörelsen omfattar vårsessionen.

I många frågor har riksdagen helt eller delvis bifallit de kommunistiska förslagen, men flertalet av förslagen har avvisats. Vi överlämnar till väljarna att avgöra huruvida de argument som anförts till stöd för avslag på förslag, beträffande vilka det ligger i öppen dag att småfolkets intressen kräver deras skyndsamma genomförande, är hållbara eller icke.

Vid bedömandet av riksdagens behandling av de kommunistiska förslagen bör envar beakta, att *representanter för arbetarpartier innehar majoritetsställning i båda kamrarna*. I första kammaren innehar socialdemokraterna ensamma majoriteten, i andra kammaren innehar socialdemokraterna och kommunisterna tillsammans tagna majoritetsställning vid omröstningarna. *Det finns därför ingen möjlighet för de borgerliga att av egen kraft förhindra beslut, vilka arbetarna och övrigt småfolk har intresse av att få genomförda. För att detta skall kunna ske måste de erhålla hjälp från arbetarrepresentationen*. Kommunisterna har för

sin del uppträtt enhetligt för de förslag, som framförts.

De förslag vi ställt och den ställning vi tagit i olika frågor har alltid skett från utgångspunkten: Vad gagnar småfolket? Vi överlämnar till väljarna att svara på frågan, huruvida vi lyckats i dessa strävanden.

Stockholm i december 1945.

Set Persson.

Kommunistiska riksdagsgruppens sekreterare.

1. Försvarsfrågan

Vid början av 1945 års riksdag förebådade försvarsministern en utredning, som skulle få till uppgift att framlägga förslag till riktlinjer för försvarets uppbyggnad och ställning i framtiden. Den nuvarande försvarsordningen gäller nämligen endast t. o. m. den 30 juni 1947. I detta läge anförde kommunisterna i en motion som väcktes redan vid riksdagens början och som var undertecknad av samtliga kommunistiska riksdagsmän bl. a. följande:

”Vi är anhängare av och verkar för en utveckling av det mellan-folkliga samarbetet i riktning mot skapandet av en internationell rättsordning som kan säkra freden i världen och för alltid göra slut på kriget. Då vi emellertid icke för närvarande kan se några påtagliga utsikter till att en sådan rättsordning skall komma till stånd inom överskådlig tid, måste vi fastställa, att ett effektivt försvar av den nationella friheten efter det pågående kriget, liksom nu, näppeligen är möjligt utan militära maktmedel, såsom stöd för en i folkets intresse förd utrikespolitik”.

Därpå anfördes till frågan om direktiven för den nya utredningen.

”Utredningen måste enligt vår uppfattning erhålla klara och tydliga direktiv att söka skapa en försvarsmakt, som *inom ramen för vårt folks bärkraft och vårt lands materiella resurser ger största möjliga effektivitet, ej avses för aggressiva syften och ej kan utnyttjas av en minoritet mot folket självt*”.

Som nödvändiga åtgärder för att åstadkomma en sådan försvarsmakt framhölls:

1. Det skall finnas en enhetlig militär ledning.
2. Den militära personalen skall avlastas åtminstone de rutinmässiga förvaltnings- och expeditiönsärendena.
3. Försörjningstjänsten omorganiseras.
4. En hos folket förankrad tillräckligt stor och skicklig befälskader utbildas genom att hela den årliga värnpliktskontingenten blir rekryteringsbas för officerskåren, varvid studentexamen som kvalifikationsgrund för officersbefattning helt slopas.
5. Utrustnings-, materials- och förvaltningsärendenas behandling centraliseras.
6. Lika väl som det måste bli varje medborgares plikt att vid fara för den nationella friheten direkt eller indirekt ställa sina krafter till försvarets förfogande, lika väl måste det också bli en oinskränkt plikt för industrins, jordens och transportmedlens ägare att ställa sina resurser till försvarets förfogande.
7. Erfarenheterna från kriget har visat vilket utomordentligt vapen mot en angripare och ockupant en effektiv partisanrörelse är. I vårt land har vi redan i hemvärnet en grund att bygga på. Värnplikt till hemvärnet bör dock införas, en fullgod beväpning och utrustning anskaffas, välutbildat och för ändamålet specialutbildat befäl organiseras och hemvärnet fast inordnas i försvarsledningen. För att möjliggöra en snabb mobilisering och utgöra en effektiv beredskap mot oväntade angrepp bör varje man i hemvärnet själv förvara sin utrustning och beväpning.
8. ”Frivilliga försvarsorganisationer” bör försvinna. Antingen är dessa organisationer

nödvändiga för försvaret, i så fall skall de inordnas som en del av detta och ställas under kontroll, eller också är de obehövlige, i vilket fall dess medlemmar bör tagas i anspråk på annat sätt.

9. Den isolering som nu består såväl mellan officerare och manskap som också mellan officerskåren och samhällslivet i övrigt måste brytas.

10. Manskapets kommendering till förströelse måste ersättas med befällets kamratliga vägledning och manskapets egna initiativ befrämjas.

Det anförda utgör det huvudsakliga i de riktlinjer för försvarets framtida organisation, som kommunisterna önskar få godkända. Men även med ett bifall till detta förslag skulle det i alla fall komma att dröja lång tid innan de nya formerna för försvarets uppbyggnad och organisation skulle bli omsatta i praktisk handling. Därför borde åtgärder omedelbart vidtagas för att eliminera nu föreliggande missförhållanden, vilka medför en påtaglig fara för att det efter krigets slut kommer att uppstå en allmän reagens mot utgifter till försvarsändamål. Allmänheten kommer då att med en helt annan skärpa än vad som skett under kriget att ställa frågan: Hur utnyttjas de pengar som vi avstår till försvarsändamål? Kan inte denna fråga besvaras på ett nöjaktigt sätt kommer viljan hos folket att bära de ekonomiska och övriga bördor, som försvarets upprätthållande kräver, att försvagas. För att undgå en sådan utveckling bör anordningar vidtagas vilka ger medborgarna tillräckliga garantier för att militärt slöseri icke obeivrat får förekomma. Därtill bör också möjligheter skapas för en ökad *civil insyn, kontroll och medverkan i försvarsväsendet*. För att ernå detta föreslogs i en annan motion skapandet av en förbindelselänk mellan svenska folket och dem som bära det främsta ansvaret för dess försvarsmakt. Detta skulle kunna ske genom inrättandet av en parlamentarisk kommission, d. v. s. en kommission bestående av civila personer, i partihänseende sammansatt enligt vanliga proportionella regler. I instruktionen för denna kommitté borde ingå föreskrifter inte endast i fråga om sakrevision i försvarsväsendet utan även skyldighet att mottaga anmälningar om missförhållanden och undersöka vad som påtalats samt pröva inkomna förslag om ändringar och förbättringar till båtnad för försvaret och för nedbringandet av dess kostnader. Kommissionens syfte skulle alltså vara att möjliggöra folkets medverkan i strävandena att effektivisera och förbilliga försvaret och undanröja verkliga eller förmenta anledningar till misstro mot yrkesmilitärerna.

Statsutskottet, som hade att upptaga dessa motioner till förberedande behandling, avstyrkte desamma utan att besvara sig med att ta ställning till de i motionerna berörda sakfrågorna. Men vid behandling i riksdagen av motionen om riktlinjer för försvarsutredningen uttalade försvarsministern:

”Jag måste för min egen del säga, att alla de punkter som kommunisterna har framfört är av den natur, att de måste bli föremål för övervägande vid utredningen. Jag säger rent ut, att det på åtskilliga punkter är värdefulla saker som av kommunisterna har framförts.”

Från kommunistiskt håll uttalades till detta den förhoppningen att den kommande utredningen skulle ta hänsyn till och till sakbehandling upptaga de uppslag och tankar, som hade framförts i motionen och att utredningen måtte få en sådan sammansättning, att en dylik sakbehandling blev möjlig att genomföra.

Regeringen har senare tillsatt ”1945 års försvarsutredning” och ”civilförsvarsutredningen”. Kommunisternas representanter i dessa är riksdagsman Hilding Hagberg i den förstnämnda och riksdagsman Sven Linderot i den sistnämnda.

2. Mot fascism och reaktion, för ökad demokrati

För kommunisterna är demokrati inte bara ett slagord. Därför har de under kriget bekämpat alla de avskrivningar och inskränkningar i fråga om de demokratiska fri- och rättigheterna,

som samlingspartierna gemensamt genomförde med motiveringen, att "tidsläget kräver detta". Kommunisterna har frågat: Hur kan de som bekänner sig till demokratin påstå att ett farofyllt läge kräver inskränkningar i demokratin? Om man betraktar demokratin som den grundval, på vilken samhället vilar, då måste väl ett farofyllt läge i stället kräva en utbyggnad och ett befästade av demokratin. Kommunisterna företrädde under kriget ensamma denna mening. De har tidvis helt ensamma fått föra kampen mot sådana reaktionära och helt antidemokratiska företeelser som den svenska anpassningspolitiken till nazitysk favör, informationsstyrelsens mörkläggning, den välvilliga behandlingen av in- och utländska fascister, den många gånger skändliga behandlingen av antifascistiska flyktingar, fullmaktslagstiftningen, hemliga rättegångar, orättfärdiga domar och den efter klart fascistiskt mönster inrättade hemliga polisen och dess verksamhet.

Hemliga polisen.

När kriget utbröt inrättade socialminister Möller utan riksdagens vetskap den hemliga polisen. Det gick till på så sätt att han i proposition till riksdagen begärde anslag till "bevakning av hamnar, flygplatser o. s. v.". "O. s. v.", det var hemliga polisen. Agenter anställdes vilka fick i uppdrag att som spioner intränga i arbetsorganisationerna. Dessa agenter benämns officiellt i polisens handlingar "tjallare". Regeringen utarbetade en instruktion för hemliga polisen, instruktionen hemligstämplades och är ännu hemligstämplad.

Så stiftades "lagen om vissa tvångsmedel vid krig och krigsfara". Det var den lagen som gav polisen rätt att tjuvläsa brev, avlyssna telefonsamtal, företa husundersökningar och inspärta folk på enbart föregiven misstanke om, att vederbörande kanske ämnade företaga sig någonting som var olagligt. Syftet med allt detta angavs vara att bekämpa spioner och sabotörer.

Vid granskning vid årets riksdag av hemliga polisen påvisade kommunisterna att vid dess verksamhet uppstod någonting som på juristspråket benämnes "biprodukter". D. v. s., när en brevspion läste ett brev fann han exempelvis politiska åsikter uttalade från brevskrivarens sida, politiska uttalanden om samlingsregeringen o. s. v. Dyliga uttalanden hade ju ingenting med spioneri eller sabotage att skaffa. Men polisen gjorde avskrifter av breven och sände dem till social- och försvarsdepartementet och till försvarets s. k. säkerhetstjänst. Med ledning av dessa förteckningar uppgjordes sedan bl. a. listorna över de svenska medborgare, vilka placerades i särskilda koncentrationsläger, sådana som fanns upprättade i Storsien, Sveg och annorstädes, när de inkallades till militärtjänst. Även så uppgjordes förteckningar över de arbetare, som skulle avstängas från försvarets arbetsplatser. Dessa särskilda register, som omfattade medlemmar av kommunistiska och syndikalistiska organisationer och även en del oppositionella socialdemokrater finns enligt uppgift ännu bevarade. Hade inte främst Röda armén krossat fascismens maktapparat så skulle dessa register kunnat komma att utgöra förteckningar över svenska medborgare till tjänst åt Hitlers arkebuseringsplutoner.

Registreringsanordningarna var mycket effektiva när det gällde radikala antifascister, men klickade tydligen alldeles när det gällde att hålla reda på nazister. När det gällde hemliga polisen är den lika ineffektiv i kampen mot fascismen som vad den är dyr. Kostnaderna för densamma uppgick nämligen, enligt uppgift från regeringen som svar på en kommunistisk interpellation, till 8.950.000 kronor för budgetåret 1943-44. För förra budgetårets anslogs 9 miljoner. Därtill kommer de kostnader som regeringen tvingat städer och kommuner att betala till hemliga polisen.

Den ordinarie poliskåren har därtill under krigsåren på förslag av socialminister Möller för första gången i Sverges historia utrustats med automatvapen och tårgas, varefter övningar genomförts i gatustrider, där en del av poliserna agerade demonstrationer. Med allt detta som bakgrund har kommunisterna i riksdagen med rätta ställt frågorna: Vad syftar man med denna brutalisering av polisvåldet? Vilka perspektiv har man ställt i fråga om efterkrigstidens utveckling? Inte rimmar dessa förberedelser med tanken om att förverkliga arbetarrörelsens

efterkrigsprogram.

Det är inte ett för hårt omdöme om man säger, att under krigets första år genomgick den svenska statsapparaten, som ett led i samlingsregeringens anpassningspolitik, en regelrätt fascistiseringsprocess. Jämsides med den reaktionära utvecklingen inom polismakten frodades den hemliga diplomatin, rättegångar fördes i allt större utsträckning inom lyckta dörrar, handlingarna i målen hemligstämplades och antifascister dömdes enbart på indicier eller för rena bagateller till orimliga tukthusstraff. Det administrativa godtycket sattes i system. Teaterpjäser och filmer, som inte passade nazisterna, förbjöds, tidningar beslagtogs på administrativ väg o. s. v. Radion likriktades, tal av Adolf Hitler återgavs i bland två eller flera gånger om dagen. Fascismens agenter hölls om ryggen, först när Hitlers nederlag var givet började en viss anpassning i andra riktningen att göra sig märkbar, vilken bl. a. resulterade i att under år 1944 dömdes flera tyska agenter än vad tidigare skett under hela kriget.

För antinazistiska flyktingar har demokratins Sverge varit en synnerligen riskabel tillflyktsort. Från utrikesdepartementet levererades deras namn och adresser till tyska legationen. Hemliga polisen utlämnade norrmannen Martin Hjelman, som tyskarna fick mottaga ur svenska polisens händer i december 1940, varefter han, efter att ha plågats hos Gestopo under 3½ år avrättades i Brandenburg den 30 maj 1944. Hans blod klibbar vid den svenska polisens och dess överordnades händer.

De baltiska flyktingarna.

Hur bjärt bryter inte den välvilja, som demokratins Sverge visat mot fascistiska avhoppare och flyktingar mot den politik, vilken förts mot antifascistiska flyktingar. Se på balterna som nu vistas i Sverige. En hel del av dem är fascister, som fann sig väl tillrätta i hemlandet under tysk ockupation men som i skräck för det egna folket och för Röda armén flydde till Sverge när deras hemländer befriades. Dessa element har placerats i arbete, t. o. m. i svensk stats- och kommunaltjänst.

I 674 fartyg och båtar fraktades de hit. Sovjetstaten återfordrade dessa fartyg, de var sovjetstatens egendom. På förslag av samlingsregeringen beslutade då riksdagen att fartygen skulle återlämnas till rätta ägaren, men samtidigt antogs en särskild lag enligt vilken den, som kunde "göra troligt" att fartyget var hans privata egendom äger rätt att få ersättning för de till de baltiska staterna återlämnade fartygen ur svenska statskassan, av svenska skattebetalares medel.

Det kräves alltså inte ens vanlig juridisk bevisning för att en baltfascist verkligen är ägare till ett fartyg för att svenska staten skall kunna betala honom för detsamma när det återlämnas till sovjetstaten.

Vid nazismens sammanbrott återvände en hel del svenskfödda tyska medborgare till Sverge. Det var svenskar av bada konen, som etter att ha meriterat sig tör tyskt medborgarskap funnit sig väl tillrätta i nazilandet. Nu flydde de den sjunkande nazistiska skutan och återvände till sitt ursprungliga hemland. Sina ägodelar kunde de inte alltid föra med sig.

Detta var ett nytt slag av flyktingar och för dem vidtogs alldeles särskilda åtgärder. Riksdagen anslog på förslag av regeringen 700.000 kronor, vilka överlämnades till en organisation som heter "Utlandssvenskarnas förening", till vilken dessa flyktingar sedan har att vanda sig vid behov av ekonomisk hjälp. Det skedde efter att styrelsen för denna förening, som bl. a. består av 18 direktörer från våra största industriföretag, hade gjort ett uttalande av följande lydelse:

"De," — flyktingarna alltså — "finna det förståeligt nog förödmjukande — ej minst i det fallet, då de äro innehavare av större eller mindre sparkapital, som de icke kunna få transfererat — att använda sig av den allmänna fattigvården."

Alltså, den hjälpform som är den enda som står hjälpbehövande hederliga svenska

medborgare till buds den dugde inte åt politiskt och ekonomiskt bankruttrade tyska äventyrare av svensk påbrå.

Det förtjänar också att som jämförelsemateriel när det gäller olika slags behandling av utlänningar påminna om fallet Senise, italienaren som stod åtalad bl. a. för spioneri, utfört för tysk rakning. Han släpptes av myndigheterna mitt under rättegången och lämnades tillfälle att smita ur landet.

*

Till hemliga polisens underlåtenhetssynder hör också skandalen med Bromma flygfält, som under hela kriget stod under tysk kontroll, utan att den svenska polisen lyckades upptäcka detta förrän den tyska nazismen var krossad. Därmed kan vi på den svenska polisens skuldkonto skriva upp även nedskjutningarna hösten 1943 av trafikflygplanen Gladan och Gripen, med de människoliv som gick förlorade.

Svenska hemliga polisen upprätthöll regelrätta förbindelser med tyska Gestapo ända fram till april månad 1945. Senast vid årets riksdag beviljades visst anslag till den vid tiden för anslaget beviljande av nazisterna behärskade internationella kriminalpoliskommissionen och kriminaltekniska anstalten i Stockholm upprätthöll radioförbindelse med en gestapocentral i Berlin ända till sommaren 1943.

Mycket av vad man företagit sig under krigsåren strider mot grundlagen. Exempelvis åtgärderna mot pressfriheten, kränkning av den personliga friheten utan domstolsförfarande, sättet för tillkomsten av hemliga polisen, instruktionerna för densamma, dess finansiering o. s. v.

De organ som har till uppgift att övervaka lagarnas efterlevnad, nämligen riksdagens justitie- och militieombudsmän och dess konstitutionsutskott, har låtit lagrötan ha sin gång.

Justitieombudsmannens uppgift är att övervaka ämbets- och tjänstemännens sätt att tillämpa lagar och förordningar, militieombudsmannen har samma uppgift vad det gäller officerarna. Konstitutionsutskottets främsta uppgifter är att se till att regeringen inte kränker grundlagarna. Men trots allt som skett har ingen av dessa institutioner funnit anledning att ingripa. Justitieombudsmannen har t. o. m. i några fall förklarat sig förhindrad att ge besked i klagörenden med den motiveringen, att han varit förhindrad att göra detta, emedan de handlingar det rört sig om varit hemligstämplade.

Med en sådan utveckling blev även på det konstitutionella området godtycket satt i rättsäkerhetens ställe på ett i svensk historia hittills okänt sätt. Och konstitutionsutskottet, vad skulle man kunna vänta av detta, det bestod ju av representanter för de partier, vilka ett för alla och alla för ett är gemensamt ansvariga för lagrötan och dess utbredning.

Frågor av här berört slag blev ställda i utskottet först efter att kommunisterna efter valsegern i fjol kunde tilltvinga sig representation i detsamma. Men utskottet har vägrat att allvarligt befatta sig med dessa frågor.

Under den tid denna utveckling fortgick var därtill en statlig institution av hittills okänd typ verksam, nämligen den s. k. informationsstyrelsen. Informationsstyrelsens namn är fullständigt missvisande, den informerade nämligen inte svenska folket om vad som skedde, dess huvuduppgift var i stället att dölja vad som skedde.

Kommunistiska förslag för demokratin, mot reaktionen.

Endast ett i riksdagen representerat parti står utan medansvar för alla de odemokratiska, grundlagsvidriga och reaktionära åtgärder som vidtagits. Detta parti är kommunistiska partiet. Därför har kommunistiska partiets representanter kunnat tala fritt och ställa de förslag, som varit nödvändiga. Partiet har också gjort sin plikt i detta avseende. I alla de frågor som ovan nämnts och i fler därtill har kommunisterna påtalat förhållandena och ställt krav om rättelse.

Vid granskningen av justitie- och militieombudsmännens berättelser framförde kommunisterna klander mot justitieombudsmannens sätt att fullgöra sina uppdrag. Därtill har kommunisterna motionerat om att justitieombudsmannainstitutionen skulle effektiviseras för sina uppgifter genom att förstärka densamma med lekmannarepresentanter, vilket förslag dock avvisades av riksdagen. I särskild motion föreslog kommunisterna att informationsstyrelsen skulle avskaffas. I detta fall vann de framgång i det att riksdagen biföll den kommunistiska motionen och beslutade att informationsstyrelsen i huvudsak skulle upphöra med sin verksamhet fr. o. m. den 1 juli 1945, vilket betydde en stor förändring till det bättre i mörklägningsfrågan.

Beträffande de baltiska fascisterna föreslog kommunisterna en sådan ändring i lagen om återställandet av fartygen så att inga möjligheter att få betalt för dessa skulle föreligga för dem som påstod sig vara ägare till fartygen med mindre än de företedde bindande bevis för att fartygen verkligen var deras egendom. Vad gäller de s. k. utlandssvenskarna yrkade kommunisterna avslag på de särskilda hjälpformerna och att erforderlig hjälp till dessa i stället skulle lämnas under samma former som gäller andra hjälpbehövande och således handhavas av de statliga flyktingmyndigheterna respektive de socialvårdande myndigheterna. Båda dessa förslag avsågs.

Kommunisterna ställde frågan om spionen Senise i riksdagen genom en interpellation med spörsmålet: "Vem har givit den för spioneri åtalade italienaren Senise utresetillstånd och av vilken anledning har detta tillstånd beviljats?" Interpellationen blev besvarad utan att frågan därmed blev klarlagd.

När regeringen i år begärde anslag till internationella kriminalpoliskommissionen fäste kommunisterna riksdagens uppmärksamhet på att denna var behärskad av nazister. Statsrådet Erlander framhöll då att det var riktigt att man sedan tiden långt före kriget utbetalade en summa av 600 francs om året till denna organisation, men tillade att det inte haft några praktiska konsekvenser att beslutet blivit bestående sedan denna organisation blev nazistisk. Anslaget hade endast formell innebörd. Senare visade det sig att anslutningen haft en mycket praktisk innebörd i det att den svenska polisen ända fram till den 9 april i år mottagit och verkställt Gestapos order om efterspaning i Sverige av personer som lyckats undkomma de nazistiska bödlarna. När detta avslöjades måste statsrådet Erlander i en kommuniké till pressen meddela, att hans uppgifter i riksdagen "icke helt täckte verkligheten".

Kommunisterna krävde hos konstitutionsutskottet åtgärder mot statsrådet Erlander därför att han enligt egna uppgifter i pressen låtit förstöra en del av de register, som hemliga polisen upprättat över antifascister, samtidigt som en särskild kommission blivit tillsatt för att undersöka polisens verksamhet. Ett dylikt förfaringssätt vore givetvis liktydligt med undanröjandet av bevis mot anklagade. Inför kommunisternas attack ändrade statsrådet sin uppgift till att endast avskrifter av förteckningarna skulle ha blivit förstörda. Sverige upprätthöll in i det sista s. k. normala och vänskapliga förbindelser med Nazityskland och upprätthöll därtill en "neutralitetspolitik", som i realiteten betydde favörer till naziregimen. Som exempel på sistnämnda politik kan påminnas om den olika behandling för vilka tyskt respektive allierat flyg över svenskt territorium blev utsatt. Innan det var fullt klart att Tyskland måste förlora kriget, besköts aldrig tyska flygplan som företog otillåtna flygningar över svenskt territorium, utan föregående varning med verkningseld. Först när det blev klart, att Tyskland måste förlora kriget, förändrades direktiven för luftvärnet. Man börja skjuta skarpt, denna förändring ägde också rum vid den tidpunkt, då Tysklands behov av svenskt luftrum blivit mindre, och då den allierade luftoffensiven mot Tyskland stegrades i accelererat tempo. Därför blev i verkligheten de skärpta instruktionerna för luftvärnet ett stöd för Tyskland och en stöt mot de allierade. Kommunisterna vände sig emot att svenskt luftvärn skulle göra sitt för att bistå våra broderfolks förtryckare, mot att de skulle tjänstgöra som Tysklands första försvarslinje mot angripande allierat flyg och mot att det skulle utföra den hämndgärning, som tyskarna ej

själva förmådde utföra mot allierat flyg, som lämnat tyskt territorium. Kommunisterna ställde redan vid riksdagens början i interpellation frågorna: Har regeringen för avsikt att överväga frågan om ett avbrytande av de diplomatiska förbindelserna med Tyskland? Har regeringen övervägt frågan om en sådan förändring av instruktionerna för luftvärnet, att verkningseld inte längre riktas mot allierat flyg som passerar över svenskt område?

Rättsäkerhetens äventyrande.

På förslag av regeringen beslutade riksdagen en sådan inskränkning av överklagningsrätten att endast sådana domar, vilka innebär minst ett års straffarbete eller internering, får fullföljas hos Högsta Domstolen. I övriga fall kräves tillstånd till överklagning, vilket skall meddelas av Högsta Domstolen själv. Kommunisterna yrkade i motion avslag på denna inskränkning i klagorätten, men riksdagens majoritet biföll regeringsförslaget.

Rösträtts- och valbarhetsbestämmelserna.

Bland kommunistiska motioner, avsedda att utöka demokratin i svenskt samhällsliv, kan även nämnas förslagen om att valbarhetsåldern för innehav av kommunala uppdrag skulle sänkas från 25 till 23 år och att det skattestreck, som inneburit att all kommunalskatt skulle vara betald för att vederbörande skulle få inneha kommunalt uppdrag, skulle slopas. Både dessa förslag bifölls av riksdagen. Dessutom beslutade riksdagen att slopa de kommunala utskyldstreck som tidigare berövat dem, vilka inte betalt minst ett av de tre sista årens kommunalutskylder, rösträtten. Även fattigvårdstrecket slopades.

Ännu är lagrötan inte utrensad.

En del framgångar vanns under 1945 års riksdag i kampen mot reaktionen och för demokratin. Men ännu återstår mycket innan lagrötan kan betraktas som utrensad ur svenskt samhällsliv. Det är symptomatiskt, att i den nya regeringens programförklaring nämndes inte med ett ord något om uppresning av fascismen i detta land. Per Albin Hansson och hans män spekulerar tydligen i att det skall vara möjligt att bara stryka över och gå vidare in i s. k. normala tider. Att tillåta detta vore liktydigt med att överksamt bevittna hur grunden lägges till nya krig och det vore liktydigt med att Sverige skulle tillåtas att spela rollen av fridlyst område till skydd för fascisterna i en värld i övrigt där folken nu beslutsamt gått på jakt för att utrota koncentrationslägrens och likfabrikernas organisatörer och deras anhängare.

3. Den ekonomiska politiken

Av landets deklarerade förmögenheter på över 20.000 kronor äger i procent av befolkningen hälften, 24 procent av medborgarna delar den andra hälften. 75 procent av medborgarna äger mindre än 20.000 kronor, det stora flertalet av dessa äger ingenting. Samtliga inkomster är så fördelade att 20 procent av inkomsttagarna tar den ena hälften, 80 procent av inkomsttagarna delar den andra hälften. Kommunisterna utgår från dessa fakta när de ställer sina förslag om att arbetarrepresentanterna i riksdagen skall utnyttja sin majoritetsställning för genomförandet av åtgärder, som syftar till *ekonomisk demokrati*.

Metallkonflikten.

Under verkstadskonflikten föreslog kommunisterna att riksdagen skulle utnyttja *förfogandelagen* för att framtvunga ett igångsättande av produktionen i till Sveriges verkstadsförening anslutna i konflikt invecklade företag med tillämpning av de av arbetarna begärda lönerna och arbetsvillkoren. Förslaget mötte ett frenetiskt motstånd såväl i som utanför riksdagen. Andra kammaren vägrade också remiss på den väckta motionen, men undgick ändå inte att behandla frågan enär kommunisterna då väckte samma fråga i form av en interpellation.

Landsorganisationens ledning protesterade mot förslaget i ett uttalande, i vilket framhölls att statsmakterna ”inte borde blanda sig i fackliga angelägenheter”. Man framhöll i riksdagen att vad kommunisterna föreslagit var ”något för vårt land okänt och främmande”, att statsmakterna måste vara ”neutrala” i arbetskonflikter o. S. v.

Gentemot denna argumentering påvisade kommunisterna, att ett eventuellt statligt ingripande i denna konflikt och lönefråga sannerligen inte var någon nyhet. Det nya skulle i så fall vara, att ingreppet skulle komma att riktas mot arbetsgivarnas intressen. Ty hittills har många åtgärder vidtagits på den ekonomiska politikens område av regering och riksdag, men åtgärderna har riktat sig mot arbetarpartens intressen. Kommunisterna erinrade i det sammanhanget om att vi här i landet har exempelvis en lag om kollektivavtal och arbetsdomstol jämte varsellag, vilkas väsentliga betydelse ligger däri, att de försvårar arbetarnas kamp för bättre löner. Vi har tjänstepliktslag och lagen om begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension.

Vi har statsmakternas genomtrufade lönestoppsprinciper, som riktar sig mot arbetarklassen. Det gällde alltså icke att införa några nya principer i den ekonomiska politiken, det gällde endast att nu använda statens myndighet åt andra hållet, mot arbetsgivarna, sedan den tidigare ensidigt använts mot arbetarna.

Kommunisterna erinrade vidare om regeringens ingrepp mot arbetarna vid sockerbrukskonflikten, om den tillämpning av tjänstepliktslagen, som på sin tid skedde mot byggnadsarbetarna o. s. v. De socialdemokratiska riksdagsmännen ställdes därtill inför den besvärliga frågan, hur man skulle kunna ”förverkliga socialismen på fredlig väg med parlamentariska medel” och samtidigt fasthålla vid principen om att icke ingripa till arbetarnas förmån mot dem, som nu har makten i och med att de har äganderätten till produktionsmedlen.

Mot fullmaktslagarna.

Kommunisterna fasthöll alltså vid kravet om att förfogandelagen skulle tillämpas mot arbetsgivarna i verkstadsföreningen. Samtidigt motionerade de om att en rad andra lagar skulle avskaffas eller reformeras. Sålunda yrkade de avslag på regeringens förslag om fortsatt giltighet av lagen om tjänsteplikt, på lagen om inskränkningar i arbetstidslagens bestämmelser, på lagen om begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension och de yrkade på avskaffandet av varsellagen.

Lagen om tjänsteplikt innebär att en arbetare kan åläggas arbeta i vilket yrke som helst och i vilken ort som helst inom landet mot lön, som kan bestämmas av statsmakterna. Straffbestämmelserna i tjänstepliktslagen innebär att arbetare kan dömas till dagsböter eller fängelse upp till ett halvt år bl. a. av den orsaken att arbetaren ”åsidosätter sina förpliktelser mot arbetsgivaren eller förgår sig mot denne”. Lagen stadgar således stränga straff för den arbetare, som ”förgår sig” mot arbetsgivare, men har ingen straffbestämmelse för arbetsgivare som förgår sig mot arbetare, Med stöd av denna lag skulle en reaktionär regering kunna sätta fackföreningarna ur funktion och diktera arbetsvillkoren på arbetsmarknaden.

Genom *lagen om undantag från bestämmelser rörande arbetstidens reglering* har konungen tilldelats befogenhet att vid krig eller krigsfara eljest vid utomordentliga av krig föranledda förhållande förordna, att vad i nedan-nämnda lagar är stadgat icke skall äga tillämpning: lagen om arbetsskydd, om härbärgen för flottningsarbetarna, om arbetstidens begränsning, om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, sjöarbetstidslagen, skogshärbärgeslagen, lag om semester, lantarbetstidslagen, arbetstidslagen för detaljhandel samt butiksstängningslagen. Nämnda lag gör alltså tillämpningen av praktiskt taget alla arbetar-skyddslag beroende av konungens prövning.

Lagen om begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension innebär, att om en arbetsgivare i form av dyrtidstillägg utbetalar en ersättning för inträffad dyrtid, som överstiger vad som i allmänhet utbetalas till arbetstagare, så kan statens lönekontrollnämnd förbjuda detta. Om en

arbetsgivare sedan utbetalar högre dyrtidstillägg än vad lönekontrollnämnden bestämt, kan såväl arbetsgivare som den arbetare, vilken mottager lönen, dömas till fängelse upp till ett halvt år. Lagen betyder i princip att man lagstiftat mot arbetarnas möjlighet att genom en solidarisk sammanhållning kunnat tilltvinga sig en högre lön i form av högre dyrtidstillägg, på bekostnad av arbetsgivarnas profit. Även om ett företags driftsresultat möjliggör utbetalande till de anställda av en högre kompensation för dyrtiden, så kan detta förbjudas. En sådan lagstiftning rimmar mycket illa mot innehållet i arbetar rörelsens efterkrigsprogram, där det bl. a. framhålles att ”industriarbetare och andra, som fått ofullständig kompensation för prisstegringen under kriget, måste i första hand återvinna 1939 års reallöner, vare sig det sker genom att priserna falla eller genom att *penninginkomsterna ökas*” och att ”de breda lagrens andel i det totala produktionsresultatet måste ökas”. Man kan inte vid krigsslutet gå in för genomförandet av efterkrigsprogrammet och samtidigt godkänna giltigheten av en lag av den principiella och praktiska innebörd, som lagen om begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension har. Ty när arbetarna går att förverkliga efterkrigsprogrammet kommer de säkerligen att vara i behov av handlingsfrihet även i strävandena att höja lönerna i form av högre kompensation för dyrtiden. Så länge denna lag gäller är sådan strävan i princip betecknad som kriminell handling.

Om de nämnda lagarna skulle tillämpas i hela sin utsträckning. kommer detta att innebära livegenskap, som ej skulle stå den nazistiska arbetsfronten efter.

Varsellagen innebär att innan arbetsinställelse vidtages skall underrättelse om åtgärden lämnas motsidan även som förlikningsmannen sist å sjunde dagen före den dag, då åtgärden skall taga sin början.

Olägenheterna av dessa bestämmelser har uteslutande drabbat den ena parten, nämligen arbetarna. Om man bortser från det absolut osannolika i att arbetsgivarna alltid skulle nämna sina stridsåtgärder vid deras rätta namn, lockout, trakassering eller dylikt, är det uppenbart, att arbetsgivarnas organisationer ändock inte på något sätt av denna lag hindras i sina aktioner mot arbetarna. Men vid många arbetsplatser följer mycket stora olägenheter för arbetarna med ett bibehållande av lagen. Alldeles speciellt kommer detta i dagen inom byggnadsbranschen, där det mycket ofta förekommer att byggmästare eller entreprenörer är urståndsatta eller vägrar att utbetala slutavlöningar till en arbetargrupp som avlutat sin del av byggnationen. Det finns fall där snickare, som gjort färdigt i ett bygge, vägrats sin slutavlöning och därför tvingats att blockera vederbörande byggmästare. Den enda möjliga påtryckningsåtgärd dessa arbetare då förfogar över är att kvarvarande arbetargrupper, målare, elektriker eller rörarbetare, beslutar om sympatiaktioner för att tvinga fram en utbetalning av lönerna. Dessa arbetargrupper har då i de flesta fall själva inte många dagars arbete kvar i bygget, ibland 3, 4 eller 5 dagar. Skall de då tvingas att varsla om sympatiaktionen sju dagar före så innebär ju detta att de före strejkens ikraftträdande hinner göra de arbeten färdiga, vilkas fördröjande skulle tvinga vederbörande att utbetala de intjänta lönerna.

Redan när *lagen om kollektivavtal* antogs av riksdagen år 1928 uttalades allvarliga farhågor för att densamma skulle komma att ensidigt drabba arbetarklassen. Erfarenheterna har också visat att kollektivavtalslagens bestämmelser å ena sidan inte utgör något som helst hinder för arbetsgivarna att försäkra avlönings- och arbetsförhållandena för arbetarna under löpande avtalsperioder, men har å andra sidan hindrat arbetarna från att värja sig mot uppenbara övergrepp från arbetsgivarnas sida. Därför motionerade kommunisterna om sådan ändring i denna lag så att den inte längre skulle fränkänna arbetarna rätten att hävda sina rätts- och intressefrågor. Däremot föreslogs införandet av bestämmelse om plikt för arbetsgivarna att varsla viss bestämd tid före driftsinställelse och före återupptagandet av nedlagd drift.

Från socialdemokratiskt håll sökte man framställa det som en inkonsekvens från kommunisternas sida att de å ena sidan krävde förfogandelagens tillämpning mot arbets-

givarerna i verkstadsföreningen, å andra sidan yrkade att vissa mot arbetarna riktade tvångslagar skulle upphävas. Kommunisternas svar blev:

”Det gäller ju här en kamp mellan kapital och arbete, och i den kampen kan vi kommunister icke vara neutrala. Eller har arbetarna verkligen skickat sina representanter till riksdagen för att de skulle förhålla sig neutrala i kampen mellan kapital och arbete i dess mest tillspetsade former? Nej, det har arbetarna inte gjort! De har i stället tänkt sig att med parlamentets hjälp kunna undanröja missförhållanden på alla livets områden, även på det ekonomiska området, och aldrig tidigare, vare sig under någon valrörelse eller på annat sätt, har man från socialdemokratiskt håll upplyst arbetarna om att man hyser en annan uppfattning.”

Riksdagen vägrade att använda sig av förfogandelagen mot arbetsgivarerna i verkstadsföreningen, men beslutade att bibehålla de tvångslagar, som utgör ett ständigt hot mot arbetarnas ekonomiska intressen, mot deras organisationers rörelsefrihet och även mot deras personliga frihet

Giltighetstiden för *lagen om tjänsteplikt* prolangerades med motiveringen att ”olika omständigheter, bl. a. av närings- och handelspolitisk art, talar för att den möjlighet till fördelning av arbetskraft, som tjänstepliktslagen giver, alltjämt bör förefinnas”. Lagbestämmelserna om *inskränkning i arbetstidslagarna* prolangerades med motiveringen att behovet av produktionsökning och brist på arbetskraft fortfarande förefanns. Lagen om *begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension* bibehölls med motiveringen att statsmakterna behövde lagen som kontrollmedel mot lönerörelser. *Varsellagen* bibehölls med motiveringen att lagen ”icke medför nämnvärda olägenheter för part som vill vidtaga arbetsinställelse”. Och *kollektivavtalslagen* bibehölls oförändrad med motiveringen att riksdagen inte kunnat finna några skäl för behov av förändring av lagen.

Statliga subventioner till industrin.

Statsmakterna har med dessa lagar skaffat sig effektiva medel för att försvåra för arbetarna att höja sin ekonomiska standard. Samtidigt har regeringen under krigsåren i en för riksdagen och svenska folket hittills okänd omfattning beviljat subventioner och extraprofiterna åt privata industriföretag, vilka utfört speciella uppdrag för försvaret och folkhushållningen. Subventionerna har utgått i de mest skiftande former. Enskilda företag har således anmodats uppföra nya industrianläggningar, vilka senare förhyrts av staten, varvid hyresbeloppet beräknats så högt att hela anläggningskostnaden betalats av staten på några få år, medan företaget stannat i enskild ägo. Andra företag har fått direkta anslag, förmånliga statslån, speciella ekonomiska fördelar såsom överpris vid leveranser, skattelättnader o. s. v.

Dessa anslag och subventioner har antagligen motiverats därmed att företagen sysslade med betydelsefulla beställningar för försvaret och folkhushållningen. En regering, som har förfogandelagens maktmedel i sin hand, borde dock enligt kommunisternas mening ha kunnat tillgodose försvarets och folkhushållningens intressen utan att bevilja extraprofiterna och stora extra förmåner åt leverantörerna. Sådana extraprofiterna på försvarsleveranser ter sig särskilt fördömliga när de beviljades i en tid, då de djupa leden i form av direkta och indirekta skatter och allmän standardsänkning bringade stora offer för fosterlandets försvar. Riksdagen beviljade dessa anslag under allmänt formulerade budgetrubriker utan att få veta hur stor del av anslagen som skulle gå till utbetalning av subventioner eller överpris till enskilda företag. I detta läge ställde kommunisterna i en interpellation till statsministern frågan: ”Är regeringen beredd att giva riksdagen en fullständig redogörelse för omfattningen av och formerna för de subventioner, anslag, skattelättnader, överpriser och andra förmåner, som olika departement under krigsåren beviljat privatföretag vilka utfört uppdrag för försvaret, folkhushållningen och andra grenar av statsförvaltningen?”

Statsministern besvarade interpellationen, men kunde inte ge en sådan redogörelse. Det fanns inte en enda siffra i svaret. Hans excellens herr statsministern var inte beredd.

Sjöfolkets krigsriskersättning.

År 1939 infördes lagen om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän. Däri stadgades, att krigsriskersättning skulle, i den mån konungen därom förordnade, av redaren insättas hos postsparbanken för den ersättningsberättigades räkning. Enligt lagen ägde konungen förordna, att av krigsriskersättningen, som skulle insättas hos postsparbanken, högst hälften skulle under villkor som konungen ägde bestämma innestå viss tid, ej över två år.

År efter år har kommunisterna gått till attack mot denna undantagslagstiftning, varigenom sjöfolket fräckt förvägrades att fritt disponera över just den del av lönen, som de erhöll som ersättning för insatserna av sina liv. Även i år upprepade kommunisterna kravet om att denna lag skulle slopas.

Vid antagandet av lagen framhölls att man ville ”hjälpa de svaga naturerna så att de icke skulle komma att fabla offer för spekulationer från personer, vilka söka draga ned sjömanskåren i socialt avseende och i andra hänseenden”.

I år anförde riksdagen att ”de skäl av företrädesvis social natur, som åberopats för lagen vid dess tillkomst, torde alltjämt vara för handen” och beslutade att lagen skulle fortsätta att gälla till och med den 30 juni 1946. Beslutet fattades den 11 april 1945, den 8 juni samma år fann regeringen för gott besluta att lagen icke skulle tillämpas vad gäller krigsriskersättning som belöper å tid efter den 31 maj 1945. De ”leda frestare”, för vilka riksdagen ville skydda sjöfolket finns väl antagligen kvar. Att regeringen detta till trots inte längre tillämpar lagen torde väl bero på den kraftiga opinionen mot förmynderskapet som utvecklades inte minst från sjöfolket självt.

Inkomst- och förmögenhetsfördelningen.

Regeringen föreslog riksdagen att i samband med inordnandet av allmän folkräkning år 1945 även utreda inkomst- och förmögenhetsförhållandena i landet. Uppgiftsinsamlingen skulle i vad avser inkomst- och förmögenhetsstatistiken begränsas till ett representativt urval omfattande omkring en tolfedel av befolkningen. Kommunisterna däremot ansåg att ifrågasvarande uppgifter borde infordras från hela befolkningen. De framhöll att redan ur den allmänna synpunkten att erhålla så stor kunskap som möjligt om vårt samhälles ekonomiska och sociala förhållanden måste en fullständig sådan statistik framstå såsom önskvärd. Det är ett groteskt förhållande att de enda tillgängliga fullständiga uppgifterna om de privata förmögenheternas storlek och fördelning härröra från år 1930 — alltså från en tidpunkt 15 år tillbaka. Även ur synpunkten att statens ekonomiska politik, i detta sammanhang närmast finanspolitiken, bör planläggas och utföras på rationellast möjliga sätt framstår en fullständig inkomst- och förmögenhetsstatistik såsom önskvärd. Som exempel på det stora behovet av en fullständig förmögenhetsstatistik kan anföras, att man vid undersökningen av förutsättningarna för och verkningarna av en engångsskatt på förmögenhet i huvudsak var hänvisad att lägga uppgifterna från år 1930 som grundval för resonemangen om skattens incidens för olika förmögenhetsklasser, yrkes- och socialgrupper.

Riksdagen avlog det kommunistiska förslaget trots det uppenbara behov som föreligger av att få berörda fråga grundligt utredd.

4. Förstatligande ej att förväxla med socialisering

I enlighet med sin klassamarbetsteori betraktar socialdemokraterna den borgerliga staten såsom stående över klasserna. De pekar på arbetarmajoriteten i riksdagen och påstår att arbetarna redan utövar den politiska makten i landet. De gör detta trots att de ännu inte använt denna sin majoritet för att i strid mot de borgerligas vilja fatta ett enda ur klassynpunkt verkligt betydelsefullt beslut. Och när de i samarbete med de borgerliga har förstatligat några

järnvägar eller krogar, då har de pekat på detta och sagt: ”Vi socialiserar”. De blandar medvetet och i visst syfte ihop begreppen förstatligande och socialism och ger det förstnämnda namn av det sistnämnda. Kommunisterna låter sig inte bluffa av detta och vill inte heller tillåta att arbetarmassorna bluffas. Att socialisera, det är inte att överföra äganderätten till produktionsmedlen i en kapitalistisk stats ägo. Att socialisera, det är att likvidera kapitalisternas ekonomiska makt och därmed likvidera såväl deras klass som deras statsapparat, det är att överföra äganderätten till produktionsmedel och naturrikedomar till ett samhälle där arbetarna har tagit den politiska makten, d. v. s. till en socialistisk statsapparat.

Kommunisterna är ibland för förstatligande, ibland är de motståndare. Kommunisterna vänder sig mot allt förstatligande där syftet är att med statsmonopolet som medel öka utsugningen av konsumenterna.

Försäkringsrörelsens förstatligande.

I pressen var i fjol stora annonser införda, i vilka annonsörerna åberopade frihetshjälten Engelbrekt till stöd för sin näring. Det var det mäktiga försäkringskapitalet som sökte mobilisera Engelbrekt mot kommunistiska och socialdemokratiska motioner i riksdagen i vilka föreslogs, att försäkringsrörelsen skulle förstatligas.

I samband med den ekonomiska utvecklingen har i vårt land allmänt accepterats åsikten, att staten och kommunerna bör tillhandahålla medborgarna vissa varor och tjänster, endera mot direkt betalning, genom bestridande ur allmänna medel eller under en kombination av dessa bägge möjligheter. Det har sålunda så småningom ingått i allmänna medvetandet att gas och elektricitet, telefon och telegrafförbindelser m. m. uteslutande bör tillhandahållas av offentliga företag, över vilka medborgarna kan öva kontroll genom de representativa församlingarna. Ingen politisk grupp opponerar sig heller längre mot att brandväsendet, polisväsendet eller den allmänna folkpensioneringen helt omhändertas av stat och kommun. Under dessa förhållanden framstår det alltmera som en inkonsekvens att större delen av försäkringsväsendet fortfarande bedrivs av privata företag och under sådana former att den försäkrade allmänheten inte har någon möjlighet att direkt öva inflytande över försäkringsföretagens förvaltning och verksamhet i övrigt. Det är visserligen sant att staten genom försäkringsinspektionen utövar en viss kontrollerande myndighet, men det på denna väg åstadkomna inflytandet kan icke anses tillfyllest.

Kommunisterna levererade med ett förkrossande sakmaterial bevis för att överlämnandet av försäkringsverksamheten till det ”enskilda initiativet” lett till en ohejdad uppskörtning och till fördyring av försäkringskostnaderna genom att ett oerhört stort antal försäkringsföretag tillåtas att bedriva sin verksamhet. Enligt försäkringsinspektionens uppgifter om ”enskilda försäkringsanstalter år 1942” bedrevs detta år försäkringsverksamhet inom riket av sammanlagt 1.341 olika bolag, varav 141 svenska s. k. riksbolag, 177 läns- och häradsbolag, 981 sockenbolag samt 42 utländska bolag. Verksamheten omfattade 21 olika huvudgrenar av försäkringsverksamhet.

Den sammanlagda premieinkomsten uppgick år 1942 till 527 miljoner kronor.

Försäkringsbolagens fonder uppgår till icke mindre än 5 miljarder. Av folkets pengar avlönas årligen 159 försäkringsdirektörer med sammanlagt 5 miljoner kronor.

Försäkringsbolagen representerar en synnerligen betydande finansiell makt. Denna makt är uppbyggd på sparmedel som flutit in genom miljontals kanaler från huvudparten av alla inkomsttagare och förmögenhetsägare i landet. Det enda sätt på vilket ett tillbörligt inflytande över försäkringsbolagens verksamhet kan beredas den breda folkmajoriteten är under nuvarande samhällsförhållanden genom ett förstatligande av försäkringsrörelsen. Härigenom skulle också staten erhålla ett vidgat inflytande över kapitalmarknaden, som kan visa sig vara högst betydelsefullt med hänsyn till möjligheterna att genomföra de uppställda riktlinjerna för

efterkrigspolitiken.

Ett annat viktigt spörsmål som i detta sammanhang bör uppmärksammas är frågan i vilken utsträckning flera försäkringsformer än för närvarande bör göras obligatoriska. Lika väl som stat och kommun tillhandahåller medborgarna visst brandskydd borde de enligt kommunisternas mening tillhandahålla samtliga medborgare skydd mot de förluster som de kan drabbas av genom brand. Samma resonemang kan tillämpas på skyddet mot vattenskador, inbrott o. s. v. Även vissa andra försäkringsgrenar än de här nämnda torde med fördel kunna göras obligatoriska. Ett förstatligande av försäkringsrörelsen skulle givetvis underlätta genomförandet av sådana obligatoriska försäkringar.

Med stöd av bl. a. ovan anförda skäl föreslog kommunisterna vid årets riksdag att den skulle besluta om en allsidig och skyndsamt utredning angående rationalisering och centralisering genom förstatligande av den privata försäkringsverksamheten. Även från socialdemokratiskt håll väcktes en motion i samma syfte. Motionerna bifölls av riksdagen. Samtidigt begärde riksdagen att regeringen skyndsamt skulle låta utarbeta och framlägga förslag till en provisorisk lagstiftning till förhindrande av att nya och ur det allmännas synpunkt icke önskvärda försäkringsanstalter bildas eller redan bestående försäkringsföretag börja ny icke önskvärd verksamhet under den tid frågor rörande försäkringsverksamhetens framtida utformning är under utredning.

Den av riksdagen begärda utredningen är redan tillsatt. Kommunisternas representant i denna är riksdagsman Nils Holmberg.

Gruvfyndigheterna bör bli allmän egendom.

Ett annat område där kommunisterna framställde förslag om förstatligande var ifråga om gruvorna. Mineraltillgångarna är att betrakta som en av landets viktigaste nationaltillgångar. Varför skall rätten till deras exploatering ligga hos enskilda? Så är nu fallet inte endast när det gäller mineraltillgångar i enskild ägo, utan även när det gäller dylika å av staten ägd mark, exempelvis när det gäller lapplandsgruvorna som exploateras av trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund.

Kommunisterna föreslog redan år 1937 att staten skulle företaga inlösen av brytningsrätten vid dessa gruvor, enär avtalsenliga möjligheter då förelåg att göra detta. Tyvärr motsatte sig riksdag och regering förslaget att då inlösa gruvorna. Under tiden sedan dess, 1937-1944, har LKAB redovisat i nettovinster och royalty 385 miljoner kronor och medräknat skatterna är den direkta vinsten 577,8 miljoner kronor. I bolagets ställning har den väsentliga förändringen ägt rum att ett obligationslån å 97,2 miljoner kronor avvecklats medan en dispositionsfond å 68 miljoner kronor tillkommit. Detta tyder på en väldig förmögenhetsökning. Denna skulle nu, med avdrag för 140 miljoner kronor, jämte gruvor och anläggningar ha varit statens egendom om det kommunistiska förslaget bifallits. Riksdagens avslag av det kommunistiska förslaget räddade åt TGO över 400 miljoner kronor på ett bräde.

I motion till årets riksdag utvidgade kommunisterna sitt förslag om förstatligande till att omfatta inte bara lapplandsgruvorna, utan till att alla viktigare mineraltillgångar i landet skulle överföras i statlig besittning. Detta förslag avslags emellertid av riksdagen.

Den enskilda järnvägarnas förstatligande.

1939 års riksdag antog ett principbeslut om förstatligande av de enskilda järnvägarna. I beslutet förutsattes, att överförandet av dessa enskilda järnvägar i statens ägo skulle ske inom loppet av 5 år. Trots att 6 år nu förflutit sedan detta beslut fattades befinner sig fortfarande en fjärdedel av det svenska järnvägsnätet i enskild ägo.

Till följd av biltrafikens minskning och den av krigsförhållandena förorsakade ökningen av

statens militära transporter har även de enskilda järnvägarna kunnat notera en ökad person- och godsbefordran, vilket medfört ökade vinstresultat. Samtidigt är det kännetecknande för driften vid de enskilda järnvägarna, att man undviker alla väsentliga, av utvecklingen betingade och nödvändiga moderniseringar, troligen i avvaktan på förstatligandet. I anledning av dessa förhållanden framställdes i en kommunistisk interpellation följande fråga till kommunikationsministern: ”Finns inom kommunikationsdepartementet någon mer eller mindre preciserad plan för inom vilken tid i enskild ägo återstående järnvägar kunna komma att förstatligas, och är herr statsrådet i så fall i tillfälle att delge denna plan?”

I sitt svar angav kommunikationsministern krigsförhållandena som orsak till förhållandet av att verkställa riksdagsbeslutet av år 1939. Han påvisade att under kriget har järnvägarnas inkomster stegrats, vilket medfört att högre priser begärts för banorna och att ”en större kärvhet inträtt i förhandlingsläget”. Kommunisterna påvisade att vad kommunikationsministern anfört i själva verket var värdelösa argument till försvar för förhållandet av frågorna. Det utgjorde i stället skäl för ett snabbt förstatligande. Det motstånd mot förstatligande, som reses av de enskilda ägarna av järnvägarna kan brytas genom tvångsinlösen och deras försök att utnyttja det under krigsåren inträffade uppsvinget för järnvägstrafiken för att trissa upp inlösenpriserna kan mötas med lagstiftning, i vilken grunderna för ersättning fastställs.

Kommunisterna har i övrigt understött de socialdemokratiska motioner som syftat till ett förstatligande av stenindustrin, skoindustrin och handeln med bensin och brännolja. I samtliga dessa frågor beslutade riksdagen om utredning.

Samtidigt som kommunisterna gav sin anslutning till dessa förslag så underströk de, att om arbetarmajoriteten använder sin majoritetsställning för att bestämma om förstatligandet av vissa företag så måste man samtidigt tillse att ledningen för företagen blir av ett annat slag än vad exempelvis kungliga järnvägsstyrelsen och en del andra verks styrelser nu är. Dessa tycks nämligen bl. a. genom sin politik mot den anställda personalen göra allt för att misskreditera tanken på att staten skulle kunna göra något bättre än de enskilda.

Besluten om utredning i fråga om förstatligande av skilda näringsgrenar fattades av riksdagen trots ett frenetiskt motstånd från de borgerligas sida. Dessa målade under debatten socialiseringsspöket på väggen. Tyvärr fick de därvid understöd från socialdemokratiskt håll, i det att socialdemokraten professor Lundstedt anförde följande klart socialiseringsfientliga och mot det egna partiprogrammet klart stridande synpunkter:

”Sannolikt kan det inte påvisas någon grund till antagandet, att — annorlunda än i särskilda fall — slopandet av enskild drift vid företag av viss större räckvidd skulle leda till en allmän förbättring av vårt folks ekonomiska villkor. För egen del kan jag icke finna annat, än att det förhåller sig tvärtom...

Jag har, herr talman, i detta anförande talat i full samklang med min socialdemokratiska åskådning.”

(Andra kammarens protokoll 17 januari 1945)

”Börjar man med att utan särskilt kvalificerande grunder förstatliga producerande eller nyttighetsomsättande företag, så riskerar man, herr talman, med andra ord att öppna vägen för den allmänna socialiseringen och därmed också för den totalitära staten, vilket i högre eller lägre grad — jag kan inte fatta att det ligger till på annat sätt — måste leda till en viss likriktning och därmed till både tanke- och yttrandefrihetens nedtryckande.”

(Andra kammarens protokoll 29 juni 1945)

Professor Lundstedt representerar fortfarande socialdemokratiska partiet i andra kammaren.

5. För beskattning efter ekonomisk bärkraft

Höjning av skattefria avdragen.

På skattepolitikens område framförde kommunisterna en rad förslag syftande till en anpassning av beskattningen efter skattebetalarnas ekonomiska bärkraft. Bland dessa förslag kan nämnas motioner om att de skattefria avdragen skulle höjas med 40 procent. Förslaget motiverades med att skatteavdragen bibehållits vid samma belopp som tidigare, trots levnadskostnadernas stegring under krigsåren, vilket lett till att stora grupper av de lägre inkomsttagarna åläggas skatteskyldigheter trots att de faktiskt saknar skatteförmåga. Riksdagen svarade att man ville avvakta förslag från den kommitté, som var i färd med att utarbeta förslag till ny dyrortsgruppering, innan man tog ställning till frågan om skatteavdragen. Denna kommitté avlämnade sina förslag den 5 maj i år, varför det finns anledning att återkomma till frågan vid nästa års riksdag.

Omsättningsskatten.

Vidare upprepade kommunisterna i år sitt ständigt återkommande krav om att den för småfolket särskilt betungande omsättningsskatten skulle avskaffas. Kravet avvisades även nu, men riksdagen uttalade att den förväntar att regeringen, så snart det finansiella läget medger det, vidtager åtgärder för att avveckla denna beskattningsform.

Värnskatten.

Beträffande värnskatten motionerade kommunisterna om att skattebetalare med en beskattningsbar inkomst som understiger 3.000 kronor helt skulle befrias från erläggandet av värnskatt. Förslaget avsågs med hänvisning till att försvarskostnaderna fortfarande är höga.

Uttagande av särskild förmögenhetsskatt.

Men för en annan skattemotion, som kommunisterna upprepat år efter år, ernåddes äntligen en viss framgång, nämligen för förslaget om uttagandet av särskild förmögenhetsskatt. Riksdagen beslutade i anledning av denna motion att i skrivelse till regeringen begära en utredning om under vilka former en sådan skatt bör uttagas för att bidra till täckning av under krigsperioden uppkomna utgifter. Beslutet fattades trots ett förtvivlat motstånd från samtliga borgerliga partier, under vilket man anklagade socialdemokraterna för att dessa nu inte ens drog sig för att bifalla kommunistiska motioner i så viktiga och avgörande frågor. Det framhölls att uttagandet av en särskild förmögenhetsskatt vore liktydigt med konfiskering av egendom. Det är riktigt, men kommunisterna betraktar för sin del en sådan åtgärd som såväl ekonomiskt nödvändig, för att kunna lätta skattetrycket på de lägre inkomsttagarna, som också såsom önskvärd för att som ett led i utvecklingen fram emot ekonomisk demokrati utjämna förmögenhetsförhållandena. Därtill betraktar de en kapitalkonfiskation som moraliskt berättigad, efter det att kapitalisterna tillåtits att utnyttja kriget och krisen för att ytterligare öka sina förmögenheter. De framhöll därför att arbetarmajoriteten i riksdagen äntligen bör använda sin ställning och sin makt för att genomföra en skattepolitik, som betyder att arbetets frukter i större utsträckning än som nu är fallet kommer även deras skapare och rättmätiga ägare till godo. Ur dessa synpunkter är riksdagens beslut i anledning av motionen om uttagande av förmögenhetsskatt att betrakta som ett gott framsteg.

Familjebeskattningen.

I en annan motion föreslogs att gift kvinna skulle få rätt att göra avdrag för de verkliga kostnader hon haft för lejd arbetskraft vid skötseln av hemmet under den tid inkomst förvärvats samt att makar skulle äga rätt till ett helt grundavdrag vardera i respektive ortsgrupper. Enligt nuvarande bestämmelser är nämligen vid taxering till kommunal

inkomstskatt hustruavdraget betydligt lägre än grundavdraget, vilket ju medför orättvisa vid s. k. familjebeskattnings. Riksdagen beslutade i anledning av denna och andra liknande motioner att Kungl. Maj:t skulle företaga utredning och framlägga förslag syftande till en sådan ändring i beskattningsreglerna att förvärvsarbetande gift kvinna erhåller en bättre ställning i beskattningshänseende än vad som nu är fallet.

Skattefrihet för krigsrisk ersättningen.

Krigsrisk ersättningen till sjömän, d. v. s. den del av avlöningen som sjömännen åtnjuter för att de riskerar sina liv i folkförsörjningens tjänst föreslogs bli helt skattefri. För närvarande uttages skatt å hälften av krigsrisk-ersättningen.

Inom de ledande sjöfartsnationerna, USA och England, hade man t. o. m. före kriget helt eller delvis befriat sjöfolket från erläggande av skatt. I Danmark avskaffade man på hemställan av sjöfolket skatteplikten för krigsrisk ersättningen redan första krigsåret. Men den svenska riksdagen beslutade, med avslag på den kommunistiska motionen, att inte bara sjöfolkets egentliga lön utan även hälften av krigsrisk ersättningen också i fortsättningen skall beskattas.

Idrotten och nöjesskatten.

Kommunisterna framförde förslag om att nöjesskatten vid amatöridrottstävlingar skulle avskaffas. Riksdagen avtog förslaget under hänvisning till att 1944 års skatteutredning avlämnat förslag till revidering av bestämmelserna om nöjesskatt, varför man borde kunna vänta förslag i frågan från Kungl. Maj:t.

Skattelättnader för lungsjuka.

Slutligen föreslogs i en gemensam socialdemokratisk och kommunistisk motion att lungsjuka efter genomgången sanatorievistelse och konvalescenttid skulle få rätt att erhålla restitution å krono- och kommunalutskylder, som åligger vederbörande för de två senaste skatteåren före sjukdomens inträdande. Riksdagen avtog förslaget med hänvisning till planerna om att uttaga skatt vid källan, då man ansåg att de i motionen avsedda svårigheterna för skatteskyldiga, som drabbats av långvarig sjukdom, väsentligen skulle bli avhjälpta.

En del beskattningsfrågor befinner sig nu under utredning av "1945 års statskatteberedning". Kommunisternas representant i denna är C. H. Hermansson.

6. Landsplanering

"Den huvuduppgift, som förestår, är att samordna den ekonomiska verksamheten till en planmässig hushållning, så att arbetskraft och materiella tillgångar stadigt utnyttjas för en effektiv produktion. En sådan samordning bör ske under samhällets ledning och med sådan inriktning, att enskilda intressen underordnas de mål, som samfällt eftersträvas."

(Arbetarrörelsens efterkrigsprogram.)

Tillkomsten och utvecklingen av våra städer, köpingar och municipalsamhällen samt av stations- och industriorterna och övriga tätbebyggda samhällen karakteriseras i sin helhet sett av planlöshet. En del städer utvecklas till att bli så stora, att deras storlek medför ofördelaktiga verkningar för såväl invånarna i dessa städer som för landet i dess helhet. Andra städer och orter däremot hindras i sin utveckling på grund av att de inte förfogar över tillräckligt med lämplig mark för byggnadsändamål eller av att de inte förmår överbjuda konkurrerande kommuner i fråga om fördelaktiga tomter och tomtpriiser åt industriägare. I många fall utvecklas därtill tidigare blomstrande samhällen bakåt på grund av att industriägare slår igen industriföretag. Sådana samhällen dömas till en borttynande tillvaro efter några av profit-intressen dikterade och utan hänsyn till medborgarnas flertal och intressen utförda penndrag

av mäktiga industrimagnater och bolagsherrar.

Ett exempel på dylikt tillvägagångssätt gavs för övrigt när ledningen för Hylte bruk, det vill i realiteten säga ledningen för Svenska handelsbanken, av krassa vinstintressen dikterade att driften vid bruket skulle nedläggas, vilket föranledde en kommunistisk interpellation till statsministern i vilken bl. a. frågades: ”Avser regeringen att för riksdagen framlägga något förslag till förhindrande av att privata företag 1 framtiden genom att i koncentrationssyften nedlägga industrier ställa arbetare och anställda utan försörjningsmöjligheter?” Svaret på den frågan blev kort och kallt: ”Regeringen har icke för avsikt att framlägga något förslag av det innehåll, interpellanten efterlyser. Om en driftkoncentration leder till effektivare produktion, kan den icke anses fördömlig”. Statsministern tillade att ”vid en sådan rationalisering får icke de sociala hänsynen lämnas åsido”, men han underlät att klargöra hur de sociala hänsynen skall kunna bli tillgodosedda på ett rättvist sätt, samtidigt som det privata vinstintresset lämnas fritt spelrum.

Man kan planlägga varje enskilt tätbebyggt samhälles utveckling med stöd av gällande stadsplanlagstiftning. Detta betraktas som en angelägenhet för varje stad eller kommun för sig. Att sådan planläggning sker är också utan tvivel nödvändigt. Men om man erkänner detta som en nödvändighet, hur mycket nödvändigare måste det då inte vara *att utvecklingen i landet i dess helhet sker efter en viss bestämd plan, förestavad av vad folk försörjningens, försvarets, transportförhållandenas och medborgarvårdens alla olika intressen kräver*. Någon sådan planläggning förekommer dock inte från statsmakternas sida.

För att en sådan enligt kommunisternas mening nödvändig planläggning skall kunna ske och de i en sådan uppdragna riktlinjer kunna genomföras måste de enskilda markägarnas oinskränkta bestämmanderätt över marken begränsas. *Staten måste tillförsäkra sig förfoganderätten över all den mark, som är erforderlig för att bereda anläggningsmöjligheter för industri- och bostadsbyggnader i områden, där samhällsintressena kräver att de förläggas*. Denna mark skulle sedan av staten endast utlämnas mot tomträtt. Av de inkomster, som i form av tomträttsavgälder inflyta till staten, kunde sedan de utgifter bestridas, som blir erforderliga för att ge markägarna skälig ersättning för ingreppet i deras fria förfoganderätt över marken.

Staten bör vidare bestämma över markområden, som får utnyttjas för uppförandet av större industribyggnader för olika ändamål och för tätbebyggelse av bostadshus.

Om statsmakterna skaffade staten sådan förfogande- och bestämmanderätt över mark, som behövs för byggnadsändamål, så skulle planmässigheten vid utbyggandet av städerna och övriga tätbebyggda samhällen inte längre behöva inskränka sig till vad man nu kallar ”stadsplanering”. Man skulle kunna genomföra en *landsplanering*.

Med en sådan inskränkning av enskilda ägares förfoganderätt över mark skulle följande frågor kunna lösas och fördelar kunna ernås:

1. Industrianläggningarna skulle komma att bli placerade å de platser i landet där de ur folkförsörjningens, försvarets, trafikförhållandenas och befolkningspolitikens olika intressesynpunkter är nödvändigt att de förläggas.
2. Uppkomsten av sådana arbetslöshetsområden, som nu uppstår när industrier nedläggas, skulle kunna förhindras genom att statsmakterna dirigerar dit ny industri.
3. Områdena för uppförandet av bostadshus skulle utan hänsynstagande till kommunala gränsförhållandena eller andra omständigheter kunna förläggas till de platser, som vore lämpligast ur såväl hälsosynpunkt som ur synpunkten av att industriernas behov av arbetskraft blir tillgodosett.
4. Tomtjobberi och enskilda markägares oförtjänta inkomster av jordvärdestegring skulle upphöra.

5. En nödvändig begränsning av storstädernas tillväxt skulle kunna genomföras.
6. Den osunda konkurrenskampen mellan olika städer och kommuner för att locka industrin till respektive platser skulle upphöra.
7. En landsomfattande planenlighet i industri- och bostadsbyggandet skulle förenkla trafikproblemet och förbilliga transportkostnaderna, möjliggöra ett effektivt utnyttjande av landets krafttillgångar, underlätta lösande! av frågorna om vattenförsörjning och avlopp samt möjliggöra en god lösning av frågorna om fritidssysselsättning och rekreation genom ordnandet av tillräckligt antal lämpligt förlagda fritidsreservat, nationalparker, idrottsplatser etc.
8. En planmässig och rationell fördelning av industrin i landet skulle även verka till fördel för jordbrukarnas avsättningsmöjligheter för sina produkter. Ävenså skulle ett utnyttjande av odlad jord för byggnadsändamål i största utsträckning kunna förhindras.
9. Beredandet av möjlighet till en centraliserad planläggning av åsyftat slag skulle samtidigt kunna bli ett instrument för att utjämna de motsättningar som nu råder mellan stad och landsbygd, enär den skulle göra det möjligt för statsmakterna att företa en hel del åtgärder i syfte att flytta ut många stadens fördelar även till landsbygdens folk och därmed samtidigt utjämna pris- och inkomstförhållandena i städerna och landsbygden. Därmed skulle en landsplanering även bli ett effektivt medel mot flykten från landsbygden.

Med hänvisning till sådana skäl som nämnts föreslog kommunisterna vid årets riksdag att riksdagen skulle besluta om utredning och förslag till inrättandet av ett centralt statligt organ för genomförandet av en sådan landsplanering, som skisserades i motionen, samt därtill utredning och förslag om den nya lagstiftning som vore erforderlig för att kunna tillerkänna det föreslagna planeringsorganet de befogenheter, som är nödvändiga för genomförandet av en landsplanering.

Som en ytterligare åtgärd för att avlägsna hindren för en sund utveckling av tätbebyggda orter föreslogs en sådan ändring av expropriationslagen att i intet fall hinder av formell art skulle möta kommunens strävan att genom överförandet av mark i kommunens ägo på lämpligaste sätt ordna bostadsförhållandena på orten. En ändring är nödvändig för att den punkt i arbetarrörelsens efterkrigsprogram skall kunna genomföras, som lyder:

”För att jordvärdestegringen i städerna skall komma det allmänna till godo och ännu mer för att framtida saneringsarbeten icke skall försvåras på grund av bostadsbeståndets splittring på flera ägare, bör tomtmarker kommunaliseras och beståndet av hyreshus gradvis överföras i kommunal ägo.”

Även från socialdemokratiskt håll förelåg en motion som syftade till en mera omfattande landsplanering och i en annan motion yrkades från bondeförbundshåll på vidgade möjligheter att i samhällets ägo överföra tomtmark, som är nödvändig för städernas bebyggelse.

Riksdagen beslutade i anledning av dessa motioner att utredning skulle verkställas om samhällets behov att bestämma markens användning, vilka principer som bör ligga till grund för ersättningar för enskilda vid intrång i eller förvärv av dispositions- eller äganderätt till mark samt vilka principer som böra vara grundläggande för beskattning av jordvärdestegring.

7. Hälsobostäder åt alla

”De stora brister i bostadstandarden som finns, betyder att folkhälsan är sämre än den kunde vara.

Vad som görs för att bereda bättre näringsförhållanden, höjd bostadsstandard och större grad av ekonomisk säkerhet åt dem som arbetar eller kommer att arbeta, är inte något som ”belastar samhällsekonomin” det är i stället fråga om en investering för vinnande av ekonomiskt betydelsefulla syftemål.

Vore bostadsbeståndet i städernas inre saneringsmogna delar i samhällets ägo, skulle förnyelse kunna försiggå på ett väsentligt enklare och mera effektivt sätt. Kostnaderna blir också större därför att enskilda ägare — av vilka flera nyligen köpt sina fastigheter — måste ersättas, mär samhället beordrar rivning av äldre bebyggelse, som inte längre motsvarar moderna stadsplanetekniska krav, men som kan ha ett av spekulationen uppdrivet högt kapitalvärde. Det blir därför i längden nödvändigt, att beståndet av privatägda hyreshus gradvis överföres i samhällets ägo, och likaså, att tomtmarker kommunaliseras och lägges under tomträtt. Därmed undvikes också, att framtida tomtvärdestegringar ger anledning till oförtjänta inkomster åt enskilda.

Bostadstillgången bör hållas så riklig, att hyresstegringar i redan befintliga fastigheter härigenom motverkas. De kommunala myndigheterna måste vinnlägga sig om en sådan tomt- och stadsplane- och trafikpolitik, att tillgången på välbelägna och billiga tomter alltid blir tillräcklig. Produktionen av byggnadsmaterial behöver i vissa fall rationaliseras. I åtskilliga fall måste den befrias från element av monopolprisbildning, vilket bör ske antingen genom konkurrerande produktion, som, om så erfordras, bör stödjas av staten eller genom att monopolistisk produktion övertages av statliga eller allmännyttiga företag”.

(Arbetarrörelsens efterkrigsprogram.)

I en motion rörande ordnandet av bostadsförsörjningen erinrade kommunisterna om sin sega kamp för idén om att kommunerna skall åläggas att svara för tillräcklig tillgång på goda bostäder och att kommunerna själva skall bygga och förvalta dessa och uthyra dem till självkostnadspris. Denna tanke börjar nu att alltmera slå igenom. Förslag i denna riktning återfinns nu i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Hyresgästernas riksförbund har tagit upp samma krav i ”Hyresgäströrelsens bostadspolitiska efterkrigsprogram”. Samtliga byggnadsfackföreningar i Stockholm och Svenska Murarförbundets senaste kongress har framfört samma krav. En mycket bred folkopinion står alltså nu bakom de bostadspolitiska krav, som kommunisterna tidigare ensamma kämpat för.

Det förtjänar särskilt understrykas att åtgärder i ovan nämnd riktning har som förutsättning en lösning av byggnadsmaterialproduktionens stora problem. En bostadsproduktion i större skala, än vad som nu är fallet, kan bli verklighet först i och med att samhället tar som sin uppgift att skapa en byggnadsmaterialindustri som tillgodoser behovet. Byggnadsmaterialen måste förbilligas genom statliga ingripanden och inom landet befintliga råvarutillgångar bör utnyttjas på så sätt att beroendet av utlandet elimineras.

Kommunisterna upprepade vid årets riksdag sina förslag i bostadsfrågan i följande fem punkter:

1. Att en generalplan utarbetas för rikets bostadsförsörjning att utföras av härför lämplig statlig myndighet i samverkan med länsstyrelserna och kommunerna.
2. Att en plan samtidigt utarbetas för inhemsk produktion av byggnadsmaterial i samhällelig regi.
3. Att städerna och kommunerna åläggas att i egen regi med ekonomiskt stöd från staten uppföra tillräckligt antal bostäder, vilka skall uthyras till självkostnadspris.
4. Att de kommunala myndigheterna åläggas att inrätta kommunal bostadsförmedling.
5. Att utarbetandet av planerna för bostadsförsörjningen och byggnadsämnesproduktion skulle ske i sådan takt, att de i form av produktioner skulle kunna föreläggas årets riksdag.

Förslagen avslogs med motiveringen att ”bostadssociala utredningen har att behandla spörsmålet om åtgärder för åstadkommande av en planmässig bostadspolitik på längre sikt och kan väntas inom kort avgiva sitt slutbetänkande, och bör nämnda betänkande avvaktas, innan mera betydande avsteg från hittills följda grundsatser beslutas av riksdagen”.

De höga hyrorna.

Till folkflertalets bostadsbekymmer hör inte endast trångboddheten, utan även de höga hyrorna. Ingen kan nämligen bestrida det faktum, att hyrorna ligger alltför högt i betraktande av det stora flertalets inkomster. De familjer, som har det största behovet av moderna bostäder kan i de flesta fall inte erhålla sådana på grund av ekonomiska skäl, och i den mån de skaffar sig moderna bostäder, tvingas de hyra ut en del av lägenheterna för att klara hyresutgiften. Följden blir trångboddhet. Läget på hyresmarknaden är mycket prekärt, varför statsmakterna har all anledning att vidtaga åtgärder för att pressa ner hyrorna till en nivå, som är bättre anpassad till folkflertalets inkomster.

Officiellt har statsmakterna infört bestämmelser om hyresstopp och de statliga subventionerna utgår enligt sådana grunder, att hyrespriserna i nyuppförda lägenheter inte skall överstiga den hyresnivå, som gällde å respektive orter år 1939. I verkligheten är det dock så, att byggnadslånebyrån fastställer hyror, som i de nybyggda fastigheterna ligger högre än 1939 års hyresnivå för lägenheter av jämförlig beskaffenhet och belägenhet. Därför ställde kommunisterna i en interpellation till statsrådet Erlander följande fråga: "Har statsrådet för avsikt att vidtaga några åtgärder för att åstadkomma en hyressänkning?"

Statsrådet bekräftade i sitt svar att byggnadslånebyrån fastställer hyror, som i de nybyggda fastigheterna ligger högre än 1939 års hyresnivå. På frågan om han hade för avsikt att vidtaga några åtgärder för att åstadkomma en hyressänkning, hänvisade han endast till att bostads-sociala utredningen väntas framlägga ett betänkande, i vilket dessa frågor blir föremål för ett allsidigt övervägande.

Staten som tomtjobbare.

Kommunisterna vände sig även mot statens prispolitik vid tomtförsäljningar. När staten försäljer mark till kommuner uppträder den som en högst vanlig tomtjobbare. Så försålde exempelvis staten i år en del av kronoegendomen Bergshamra till Solna stad. Egendomen är taxerad till ungefär 1 miljon kronor. Hälften av den skulle nu säljas. Det var den mindre värdefulla delen, den med berg och skogväxt mark utan odlad jord, den andra delen med utmärkta fält och värdefulla byggnader behöll kronan. För den förra och långt sämre delen betingade sig kronan ändock ett pris av 2,800,000 kronor eller nära 3 gånger taxeringsvärdet för hela egendomen. Hur kunde man begära en sådan summa för denna mark? Jo, man utgick icke från vare sig taxeringsvärdet eller andra acceptabla värderingsgrunder, man utgick i stället ifrån de nuvarande höga hyrorna i Stockholmstrakten och hade räknat ut hur många eldstäder som kunde uppföras på detta område. Sedan bestämdes köpesumman med utgångspunkt från vanligaste spekulationspriset för tomtmark med det sålunda uträknade antalet eldstäder. Det verkar som om den vänstra handen inte vet vad den högra gör när staten på detta sätt i realiteten med den ena handen motverkar den sociala bostadspolitik, som staten utför med den andra.

Räntesänkningen borde utnyttjas för hyressänkning.

Genom beslut i februari 1945 av fullmäktige i Riksbanken sänktes diskontot med en halv procent. Denna Riksbankens åtgärd har fått till följd att de kreditinstitut, som lämnar lån mot säkerhet av första eller andra inteckningen i bostadsfastighet, sänkt låneräntan i motsvarande grad. Regeringen föreslog motsvarande räntesänkning för byggnadslån i vilka slutligt beslut ej meddelats av byggnadslånebyrån vid tidpunkt för räntesänkningens ikraftträdande. Kommunisterna föreslog att räntesänkningen skulle tillämpas över hela linjen, så att hyresnivån skulle kunna sänkas i alla med stöd av statliga tertiär- och tilläggs lån såväl tidigare som hädanefter uppförda bostäder. Förslaget innebar en ändrad målsättning för tertiär- och tilläggs långivningen så tillvida som statliga subventioner enligt förslaget skulle utlämnas för att åstadkomma en sänkning av hyrorna under den nivå, vars överskridande ifrågasarande

verksamheten hittills haft till syfte att förhindra.

Riksdagen förklarade i anledning av motionen, att en omprövning av riktlinjerna och målsättningen för statens stödåtgärder till bostadsbyggande bör komma till stånd i samband med omställningen till fredsförhållanden. Samtidigt förklarade riksdagen att den inte utan närmare undersökning var beredd till slutgiltigt ställningstagande i frågan.

Bostadskvalitén får inte försämrats.

Kommunisterna önskar eliminera bostadsbristen och sänka hyreskostnaderna, men vänder sig med skärpa mot att man under åberopande av behovet av sänkta byggnadskostnader uppför bostäder av sådan kvalitet att bostadsstandarden sänkes. Därför yrkade kommunisterna avslag på ett i regeringsproposition framställt förslag om sådan ändring i byggnadsstadgan, att den föreskrivna minsta rumshöjden skulle sänkas med 10 cm. Likaså yrkade kommunisterna avslag på en föreslagen uppmjukning av bestämmelserna om att boningsrums golvyta inte får understiga 9 kvm. Riksdagen beslutade dock bifalla regeringsförslaget.

Bostadseländet i brukssamhällena.

De alldeles särskilt bedrövliga bostadsförhållandena vid brukssamhällena påvisades i en motion, som utmynnade i förslag om att bolagen skulle lagligen förpliktas att bidra till att de anställda arbetarna erhöles människovärdiga bostäder. Motionen behandlades tillsammans med två motioner från socialdemokratiskt håll angående lösningen av industrins arbetarbostadsproblem och om en förbättring av landsbygdens bostadsstandard. Riksdagen beslutade i anledning av dessa motioner att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av bostadsförhållandena på landsbygden och om framläggandet för riksdagen av de förslag vartill utredningen kan ge anledning.

8. En socialpolitik som tryggar existensminimum

”Eftersom fattigdomen starkt ökar hälsoriskerna, har man här ett ytterligare skäl till att förverkliga en minimistandard för hela folket.”

(Arbetarrörelsens efterkrigsprogram.)

De egendomslösa och fattigas liv präglas av en ständig oro. De är för sitt uppehälle ständigt beroende av sin enda ägodel — arbetskraften. Och ständigt är det något som hotar deras livsbetingelse. Ålderdomen rycker obevekligt närmare med påföljd att arbetskraften sinar. Av och till blir det dålig marknad för arbetskraften med arbetslöshet som följd. Eller sjukdom eller olycksfall tvingar till sysslolöshet. Envar egendomslös som erinrar sig innehållet i sitt eget liv vet av erfarenhet att kommunisterna har rätt när de säger: Den egendomslöses liv förflyter i en ständig oro som förbittrar tillvaron och hindrar de arbetande från att ta ut den glädje och lycka som livet ändock kan ha att ge.

Under sådana förhållanden betraktar kommunisterna det som den allra första uppgiften för arbetarklassens företrädare i riksdagen, sedan dessa nu erhållit bestämmanderätten där, att eliminera orsakerna till den berättigade oro, som förbittrar tillvaron för folkets flertal. Därför vill de utan dröjsmål förverkliga den programpunkt i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som lyder sålunda:

”Den som blir tvungen till sysslolöshet skall därför icke vara utan inkomst. Han skall ha en inkomst, och han skall känna, att denna inkomst är hans rätt och icke en nådegåva.”

Svensk socialvård är mäktigt impopulär. Frågan om hjälp från samhället leder nämligen tanken till behovsprövning, återbetalningsskyldighet, fattigvårdsprocesser och förödmjukelser av alla de slag som nu är knutna till det mesta av socialvården. De omskrutna reformer, som genomförts under de senaste 15 åren, har inte ändrat på dessa förhållanden. Folkpensionerna

har höjts, barnbidragen och moderskapspenningen har förbättrats, staten lämnar större bidrag till sjukkassorna, vi har fått arbetslöshetsförsäkring, pensionärshem, barnrikehus o. s. v. Men ovanpå detta har vi ändå fattigvården kvar som en sista tillgång med dess behovsprövning, återbetalningsskyldighet, fattigvårdsprocesser och allt godtycklighetsförfarande, utan någon lagligen garanterad rätt till effektiv hjälp när hjälpbehov inträder.

Ingen av de genomförda reformerna garanterar existensminimum, därför har de tillsammanantagna inte kunnat undanröja de fattigas orosanledningar. Resultatet av reformerna har egentligen endast blivit, att staten tagit hand om en del av försörjningen, men att man måste anlita fattigvården för att fylla vad som fattas i att kunna klara livhanken.

Man var redan på 1930-talet klar över att den svenska socialpolitiken råkat in i en återvändsgränd. I december 1937 tillsattes så socialkommittén, som fick till uppgift att göra en allmän översyn av hela socialvården, att samordna socialvården och förenkla den och att reda upp förhållandena mellan socialvården och andra hjälpformer.

Socialvårdskommittén har under åtta långa år spelat rollen som bromsinrättning gentemot varje ansats att åstadkomma några verkligt betydelsefulla förbättringar. Förslag som ställts beträffande förändringar i socialvårdslagstiftningen har avvisats med invändningen: ”Socialvårdskommitté sysslar med frågan, vi måste invänta resultatet av dess arbete.” Under tiden har kommittén krystat ur sig ett betänkande varje år, betänkanden som bygger på vad som är. Mot dessa lappverk säger kommunistiska partiet: Socialpolitikens uppgifter är att *trygga medborgarna mot nödtillstånd av olika slag*. Utgående från denna grundförutsättning vill kommunistiska partiet att varje medborgare skall tillförsäkras en minimiinkomst, tillräckligt stor för att garantera en dräglig livsföring, att utgå vid inkomstbortfall på grund av ålderdom, olycksfall, lyte, sjukdom, havandeskap, arbetslöshet och inkallelser till försvarstjänst. All sjukhusvård och tandvård göres kostnadsfri för den enskilde medborgaren. Kostnaderna för barnens uppfostran utjämnas genom utbetalandet av obligatoriska bidrag. Därmed skulle samhället också bidra till att lösa kvinnorna från de fjättrar, som nu i så stor utsträckning binder dem vid vaggan och spisen.

I varje kommun tillsättes på vanlig väg en *socialnämnd*, som kan ersätta nuvarande fattigvårdsstyrelse, pensionsnämnd, familjebidragsnämnd, arbetslöshetsnämnd evad det gäller den kontanta understödsverksamheten, de statsunderstödda sjukkassorna o. s. v.

Dylika förslag mötas med invändningen: Det där låter ju vackert, men det är ställt endast i agitationssyfte, ty det kan inte förverkligas av ekonomiska skäl. Samhället har inte råd att genomföra en dylik reform.

De fattiga själva måste äntligen lära sig att inte falla för dylika argument. Ty hur är det för närvarande? Visst lever många i armod och på svältgränsen, vilket väl i så fall skall vara uttryck för sparsamhet från samhällets sida. Men endast i undantagsfall, enligt påstående från dem som har makten aldrig, låter man någon medborgare svälta ihjäl. Åldringen, den sjuke, den lytte och den arbetslöse lever på folkpension eller arbetslöshetshjälp, jämte fattigvårdsbidrag, bidrag från välgörenhetsorganisationer och bidrag från anhöriga. Varför skulle de då inte i stället kunna få leva på till sin storlek bestämda belopp, utbetalda ur statskassan i form av socialbidrag, tilldelade vederbörande som en dem lagligen tillkommande rätt? *National-ekonomiskt spelar det ingen roll om åldringar, sjuka, invalider, arbetslösa och barn lever på kommunernas, anhörigas eller välgörenhetsorganisationers pengar eller på statens pengar.*

”Men”, säger man, ”de socialvårdsbehövandes inkomstnivå, sådan den är i dag, behöver höjas. Hur skall detta ske och på vems bekostnad?” *Socialvårdsklienteletets levnadsstandard skall höjas på de stora förmögenhetsägarnas och inkomsttagarnas bekostnad genom en för detta ändamål anpassad skattepolitik.*

Kommunisterna motionerade redan vid årets riksdag om fastställandet av vad som skall vara

att anse som existensminimum, d. v. s. vad som skall vara att anse som minimikostnad för en ur hälsosynpunkt tillfredsställande levnadsstandard. Att få detta fastställt i lag är absolut nödvändigt om vi vill komma bort från det godtyckliga förfarande, som för närvarande tillämpas. Den på det sättet fastställda minimiinkomsten skulle givetvis därtill vara skyddad mot såväl beskattning som införsel.

Riksdagen avvisade motionen med motiveringen, att man förutsatte att Kungl. Maj:t skulle komma med förslag i frågan.

Obligatoriska barnbidrag.

Kommunisterna väckte även förslag om införandet av obligatoriska barnbidrag. Förslaget innebär en ny princip, nämligen principen om att *varje* barn som födes skall betraktas som tillgång för *hela* samhället. Hittillsvarande princip har varit den, att barnen som föds är bara föräldrarnas, eller, i sämsta fall, endast moderns enskilda angelägenhet. Endast vid uppenbarlig nöd har samhället ekonomiskt intresserat sig för barnet. Kommunisterna förfäktar en helt annan princip. De vill underlätta för föräldrarna att själva kunna vårda och fostra sina barn, men de vill samtidigt att samhället skall erkänna *varje barns* samhällseliga betydelse genom att redan från barnets födsel säkra ett visst existensminimum för detsamma.

Även detta förslag avvisades av riksdagen med motiveringen, att man väntar att 1941 års befolkningsutredning inom kort skall komma att framlägga sina förslag om barnkostnadernas fördelning med förslag bl. a. om allmänna barnbidrag.

Kommunisternas förslag om barnbidrag innebär att alla barn skulle tilldelas bidrag, oavsett föräldrarnas inkomstförhållandens. Detta har väckt viss opinion och undran, även från arbetarhåll. Man har frågat: "Hur kan kommunisterna föreslå att de rika skall tilldelas understöd?" Frågan visar endast att man är bunden i gamla tankebanor. Man kan inte komma ifrån tanken om de samhällseliga bidragens karaktär av understöd efter behovsprövning. Man tänker inte på att det här gäller att få en ny princip i tillämpning, en princip om bidrag utan uppdelning av medborgarna i kategorierna behövande och icke behövande. Kommunisterna menar att förmånen barnbidrag skall gälla för alla barn. Utjämnningen av inkomstförhållandena bör icke ske genom att de rikas barn ställas utanför, *det skall i stället ske med hjälp av en härför anpassad beskattningspolitik.*

Socialpolitiken bör inte bygga på försäkringslinjen.

Förslaget om socialbidrag står i motsättning till den på ett flertal områden tillämpade försäkringslinjen. Vi har redan nu på denna linje uppbyggda sjuk- och arbetslöshetskassor. Folkpensioneringen är också uppbyggd enligt försäkringslinjen i så måtto, att pensionsavgifter uttagas proportionellt efter inkomst.

Att bygga upp en socialförsäkring på rent försäkringsmässiga grunder är uteslutet. "Men," säger man, "även om avgifterna inte räcker utan staten måste träda till, så bibringas de försäkrade en större självkänsla om man följer försäkringslinjen".

Ja, tänk vad självmedveten folkpensionären känner sig när han får sin pension. Hans egna bidrag ger honom nämligen, om han betalar högsta avgift under tiden från sitt 18:e till sitt 65:te levnadsår möjlighet och rätt till hela 167 kronor om året i pension. Resten utgöres av statliga eller kommunala bidrag.

Motiveringar av nämnt slag för försäkringslinjen är endast bevis för att anhängare av densamma sakligt sett intager mycket svaga positioner.

Bosättningslån bör bli räntefria.

Statens bosättningslån skall nu förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd ränta. Denna

ränta är för de flesta lån bestämd till 4 procent. Vidare föreskrives att lånen skall vara återbetalda senast fem år efter utbetalandet.

Kommunisterna föreslog att bosättningslånen skulle bli räntefria och att amorteringstiden skulle förlängas till 10 år. Riksdagen avvisade förslaget om utsträckning av amorteringstiden med den egendomliga och verklighetsfrämmande motiveringen, att ”kontrahenterna under de första åren av äktenskapet i allmänhet torde ha de bästa ekonomiska förutsättningarna för fullgörandet av lånevillkoren, varför lånetiden bör göras relativt kort”. Även förslaget om att lånen skulle utlämnas som räntefria sådana avvisades.

Semesterlagens bestämmelse.

Semesterlagen reviderades på ett rätt omfattande sätt av 1945 års riksdag. I en del fall gick man dock inte tillräckligt grundligt tillväga vid revideringen. Sålunda bibehölls bestämmelsen om att s. k. hemarbetare icke är berättigade att erhålla semester utan endast semesterlön. Kommunisterna föreslog att dessa skulle jämföras med andra arbetstagare även i fråga om rätten till semesterledighet. Vidare är arbetstagare vid jordbruket jämte därtill hörande binäringar och trädgårdsskötsel samt hembiträden i lanthushåll undantagna från rätten att utfå sin semester i ett sammanhang, vilket kommunisterna ville tillerkänna dessa grupper.

Regeringen ville härtill i sitt förslag till riksdagen bibehålla den gamla och uppenbart orimliga bestämmelsen om att när anställning upphör till följd av arbetares död så utbetalas inte den intjänta semesterlönen till hans efterlevande anhöriga. Kommunisterna framhöll i en motion att denna bestämmelse stod i uppenbar strid med det förhållandet att semesterersättningen är en lönefråga, upparbetad av arbetstagaren och av företagaren inräknad i dennes omkostnadsberäkningar, varför semesterersättning borde utbetalas till sterbhusen.

Slutligen ville kommunisterna införa en bestämmelse om att semesterersättning ej skulle kunna tagas i mät för gäld.

Förslaget om att avliden arbetares intjänta semesterlön skall utbetalas till sterbhuset bifölls av riksdagen. Däremot avslogs förslaget om hemarbetarnas rätt till semestertid under hänvisning till att ”de okontrollerade arbetstagarna” på grund av anställningsförhållandets art icke av arbetsgivaren kunde tvingas att utföra arbetet visst antal dagar per år och att arbetstagarna alltså hade möjlighet att uttaga ledighet med minst det antal dagar per år, som motsvarade den uppburna semesterlönen. Förslaget om att även lantarbetare och hembiträden i lanthushåll skulle ha rätt att i ett sammanhang utfå sin semester blev med hänvisning till förhållandena inom jordbruket icke bifallet. Dock innebär riksdagsbeslutet att jordbruksarbetare och övriga här avsedda arbetstagare skall äga utfå minst sex dagar av semestern i ett sammanhang.

Förslaget om att semesterersättning icke borde få tagas i mät avslogs med hänvisning till att därest semesterförmånen betraktas såsom en förmån, vilken arbetstagare intjänar genom sitt arbete, torde anledning saknas att i utmätningshänseende göra åtskillnad mellan semesterlön och vanlig arbetslön.

9. För barnens och mödrarnas välfärd och rätt

”Ju större barnantalet är, desto lägre blir levnadsstandarden. Det förhållandet inverkar skadligt på folkhälsan. Det innebär en orättvisa mot dem, som svarar för att svenska folket vidmakthålles. Det skapar ett motiv för barnfattigdom eller barnlöshet, som kan leda till en ständigt fortgående folkminskning. Därför måste barnkostnaderna fördelas jämnare. Alla måste bidra till att barnen får växa upp under tillfredsställande förhållanden.”

(Arbetarrörelsens efterkrigsprogram.)

Som framgår av tidigare lämnad redogörelse önskar kommunisterna införa bestämmelser om obligatoriska barnbidrag. I väntan på genomförandet av denna reform föreslog kommunist-

terna vid årets riksdag att de barnbidrag som nu kan utgå i de fall moders eller försörjningspliktigs inkomst ej överstiger visst belopp skulle höjas och tilldelas flera genom inkomstgränsens höjande.

I lag om barnbidrag stadgas, att sådant bidrag skall utgå oavkortat endast i de fall moders eller arbetsförmögen försörjningspliktigs inkomst ej överstiger visst belopp, som för ortsgroup I ej må överstiga 750 kronor, för ortsgroup II ej 1.000 kronor och för ortsgroup III ej 1.250 kronor. Nämnade bestämmelser innebär exempelvis, att en änka i Göteborg, som förtjänar i runt tal 40 kronor i veckan ej kan komma i fullt åtnjutande av sådant bidrag.

Enligt lagens bestämmelser kan vidare sådant bidrag ej heller oavkortat utgå till gift arbetsförmögen man därest makarnas samlade inkomst överstiger i ortsgroup I 900 kronor, i ortsgroup II 1.200 kronor och i ortsgroup III 1.500 kronor.

Kommunisterna föreslog att de nuvarande inkomstgränserna skulle höjas med 100 procent. Även i en socialdemokratisk motion föreslogs höjning av inkomstgränserna. Riksdagen uttalade i anledningen av motionerna att ”beloppen för den avdragsfria inkomsten är alltför låga. Detta gäller särskilt beträffande bidrag till barn, vars moder är ensamstående och har relativt fast kontant arbetsinkomst”. Riksdagen beslutade därtill att hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning beträffande frågan om höjning av de i lagen om barnbidrag stadgade beloppen för avdragsfri inkomst samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

För effektivare mödrahjälp.

Aborterna utgör ett av våra största hälsoproblem. Varje år förekommer sannolikt ett tiotusental abortfall. Denna sociala sjukdoms företeelse måste bekämpas, bl. a. genom effektivare mödrahjälp.”

(Arbetarrörelsens efterkrigsprogram.)

Orsakerna till att blivande mödrar vid upptäckten av havandeskap ofta vänder sig till abortörer är i de flesta fall av ekonomisk art. Speciellt gäller detta de ensamstående kvinnorna som under havandeskapet också har att säkra sin bostadsfråga. För dessa framstår aborten som enda utväg. Ofta måste de söka plats som ”obemärkt” och blir då i fullkomlig avsaknad av den omtanke och det skydd, som bör tillkomma varje gravid kvinna. I stället blir de ofta utnyttjade som obetald arbetskraft. Svårigheterna skulle kunna lindras betydligt om åtgärder vidtoges för att underlätta ordnandet av bostadsfrågan för ensamstående blivande mödrar. Därför föreslog kommunisterna att väntehem skulle inrättas åt sådana. Som en ytterligare hjälpåtgärd föreslogs att livsmedelsrabattering även skall gälla vid extratilldelning av livsmedel till havande kvinnor. Sådan extratilldelning rabatteras inte, enligt nu gällande bestämmelse.

Riksdagen uttalade att motionärerna med sitt förslag om inrättandet av väntehem hade berört ett betydelsefullt socialpolitiskt spørsmål. Samtidigt hänvisades dock till att en rad redan avslutade eller pågående utredningar behandlat eller hade att behandla denna fråga, varför riksdagen inte nu ansåg sig böra fatta något beslut. Förslaget om sådan ändring i föreskrifterna om prISRabattering å vissa matvaror, att rabatteringen även skulle gälla vid inköp av extra tilldelning till havande kvinnor, som tidigare är tillerkända att komma i åtnjutande av nämnda rabattering, avslogs med den intetsägande motiveringen, att ”det är önskvärt att bibehålla rabatteringsbestämmelserna oförändrade”.

Slott och herrgårdar kan bli semesterhem.

Till följd av de höga inackorderingspriserna på pensionat och badorter har ett mycket stort antal arbetarfamiljer inte möjlighet att utnyttja sin semesterledighet på det sätt, som vore önskvärt ur såväl deras egen som samhällets synpunkt. De ekonomiska hindren medför, att

arbetarfamiljerna i stor utsträckning nödgas stanna hemma under semestertiden.

Kronan äger en del bruksgårdar och andra egendomar, där byggnaderna med fördel skulle kunna användas som semesterhem. Dessutom existerar runt om i landet ett stort antal slott i privat ägo, vilka icke användas rationellt. Lämpliga dylika kunde inlösas av staten och förvandlas till semesteranläggningar.

Mest tjänliga som semesteranläggningar torde byggnaderna på ett stort antal fideikomiss vara, emedan på fideikomissen i allmänhet förekommer slott eller slottsliknande byggnader, vilka nu utnyttjas i endast ringa utsträckning.

Kommunisterna föreslog att lämpliga byggnader på av kronan ägda egendomar skulle inrättas för semesterändamål och att även andra för sådant ändamål lämpliga egendomar skulle inlösas av staten. Riksdagen avtog förslaget med en rad svaga motiveringar, exempelvis att "möjligheterna att i mera avsevärd omfattning frigöra för ändamålet lämpliga byggnader på kronodomänerna för närvarande är tämligen begränsade", att "flertalet dylika byggnader icke utan tämligen kostsamma ombyggnadsarbeten lämpa sig som semesterhem för ett större antal personer", att "byggnaderna på kronans fastigheter, t. ex. sådana som disponeras av Vattenfallsstyrelsen och Järnvägsstyrelsen, torde erfordras inom den affärsrörelse, för vilken de är avsedda" och att "frågan om huruvida ett ifrågasatt avlösande av fideikommissrätten kan möjliggöra för kronan att inlösa fideikommissegendomarna undandraget sig utskottets bedömande".

Fri skolmateriel.

1942 års riksdag beslöt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag angående införandet av fri undervisningsmateriel i folkskolor och fortsättningskolor. Nu har tre år gått utan att regeringen visat minsta ansats till att vilja taga hänsyn till de önskemål, som riksdagen framförde år 1942, och detta trots att frågan för länge sedan är utredd genom sakkunniga, vilka också ha framlagt ett konkret förslag i frågan. Med anledning därav motionerade kommunisterna om att riksdagen skulle begära den önskade propositionen i år. Riksdagen ansåg att man "icke skulle tillspetsa beslutet av år 1942" på sätt kommunisterna önskade, och avtog därför förslaget. Det vill med andra ord säga, att riksdagen ansåg sig böra vara nöjd med att dess beslut av år 1942 saboteras av regeringen.

Lokaler för skolbarnsbespisning.

Kommunisterna framförde förslag om att statsbidrag skall utgå även vid ombyggnad av äldre lokaler i syfte att i dessa anordna skolbarnsbespisning. Ehuru tidigare riksdagsbeslut icke lägger hinder i vägen för beviljandet av dylika anslag har nämligen praxis blivit att statsbidrag beviljas endast för bespisningslokaler som inrymmas i nyuppförda skolhus. Riksdagen avtog motionen, men ecklesiastikministern förklarade på en direkt fråga i samband med behandlingen av motionen, att han ville medverka till en så generös tolkning av riksdagens beslut som över huvudtaget är möjligt. Om så sker blir motionens syfte förverkligad, vilket är av stor vikt för att snabbt kunna ordna skolbarnsbespisning i orter där detta ännu inte kunnat ske på grund av lokalbrist.

Fria sommarresor för barn.

Förmånen av fria sommarresor för barn, vilkas föräldrar är mindre bemedlade, utgör en stor social förmån. Denna förmån är dock begränsad dels på så sätt, att landsbygdens barn inte är likställda med städernas barn ifråga om rätten till resor, och dels så, att reselängden är begränsad till 60 mil utom för barn hemmahörande i Västernorrlands och Jämtlands län, där maximigränsen är 80 mil, och i Västerbottens och Norrbottens län, där maximigränsen är 100 mil, dock med rätt för socialstyrelsen att för barn från sistnämnda två län medgiva dispens för

fria resor utöver den angivna gränsen. I övrigt skall vid resa utöver maximisträckan den enskilde själv betala kostnaden härför.

Tidigare har landsbygdens barn helt varit ställda utanför rätten till fria resor. I år föreslog socialministern att landskommuner, där behovet av fria resor för barn och vårdare är särskilt stort, intill ett sammanlagt antal resor av högst 15.000, skulle medgivas dispensmöjlighet för sådana resor. Kommunisterna föreslog att rätten till resor skulle utvidgas så att landsbygdens och de mindre samhällenas barn blev principiellt likställda med barn från städer och större samhällen. Riksdagen avtog förslaget med hänvisning till de svårigheter som uppstått till följd av trafikbelastning å järnvägarna. Med samma motivering avtog även kommunisternas förslag om att de fria sommarresorna för barn och vårdare skulle få företagas utan hänsyn till resans längd och oavsett från vilken ort i landet resan anträdades.

Utomäktenskapliga barns arvsrätt.

I Sverige befinner sig, i motsats till vad som är fallet i de flesta andra länder, de utomäktenskapligt födda barnen i en undantagsställning när det gäller arvsrätten. Denna begränsas till arvsrätt efter moder och modernefränder samt för trolvningsbarn arvsrätt även till fadern men däremot ej till fadernefränder. Beträffande trolvningsbarn föreligger vidare det hindret, att barn till föräldrar, vilka sammanbor utan legaliserat äktenskap, icke i arvs-rättsavseende betraktas som trolvningsbarn.

I befolkningsdebatten har de utomäktenskapliga barnens ställning ofta uppmärksamats, varvid den sociala nedvärdering, som följt den utomäktenskapliga bördens, med rätta påtalats. De utomäktenskapligt födda och genom äktenskap ej legaliserade barnens handicap i olika avseenden är uppenbart. Arvsrättsbestämmelserna markerar ytterligare denna undantagsställning.

Vilken betydelse arvsrättsfrågan kan tillmätas framgår av att 251.000 barn utom äktenskapet föddes under åren 1923-1940. Ungefär en åttondel av barnen födes utom äktenskapet och erhåller därigenom en ur rättslig och ekonomisk synpunkt missgynnad ställning.

Med hänvisning till dessa förhållanden föreslog kommunisterna en sådan revidering av lag om barn utom äktenskap att utomäktenskapligt födda barn skulle erhålla lika arvsrätt som de inom äktenskapet födda. Riksdagen uttalade i anledning av motionen, att det är av största vikt, att detta betydelsefulla samhällsproblem så snart som möjligt erhåller en bättre lösning än för närvarande. Då emellertid lagutskottet hade upplyst att avsikten är att förslag i ämnet skall föreläggas 1947 års riksdag, så ansåg sig riksdagen icke böra besluta i frågan i år.

Semester för husmödrar.

Regeringen föreslog att till fonden för friluftslivets främjande skulle anslås 1 miljon kronor. Ur denna fond utgår bl. a. anslag för beredandet av semester åt husmödrar. Men ur fonden utgår även anslag till scouter, fotvandrare, skidsportentusiaster och andra. Med dessa har husmödrarna att konkurrera om sina semestermöjligheter. En socialdemokratisk motion förelåg om att anslaget skulle höjas till 1.500.000 kronor. Kommunisterna understödde detta förslag och deras talesman anförde bl. a. följande:

Jag vill anföra några synpunkter närmast i avsikt att rikta uppmärksamheten på och reagera mot det antidemokratiska och otidsenliga betraktelsesätt, som gör att mer än hälften av våra samhällsmedlemmar ställas på undantag när det gäller åtskilliga sociala förmåner, nämligen den hälft, som består av kvinnorna. Kvinnorna skall ha mindre lön, även om de utför samma arbete och samma prestation i övrigt som män, de skall som regel ha längre arbetstid och de är därtill av en massa restriktioner och fördomar hindrade att nå fram till samma kulturella och samhällsliga positioner som de manliga samhällsmedlemmarna. Och fastän det också sedan länge betraktats som alldeles självklart, att männen skall vara i lagen tillförsäkrade årlig semester, så tövar man fortfarande på den punkten när det gäller kvinnorna. Det finns naturligtvis också kvinnor, för vilka semestern är

bra ordnad, jag tänker på de välsituerade Kretsar, som icke har några bekymmer i det fallet. Det finns säkert kvinnor, som har semester praktiskt taget livet igenom men för majoriteten av de svenska kvinnorna, den majoritet, som består av arbetarklassens kvinnor och landsbygdens hårt arbetande kvinnor, är några dagars sammanhängande vila varje år en lyx, som praktiskt taget är okänd. När det förekommer att kvinnor av dessa kategorier får möjlighet till en veckas semester är det också typiskt, att detta av tidningarna betraktas som en märklig nyhet, som är värd att göras till föremål för intervjuer och stora bildreportage.”

Riksdagen gick, under hänvisning till det statsfinansiella läget, på en kompromisslinje och anslog 1.250.000 kronor.

10. Förbättrade folkpensioner

”Trots alla förbättringar är folkpensionerna fortfarande mycket knappa. De bör därför dels ytterligare höjas dels kompletteras med mera verksamma åtgärder för anskaffande av billiga bostäder åt pensionärerna.”

(Arbetarrörelsens efterkrigsprogram.)

Genom beslut vid förra årets riksdag erhöll pensionärerna provisorisk förstärkning av sina pensioner med 100 kronor för ensamstående och 50 kronor för andra pensionärer (makar) jämte ett extra månadstillägg. Denna pensionförstärkning förklarades uttryckligen vara avsedd som en standardförbättring för folkpensionärerna. Även med denna förbättring är läget emellertid fortfarande svårt för det stora flertalet folkpensionärer.

I år föreslog regeringen att dyrtidstilläggen å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag skulle fastställas till samma belopp, som gällde tidigare. Kommunisterna föreslog införandet av ytterligare ett procentuellt månadstillägg, varigenom dyrtidstillägget skulle uppgå till i runt tal 50 procent. Riksdagen konstaterade endast att ”då endast en mindre ändring av index ägt rum sedan 1944 års lag om dyrtidstillägg å förevarande förmåner antogs, synes någon förändring av dyrtidskompensationens storlek för budgetåret 1945/46 icke böra äga rum”.

Kommunala pensionstillskott i stället för fattigvård.

Kommunerna har redan nu rätt att bevilja vissa grupper av hjälpbehövande pensionstillskott i stället för fattigvård. Fattigvårdsbidrag kan återkrävas av den som mottagit hjälpen eller av försörjningspliktiga anhöriga, men detta kan inte ske när det gäller pensionstillskott. Bland annat på grund av detta förhållande föredrar kommunerna att lämna fattigvårdsbidrag även till dem som i stället skulle kunna tilldelas kommunala pensionstillskott. Kommunisterna föreslog därför en sådan ändring i lagen om kommunala pensionstillskott så att folkpensionstagare, invalider och blinda, föräldralösa barn och invaliders barn och mödrar, vilka är i behov av att få tillägg till sina pensioner eller andra slag av understöd, obligatoriskt skulle erhålla kommunala pensionstillskott i stället för fattigvård och att dessa tillskott skulle utgå oavsett vederbörandes mantalsskrivningsort och hemortsrätt. Riksdagen förklarade sig dela kommunisternas uppfattning om önskvärdheten av att särskilt folkpensionärerna i större utsträckning än för närvarande kunde erhålla kommunala tillskott utan fattigvårdskaraktär, men avtog motionen under hänvisning till att socialvårdskommittén väntades komma att avgiva förslag angående sådan reform under hösten 1945.

Denna formulering har gjort att man på många orter i vårt land endast ger rätt till bostad i dessa lägenheter för sådana folkpensionärer som kan klara sig utan något annat bidrag från kommunen. Detta betyder att de som tvingas ta hjälp från kommunen och som i de flesta fall har den sämsta bostaden inte kommer i åtnjutande av de förmåner pensionärshemmen ger. Med andra ord, de sämst ekonomiskt ställda bland pensionärerna, vilka i de flesta fallen är i största behovet av bättre bostäder, blir utestängda från pensionärshemmen, varvid de kommunala myndigheterna stödjer sig på ovan citerade rekommendation i kungörelsen om

statsbidrag till anordnandet av pensionärshem. Kommunisterna föreslog därför att denna anvisning skulle strykas. Riksdagen erinrade i anledning av motionen om ett uttalande i frågan av 1939 års riksdag, enligt vilket anordnandet av pensionärshem har till syfte att bereda bättre och billigare bostäder åt sådana åldringar och invalider, för vilka ett vårdbehov som regel icke föreligger, men vilka ha för knapp inkomst för att av egna medel förskaffa sig nöjaktig bostad, samt tillade: ”Uppenbarligen kan det ej anses strida mot det sålunda angivna syftet eller mot författningens ordalag att bereda bostad i pensionärshem åt åldringar, vilka uppbära någon form av understöd av kommunen och i all synnerhet ej om understödet har formen av kommunalt pensionstillskott.” Av denna anledning ansåg sig riksdagen ej böra bifalla motionsyrkandet.

Pensionärshemmen.

I de bestämmelser som stipulerar villkoren för statliga bidrag till uppförandet av pensionärshem finns en bestämmelse angående vilka som företrädesvis bör få bo i hemmen. Denna bestämmelse lyder:

”Företräde bör lämnas person. som kan antagas efter erhållande av bostad i hemmet bliva i stånd att försörja sig utan annat bidrag från det allmänna än pension eller invalidunderstöd.”

Blindhetsersättning.

Blind person var förr berättigad till blindhetsersättning med ett belopp av 500 kr. för år räknat. Från rätt till sådan ersättning stadgas dock en del undantag, bl. a. för den som blivit blind efter fyllda 60 år, den som enligt bestämmelser om blindundervisning är skolpliktig och den som uppsåtligen ådragit sig blindhet. Från rätt till blindhetsersättning kan vidare för viss tid uteslutas bl. a. den som ådragit sig blindhet genom grov vårdslöshet. Kommunisterna föreslog i en motion vid riksdagens början att blindhetsersättningens belopp måtte höjas till 650 kronor, att åldersgränsen skulle fastställas till 67 år, och att de två övriga angivna undantagen från rätt till ersättning skulle slopas samt att bestämmelsen om uteslutande för viss tid av rätt till ersättning för person som genom grov vårdslöshet ådragit sig blindhet skulle upphävas.

Riksdagen beslutade i anledning av motionen att hos Kungl. Maj:t begära utarbetandet av förslag till provisoriskt förbättring av blindhetsersättningen och att denna utredning skulle bedrivas så skyndsamt, att förslag i ämnet kunde föreläggas årets riksdag. Regeringen avlämnade senare förslag till förordning om provisorisk förstärkning av blindhetsersättningar. Enligt förslaget, som blev bifallet av riksdagen, skall förstärkning utgå utan hänsyn till vederbörandes civilstånd till alla därtill berättigade med ett lika stort belopp, nämligen 108 kronor för år. Om hänsyn tages jämväl till det utgående dyrtidstillägget så blir den sammanlagda blindhetsförmånen 816 kronor per år eller 68 kronor per månad.

11. För rättvisa åt landsbygdens folk

”Utgångspunkten för en jordbrukspolitik som kan godkännas av jordbrukarnas stora flertal måste vara, att de som arbetar inom jordbruket erhåller likvärdig ersättning för sitt arbete med de produktivt arbetande inom andra näringsgrenar (bl. a. genom avskaffandet av den nuvarande dyrortsgrupperingen). Denna likställighet kan dock inte få åstadkommas genom att levnadsstandard för övriga folkgrupper sänker. Därför måste stegringen av jordbrukarnas levnadsstandard åstadkommas, dels genom att storkapitalets vinster, beskäres till jordbrukarnas förmån och dels genom en allmän stegring av arbetets produktivitet, främst inom jordbruket, men även inom samhället för övrigt.

(Ur kommunistiska partiets aktionsprogram för jordbrukspolitiken.)

Kommunistiska partiet hävdar, att samarbete mellan arbetare och bönder är nödvändigt i båda befolkningsgruppernas men alldeles särskilt i böndernas intresse, ty bönderna utgör inte mer

än 30 procent av befolkningen, medan arbetarklassen räknar 59 procent.

I fråga om det statliga ekonomiska stödet åt jordbruket deklarerar kommunisterna att de inte har något att erinra emot att jordbruksnäringens nuvarande lönsamhet inte bara bibehålles utan även ökas, om rimliga möjligheter därtill skulle förefinnas. Jordbruket har som näring betraktat fått full kompensation för dyrtiden, ty medan jordbrukets kontanta utgifter sedan 1938 och fram till 1943 ökat med 53 %, så har inkomsterna ökat med 60 %. Detta gäller inte det norrländska jordbruket, där har medelinkomsten för jordbruket ökats med 77 % under åren 1938-1943, medan utgifterna ökats med 79 %. Att det norrländska jordbruket blivit eftersatt torde i stor utsträckning bero på utvecklingen av jordbrukets inkomster från vegetabilisk och animalisk produktion. Under åren 1938-1943 har inkomsten för jordbrukets vidkommande genomsnittligt för både vegetabilier och animalier ökats med 60 %. Men för vegetabiliernas vidkommande uppgår ökningen av inkomstsumman till 96 % och för animalierna till 47 %. Det torde stå klart för envar vilka det är som kan ha fördel eller som fått det mesta av de ökade inkomsterna från den vegetabiliska produktionen. Det är de större *jordbruken*.

Den i jordbruket verksamma arbetskraften har emellertid inte ännu erhållit en med jämförbara grupper inom andra näringsgrenar likvärdig ersättning för sitt arbete. Kommunisterna understödjer varje åtgärd som verkligen syftar till en ytterligare löneförbättring till den i jordbruket sysselsatta arbetskraften, däri inbegripet jordbrukarna själva och deras familjemedlemmar, men de anser att huvudfrågan för att uppnå denna rättvisa är en rationalisering av det mindre jordbruket, en förändring av detta jordbruks produktionsbetingelser. Därför vill de öka de statliga anslag som kan hjälpa de mindre jordbruken, som har sämre produktionsbetingelser, framåt. Och därför går kommunisterna också in för en mekanisering av dessa jordbruk med bl. a. de ekonomiska centralföreningarna som maskinhållare. De större och dyrbara jordbruksmaskinerna, som avses för gemensamt bruk, skulle säkerligen bli bäst utnyttjade och därmed kunna uthyras till låga taxor, om de ägdes av större jordbrukskooperativa föreningar, exempelvis de olika länens centralföreningar. Dessa saknar emellertid än så länge behövligt kapital till anskaffning av större mängder dyrbara maskiner. Staten bör därför bevilja tillräckliga anslag för detta ändamål.

Maskinlånecentraler.

Regeringen föreslog också i år ett anslag av 3 miljoner kronor till jordbrukets maskinlånecentraler, bl. a. för inrättandet av maskincentraler. Kommunisterna gjorde för sin del invändning mot de föreslagna formerna för organiseringen av maskincentraler. Regeringen förutsatte nämligen att dessa centraler skulle komma att bli ägda av förutom föreningar av jordbrukare även av bolag och enskilda. Med hänsyn till att tidigare maskinhållarverksamhet förutsattes komma att utvecklas i betydligt större skala och få en långt större betydelse än nu samt med hänsyn till risken av att främmande och jordbruket obehöriga kapitalintressen kunde komma att göra sig gällande, motionerade kommunisterna om att samtliga statliga lån och bidrag till maskincentraler icke skulle få beviljas annat än till föreningar av jordbrukare själva. Jordbrukarnas ekonomiska organisation, RLF, bereddes tillfälle att yttra sig om motionen och tillstyrkte densamma. Riksdagen beslutade ändock avslå motionen under uttalandet av, att regeringens förslag var ”mest ändamålsenligt”.

Statsunderstöd till torrlägningsverksamhet.

Till de nödvändiga rationaliseringsåtgärderna hör även dränering och igenläggande av smärre öppna diken, bl. a. för att möjliggöra ökad maskinanvändning. Regeringen föreslog i år ett anslag av 4 miljoner kronor till understöd åt sådan verksamhet. Kommunisterna påvisade att det vid tiden för beviljandet av anslag låg inne ansökningar på ungefär 6 miljoner kronor, av vilka en del legat upp till a år. Det beräknades vidare, att det under återstoden av budgetåret skulle inkomma ansökningar på ytterligare ett par miljoner kronor och att det under nu

lönande budgetår skulle komma in ansökningar på omkring 4 miljoner kronor. Med hänvisning till dessa förhållanden föreslog kommunisterna att 8 miljoner kronor skulle få disponeras för ändamålet. Därtill yrkades att riksdagen skulle uttala att vid beviljandet av statsbidrag från statens avdikningsanslag företräde borde givas företag som utfördes å mindre jordbruk eller där mindre jordbrukare vore intressenter.

Riksdagen erkände det berättigade i kommunisternas förslag om anslagshöjning, men beslutade med hänvisning till det statsfinansiella läget att avslå förslaget om anslagshöjning. Däremot bifölls motionen i så måtto att riksdagen uttalade, att anslagen i första hand bör utgå till företag, vilka huvudsakligen avser förbättring av redan odlad jord eller för att i avsevärd utsträckning möjliggöra komplettering av ofullständiga jordbruk.

Statliga bidrag till täckdikning.

Även täckdikningen är av stor betydelse för det mindre jordbrukets rationalisering, inte minst när det gäller att underlätta maskin användning. Även för detta ändamål lämnar staten bidrag, och regeringen föreslog i år att 400.000 kronor skulle beviljas för ändamålet. Med hänsyn till att det föreslagna anslagsbeloppet långt ifrån motsvarar de genom hushållningssällskapen årligen sökta bidragsbeloppen, så föreslog kommunisterna att anslaget skulle höjas till 1.500.000 kronor. Riksdagen ansåg emellertid att regeringens anslagsförslag var ”lämpligt avvägt”, och avtog det kommunistiska förslaget.

Anslag till ladugårdsförbättringar.

När det gäller frågan om anslag till ladugårdsförbättringar understödde kommunisterna ett av enskilda bondeförbundare och socialdemokrater reservationsvis framfört förslag om att anslaget skulle höjas från 250.000 till 400.000 kronor, vilket också blev riksdagens beslut.

Landsbygdens elektrifiering.

Regeringen föreslog för innevarande budgetår 5 miljoner kronor till landsbygdens elektrifiering. Kommunisterna understödde ett från socialdemokratiskt håll framställt reservationsyrkande om att anslaget skulle höjas till 7 miljoner kronor, vilket riksdagen även beslutade.

Regeringen tillsatte under riksdagsperioden ”1945 års utredning om jordbrukets försöksverksamhet”. Den har till uppgift att utreda frågan om samordning och eventuell centralisering av jordbrukets försöksverksamhet samt de besparingsåtgärder som anses kunna åstadkommas. Kommunisterna är representerade i denna av riksdagsman Erik Karlsson.

Arrendelagstiftningen.

I arrendelagstiftningen föreslog kommunisterna en rad ändringar som bl. a. syftade till att jordägare icke må kunna ålägga arrendator arbetskyldighet och att arrendator skulle få rätt att uppsäga kontrakt med arbetskyldighet och få det ersatt med kontrakt utan sådan skyldighet, varigenom lagens stadgande i detta avseende skulle äga giltighet blott i det fall arrendator frivilligt åtog sig sådan förpliktelse. Vidare föreslogs nya bestämmelser avsedda att lämna arrendator skydd mot jordägares krav om alltför tyngande förpliktelser i fråga om underhållningsskyldighet.

Riksdagen avtog förslaget om att arbetskyldighet ej skulle kunna åläggas arrendator mot dennes bestridande med bl. a. motiveringen, att ett förbud mot sammankoppling av arrende och arbetsavtal skulle kunna få mindre gynnsamma verkningar, särskilt i fråga om det större jordbrukets tillgång på nödig arbetskraft samt att det även för skogsägare torde vara önskvärt att kunna avsluta kombinerade avtal. Yrkandet om begränsning i syfte att lämna arrendator skydd mot orimliga krav i fråga om underhållet av jord, byggnader m. m., avtog under framhållandet av att ”det framstår som naturligt att den som brukar jorden själv håller den och

sådana inrättningar på densamma som hägnader, diken, vägar, broar, brunnar och vattenledningar i ett tillfredställande skick, och detta även i fall då skada icke uppstått genom brukarens vållande”.

Arbetarsmåbrukslånen.

I jämförelse med egnahemslånen är de statliga arbetarsmåbrukslånen synnerligen förmånliga. Detta har också stimulerat många av de nuvarande innehavarna av arbetarsmåbruk att söka dessa lån främst i syfte att skaffa sig och sin familj ett eget hem. Får man på detta sätt en egen stuga som bostad, får det gå som det kan med jordbruket. Med kännedom om dessa förhållanden framförde kommunisterna förslag om att det vid sidan av arbetarsmåbrukslån skulle införas *arbetarbostadslån för skogsarbetare och därmed jämställda*. Arbetarbostadslån skulle beviljas på samma återbetalningsvillkor som arbetarsmåbrukslånen och vara anpassade till beräknade kostnader för inköp av tomt och uppförande av bostadshus och uthus, men utan skyldighet för låntagaren att bedriva jordbruk. Förslaget avslogs med motiveringen, att ”frågan om förbättrade bostäder åt bl. a. skogsarbetare torde vara under övervägande inom bostadssociala utredningen”.

Kommunisterna föreslog också, i syfte att bereda möjlighet för ägare av arbetarsmåbruk att kollektivt bedriva jordbruket, att bestämmelserna om lån skulle ändras så att de kunde medgivas för ett flertal arbetarsmåbruk, som skall bebyggas, att få uppföra en gemensam ladugård.

Det avslogs med hänvisning till att ”norrlandskommittén erhållit i uppdrag att söka utröna möjligheterna att vid mindre brukningsdelar sammanföra djuren i gemensamma ladugårdar i syfte att bättre utnyttja arbetskraften ävensom i övrigt förbättra driften vid dylika jordbruk.

Kollektivjordbruk.

I samband med riksdagens behandling av arbetarsmåbruksverksamhet erinrades även om att statsmakterna understött ett försök med uppförande av en för vissa fastigheter i Bjärme i Jämtland gemensam ladugård. Innan mer ingående erfarenheter vunnits rörande verkningarna av detta försök och resultaten av Norrlandskommitténs undersökningar i ämnet blivit kända ville icke riksdagen besluta om den av kommunisterna föreslagna författningsändringen.

Beträffande Bjärmes andelsladugård beslöt 1943 års riksdag att som ett led i försöksverksamhet med kollektiv jordbruksdrift anslå 45.000 kronor för anordnandet av gemensam ladugård för vissa fastigheter. I år beslutades om ytterligare anslag men ännu vid mitten av innevarande år, två år sedan riksdagen beslöt anslaget, hade vederbörande förening icke erhållit ett öre av vad som beslöts 1943. Starka krafter motarbetar nämligen ”nymodigheterna”.

Lantarbetarnas arbetstid.

Under årtionden har vårt lands omkring 100.000 lantarbetare, i strävanden till rättvis likställighet med andra arbetargrupper, kämpat för att ernå bättre löner, en människovärdig bostadsstandard, avskaffande av det patriarkaliska statsystemet och, sist men icke minst, en rättvis reglering av arbetstiden. Medan för de flesta arbetargrupper 8-timmardagen genomfördes redan vid förra krigsslutet, tillkom först 1936 den första lagliga regleringen av arbetstiden inom jordbruk och trädgårdsskötsel, varvid i stort sett 10-timmars arbetsdag stipulerades. Vid alla sedan dess företagna förändringar i ifrågavarande lagstiftning har, trots vissa förbättringar, likställighetskravet icke genomförts. Lantarbetarnas arbetstid har förblivit ett exempel på orättvisan i arbetsvillkor mellan land och stad.

Arbetstidsfrågan för lantarbetarna blev aktuell genom att lantarbetstidslagens giltighet utlöpte under innevarande år. Vid utarbetandet av förslaget till ny lantarbetstidslag tog regeringen

oberättigade hänsyn till lantarbetgivarnas gamla argument för lantarbetarnas särställning. Visserligen innehöll förslaget vissa förbättringar i för hållande till tidigare gällande lag såväl i fråga om arbetstidens längd och fördelning som ifråga om lagens tillämpningsområde, men förslaget var otillfredsställande såväl ifråga om lagens tillämpningsområde som vad gäller arbetstiden för särskilt djurskötare. Regeringsförslaget innebar bl. a., att för arbetare, som huvudsakligen användes till djurskötsel skulle arbetstiden icke överstiga för dygn 9 timmar och för två arbetsveckor i följd 100 timmar. Kommunisterna föreslog att arbetstiden för djurskötare skulle regleras för vecka samt att djurskötare skulle berättigas till en ledig dag per vecka. Detta förslag sammanföll med yrkande som ställts av Svenska Lantarbetareförbundet. Riksdagen uttalade att den insåg det berättigade i kravet, men avvisade ändock detsamma med motiveringen, att ”med hänsyn till den nuvarande bristen på arbetskraft torde en bestämmelse, som medför ett ökat antal fridagar för djurskötarna icke kunna utan fara för kreaturstammens bestånd erhålla avsedd tillämpning.”

Regeringsförslaget innebar att arbetstidslagen i princip skulle bli tillämplig å företag, vari i regel användas minst två lejda arbetare. Kommunisterna tog upp Svenska Lantarbetareförbundets yrkande om att lagen måtte bli tillämplig å företag med minst en arbetare. Riksdagen förklarade att det för den framstod ”såsom principiellt oriktigt, att tillämpligheten av den sociala skyddslagsstiftningen är beroende av antalet arbetare hos en viss arbetsgivare”, men godtog ändock regeringsförslaget, enär ”en utsträckning av lagens tillämplighet även till det minsta jordbruket skulle under rådande krisförhållanden kunna komma att medföra vissa svårigheter”.

I fråga om arbetsrådets rätt att medge avvikelser från de i lagen givna arbetsreglerna föreslog regeringen bibehållandet av de gamla reglerna, som innebar att arbetsrådet äger medgiva, att den ordinarie arbetstiden, utan att förlängas för år räknat, fördelas på annat sätt än i arbetstidslagen är stadgat. Mot detta invände kommunisterna att bestämmelsen möjliggjorde dispens för mötande av rent tillfälliga behov av arbetskraft, vilket behov enligt lagens syfte borde fyllas genom övertidsarbete. Därför föreslogs att möjligheten till begränsning av den ordinarie arbetstiden skulle inskränkas på så sätt, att arbetsrådet endast skulle kunna medgiva att den i lagen angivna veckoarbetstiden skulle kunna utbytas mot under annan månad angiven veckoarbetstid, dock med iakttagande av att ordinarie arbetstid per år icke härigenom förlänges. Även detta yrkande sammanföll med vad Svenska Lantarbetareförbundet hade begärt. Förslaget avsågs av riksdagen med uttalandet av följande: ”För att en dispensregel skall fylla sitt ändamål synes den böra lämna den beslutande myndigheten erforderlig frihet att under hänsynstagande till alla i varje särskilt fall inverkanse faktorer bedöma, huruvida och i vad mån avvikelser från normalregeln skola medgivas.”

Jakträtten bör ej monopoliseras.

Jaktstadgan för jaktutövning och viltskydd är så avfattad, att den monopoliserar jakten för vissa grupper i samhället samtidigt som den icke på ett tillfredsställande sätt tar hänsyn till viltskyddet. En förändring av dessa bestämmelser är därför nödvändig såväl för att ge dem ett mer demokratiskt innehåll som också för att på ett bättre sätt skydda viltbeståndet.

Kommunisterna föreslog att landet skulle indelas i jaktvårdsdistrikt och att rätten att tilldelas jaktkort i princip skulle tillerkännas varje svensk medborgare. Jakträtten borde alltså inte följa med jordrätten. Därmed skulle även ockrandet i jaktarrendena bortfalla. Den s. k. licensjakten, som ger de stora jordägarna rätt till utsträckta jakttider, borde avskaffas. Drev- och klappjakt borde förbjudas. Svenska Jägarförbundet, som består av en samling grevar, baroner och högre militärer och som år 1938 utsåg Hermann Göring till hedersledamot, innehar nu monopolrätt på viltvården. Denna borde i stället läggas under länsstyrelserna, som också skulle tillsätta en jaktvårdskonsulent.

Riksdagen uttalade i anledning av dessa förslag att ”motionärernas förslag till revision av

gällande jaktlags-stiftning, som till sina huvuddrag går ut på att jordägares jakträtt skulle avskaffas, synes ägnat att ingiva allvarliga betänkligheter”, och beslutade bibehålla allt vid det gamla.

Det är att märka att kommunisterna hade icke föreslagit att jordägarnas jakträtt skulle avskaffas, utan endast deras monopol på jakträtten skulle avskaffas.

Fiskerinäringen.

Riksdagen beslutade om utredning beträffande fiskerinäringens efterkrigsproblem. Från kommunistiskt håll framhölls därvid att denna fråga gäller inte uteslutande ett efterkrigsproblem för fiskerinäringen, utan den rör också i stor utsträckning ett permanent problem, som bör ordentligt sakbehandlas av utredningen. Utredningskvarten har även tidigare malt ganska flitigt när det gäller hithörande frågor. Men tyvärr har inte utredningarnas i vissa avseenden tämligen goda förslag föranlett några genomgripande statliga åtgärder. Den blivande utredningen borde ta hänsyn till de olika problem som föreligger längs olika kuststräckor och därvid också beakta frågan om fiskets driftkostnader.

De ökade driftkostnaderna har varit förödande för de fattiga fiskarna under kriget. Det måste anses såsom orimligt att t. ex. motorfotogen, som före kriget kostade 7 öre per liter, vid tiden för riksdagens behandling av denna fråga betingade ett pris av i krona och 3 öre. Därtill kommer också de synnerligen höga nätkostnaderna.

Hela den svenska fiskerinäringen borde utåt och även på den inländska marknaden uppträda som en enhet. Förutsättningen för att detta skall kunna genomföras är emellertid att det skapas ett samlande organ härför. Även denna omständighet borde utredningen enligt kommunisternas mening ta med i sina beräkningar.

12. Bränsleförsörjningen

Myndigheternas åtgärder på bränsleförsörjningens område har under hela kriget präglats av bristande förutseende, oföretagsamhet och undfallenhet för skogsbolagens och de stora skogsägarnas intressen. I den mån åtgärder vidtagits har de mestadels riktat sin udd mot småfolkets och arbetarnas intressen.

Redan vid höstriksdagen 1944 frågade kommunisterna i en interpellation till dåvarande statsrådet Rubbestad huruvida han ansåg, att bränsleförsörjningen var tryggad och om så inte var fallet vilka åtgärder regeringen vidtagit eller planerade att vidtaga. Han svarade att ”för säkerställandet av bränsleförsörjningen under nästa bränsleår har vissa åtgärder vidtagits för att stimulera skogsägarna att avverka så mycket ved som möjligt”. Frågan var närmast föranledd att statsrådet Domö, som tidigare var den främst ansvarige för ordnandet av bränsleförsörjningen, under oktober månad samma år i en redogörelse över läget anfört följande synpunkter:

”Så utomordentligt stora som de svårigheter är, vilka förknippas med en jätteavverkning och som i hög grad skulle oroa arbetsmarknaden och pressa skogsägarna, måste allmänheten ha lätt att förstå vår *avbidande politik*”.

Statsrådet Rubbestad tillfrågades vid samma tillfälle: ”Vari består de åtgärder som vidtagits för att stimulera skogsägarna till ökad avverkning?” Svaret blev: ”De åtgärder som vidtagits för att stimulera till en ökad avverkning består däri, att bränslekommissionen under den sista tiden haft ombud ute bland skogsägarna för att träffa avtal om avverkning och därvid framhålla för dem hur angeläget det är, att dessa avverkningar sker. Dessutom har till skogsägarna utskickats en uppgift om hur mycket han bör avverka under innevarande bränsleår med uppmaning att göra detta så snart som möjligt”.

Menlösare ”åtgärder” kunde näppeligen redovisas.

Läget på bränsleförsörjningens område försämrades sedan undan för undan. Folkhälsans intresse krävde att tillräcklig arbetskraft kom ut i skogarna, men det rädde, bl. a. till följd av inkallelserna till beredskapstjänstgöring, brist på arbetskraft. Den 5 februari 1945 utbröt konflikt inom verkstadsindustrin. Över 100.000 metallarbetare blev sysslösa. Många av dessa önskade skogsarbete. Arbetsmarknadskommissionen och Arbetsgivarföreningen ingrep för att hindra detta, AMK genom att vägra metallarbetare de hyresbidrag som tillkom annan i skogen ovan arbetskraft och Arbetsgivarföreningen genom att med hjälp av upprättade "svarta listor" utestänga metallarbetare från skogsarbete. Först den 21 mars beslutade riksdagen att hyresbidrag skulle utgå även till metallarbetare. Det andra och verksammaste hindret, arbetsgivarnas ansvarslösa blockad av den lediga arbetskraften, tilläts däremot kvarstå under 5 månader.

Kommunisterna motionerade om att förfogandelagen skulle tillämpas mot arbetsgivarna bl. a. för att få denna blockad ur världen. Riksdagen vägrade att upptaga motionen till behandling. Då ställde kommunisterna i en interpellation frågan: "Ämnar regeringen för att underlätta bränsletillförseln ålägga de medlemmar av svenska arbetsgivarföreningen som förfogar över avverkningsbar skog att anställa tillgänglig användbar arbetskraft på gällande villkor?"

Statsministern vädjade samtidigt till Arbetsgivarföreningen att i samhällsintressets namn upphäva blockaden, men utan resultat.

Den kommunistiska interpellationen besvarades av den socialdemokratiska ministern Gjores med orden: "Enligt min mening borde arbetsgivarna i detta fall, med hänsyn till samhällsintresset, ha tillmötesgått statsministerns vädjan. Å andra sidan anser jag icke att situationen, åtminstone icke för närvarande, motiverar ett ingripande med statliga maktmedel".

Samtidigt med att riksdagen beslutade om att hyresbidrag skulle utgå till metallarbetare i skogsarbete beslutade den också om att särskilda arbetspremier av statsmedel skulle tillerkännas sådan arbetskraft, som ej kom i åtnjutande av bidrag enligt det för ovana skogsarbetare gällande bidragssystemet. Arbetsmarknadskommissionen utfärdade sådana "närmare bestämmelser" i denna sak, att det väckte stort missnöje bland berörda arbetare. Landet uppdelades i tvenne områden — norra och södra — med skiljeväg mellan dessa båda områden dragen mellan Hälsingland och Gästrikland och vidare genom Kopparbergs län. I norra området fastställdes tidsperioden, under vilken de statliga premierna skulle utgå, till den 23 april-30 juni och för södra området till den 1 april-30 juni. Som allmänt villkor för erhållande av premier gällde, att skogsarbetare och skogsägare under premieringsperioden genom arbete, för vilket premie skulle kunna utgå, skulle ha uppnått en viss inkomst, som för hela landet fastställdes till ett grundbelopp om 150 kronor. Å detta grundbelopp utgick icke premie. För den del av arbetsinkomsten däremot som översteg grundbeloppet, i 50 kronor, utbetalades 40 % i tillägg som premie.

Kommunisterna framhöll i en interpellation att denna korta tidsperiod vid denna tid på året ställde hinder i vägen för att få så många som möjligt av de vana skogsarbetarna till skogsavverkningarna. I stor utsträckning har dessa arbetare i regel mindre jordbruk själva eller också hjälper de andra jordbrukare vissa tider av året med arbete å deras jordbruk. Vårsådden inträffade under den fastställda perioden för vedhuggningspremiernas tillämpning. Skulle nu dessa skogsarbetare syssla med jordbruksarbete och hugga ved till en arbetsinkomst av 50 kronor som minimiprestation, för att först därefter kunna räkna med premie på den ved, som högs därutöver intill den 30 juni, då var det påtagligt, att denna premiebetalning i dylika fall skulle komma att sakna ekonomisk betydelse. Samtidigt påtalade kommunisterna skogsbolagens försök att genom sänkta huggarpriser stoppa de statliga premiebeloppen i de egna kassaskåpen och följande frågor ställdes till statsrådet Erlander:

"1. Anser statsrådet den nu fastställda tidsperioden för utbetalande av statliga premier till skogsarbetare vara väl avvägd och tillfredsställande?"

2. Är statsrådet benägen att medverka till en uppmjukning av bestämmelserna om minimiprestation som villkor för erhållande av arbetspremie?

3. Har statsrådet uppmärksammat de av vissa skogsbolag meddelade avsikterna att sänka huggningspriserna å bränsleved vid den tidpunkt, då de statliga premierna skall tillämpas, och vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att förebygga att så sker?"

I sitt svar meddelade statsrådet att regeringen, efter det interpellationen blivit framställd, beslutat utsträcka premieperioden till att omfatta även juli och augusti månader. Svaren på de övriga frågorna var negativa.

Kommunisterna väckte då en ny motion, i vilken de framhöll att det nuvarande systemet för bränsleproduktionen måste förenklas och göras mera rättvist samt erbjuda bättre betalning för huggnings- och körningsarbetet samt i vissa fall för rotvärde. Detta är ett villkor för att i första hand den vana arbetskraften skall i full utsträckning gå över till vedproduktionen i skogarna men därjämte också för att största möjliga antal mindre vana arbetare skall stimuleras till att söka detta arbete.

Om svårigheterna i fråga om bränsleförsörjningen icke bemästras kommer följderna av detta att bli mycket allvarliga i fråga om såväl näringslivet som folkförsörjningen och folkhälsan. I sådant läge krävs exceptionella ingripanden från statsmakternas sida. Dessa ingripanden borde enligt kommunisternas mening ske på följande sätt: Premiesystemet för att stimulera huggning och körning slopas. Även de s. k. huggarkurserna upphör.

För skogsägarna fastställs avverkningsplikt, vilken konsekvent genomföres. Till enskilda mindre skogsägare, vilka redan i de flesta fall avverkat den egentliga vedskogen, fastställs en skälig *rotvärdesgaranti*.

I stället för premier till vana skoghuggare och särskilda förmåner för ovan arbetskraft å de s. k. kurshuggningarna fastställer statsmakterna att vissa minimilöner skall utgå till alla, som sysslar med vedhuggning. Minimilöner till huggare bör fastställas så, att de kommer att variera mellan 5 och 7 kronor per m³ allt efter svårighetsgraden å den skog som skall avverkas.

Körningspriset överenskommes med hänsyn till markförhållanden, läge och väglängd efter särskilt utarbetad taxa, så att skälig lön för detta arbete erhålles.

Skogsägaren, som är den avverkningspliktige, skall ansvara för betalningen till såväl huggare som körare.

Skulle rotvärdesgaranti jämte huggnings- och körnings-kostnaderna överstiga fastställt normalpris, skall staten betala den överskjutande delen till skogsägaren.

Riksdagen avslög dessa förslag, — utan motivering.

13. Ungdomen och fritiden

"Både i städerna och på landsbygden behövs ett ökat antal samlingslokaler. Där så är lämpligt, bör dessa utvecklas till mera fullständiga fritidscentra med bibliotek, rum för studiecirkel, lokaler för fysisk rekreation, biograf etc."

(Arbetarrörelsens efterkrigsprogram.)

Frågan om ungdomens fritidssysselsättning och nöjesliv har i hög grad aktualiserats genom de senaste årens ungdomsdebatt. Bortsett från vissa kretsar, som från för ment moraliska utgångspunkter och ofta med våldsamma överdrifter gått till attack mot ungdomens "ohämmade nöjeslystnad", har alltmer börjat erkännas, att det i själva verket är fattigt ställt beträffande ungdomens möjligheter att tillgodose ett legitimt behov av nöjen och förströelser, och att samhället också på detta område har förpliktelser mot den uppväxande generationen.

Den stora majoriteten av ungdomen står utanför varje som helst föreningsliv. Det är kanske endast en mindre elit, vars hela fritid är upptagen av aktiv föreningsverksamhet av olika slag. Det stora fritidsproblemet gäller den föreningslösa ungdomen. För dess lösning är speciella åtgärder nödvändiga och bör redan nu försöksvis kunna vidtagas utan att pågående utredningar i frågan förgripes.

I detta syfte föreslog kommunisterna, att statliga och kommunala myndigheter i samverkan skulle taga initiativ till uppbyggandet av speciella fritidshus, som med ändamålsenlig planering, inredning och utrustning skulle bli naturliga samlingspunkter för all ungdom, där den utan större formaliteter kunde tillfredsställa olika fritidsintressen, och där den kunde vistas i känslan av att aldrig behöva vara sysslolös eller ha tråkigt.

Dylika fritidshus, av helt ny typ, borde på en gång vara nöjes- och kulturcentra. Självklart borde de ge utrymme åt de nöjesformer, dansen och filmen, som i första hand tilltalar ungdomen.

Genom fritidshus av detta slag kunde samtidigt organisationernas lokalfråga lösas. Därvid borde samlingslokaler kostnadsfritt upplåtas till ungdomsorganisationerna för studiesammanträden och enskilda möten, till vilken inträdesavgift ej tages. Scenanordningar, filmapparater, musikinstrument, idrottsredskap borde under sakkunnig ledning fritt få disponeras.

I anslutning till fritidshusen borde även åtgärder vidtagas för att bättre tillgodose behovet av idrottsplatser och lekplaner, varvid fria idrottsredskap av olika slag borde tillhandahållas i syfte att göra idrotten mera tillgänglig för ungdomens breda massor.

Tomtmark till fritidshus borde av kommunerna upplåtas gratis och staten borde lämna bidrag till uppförandet av husen.

Även från socialdemokratiskt håll förelåg en motion om statligt stöd till fritidscentra. I anledning av motionerna framhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t att "det är angeläget, att utredning av frågan om statsunderstöd till lokaler för föreningsverksamhet och fritidssysselsättning av de olika slag, som i motionerna åsyftas, kommer till stånd. Utredningen bör omfatta även frågan om tillgodoseendet av behovet av andra slag av anläggningar för kollektivt nyttjande.

14. Statstjänarnas löner, pensioner och arbetsförhållanden

Mot den s. k. lägre personalen är staten en hård och njuigg arbetsgivare. Därmed skapas inte endast otillfredsställande förhållanden för statstjänarna, utan staten blir därjämte en tillgång för de privata arbetsgivarna i deras kamp mot arbetarnas strävanden att höja sin levnadsstandard och förbättra sina arbetsvillkor.

De ordinarie och extra ordinarie statstjänarna är anställda medelst s. k. konstitutorial respektive antagningsbevis, som egentligen är liktydiga med personliga kontrakt. Därmed är denna arbetargrupp icke tillerkänd samma maktmedel mot arbetsgivarparten, som andra arbetargrupper. Riksdagen och regeringen beslutar helt enkelt om deras löner. Även detta måste man taga hänsyn till.

Statstjänarnas löner består av ett fast lönebelopp, dessutom av dyrtidstillägg, kristillägg, provisoriska lönetillägg och barnbidrag. Men trots de många tilläggen av skilda slag är statstjänarna dock icke ännu kompenserade för den av kriget föranledda dyrtiden. Tvärtom, de befinner sig i det fallet i ett sämre läge än de flesta andra arbetargrupperna.

Grunderna för de fasta lönebeloppen och för dyrtidstilläggen är permanent gällande, men om grunderna för kristilläggen, provisoriska lönetilläggen och barnstilläggen beslutar riksdagen varje år.

Kristilläggen utgår nu med 16 % på grundlönen i den mån denna ej överstiger 900 kr. i månaden. Det betyder att i samma dyrort så åtnjuter den lägst betalade statstjänaren 29,50 kr. i kristillägg per månad, under det att den högst betalade får utkvittera 144 kronor enbart i kristillägg. Sak samma med dyrtidstilläggen, som utgår med 15 % å grundlönen.

Kommunisterna föreslog i år att alla befattningshavare skulle kompenseras lika för den av krisen föranledda dyrtiden, och då med ett belopp av 96 kronor per månad.

Detta vore ett steg i rätt riktning för att i praktiken omsätta talet om att ”vi skall bära krisbördorna lika”. Riksdagen uttalade i anledning av motionen, att den ”delar motionärernas uppfattning så till vida, att grunderna för kristilläggen icke är fullt tillfredsställande”, men avslög ändock motionen och beslutade att de gamla grunderna skulle fortfara att gälla.

De under kristiden gällande lönebestämmelserna verkade så att det ekonomiska läget för de lägsta statstjänarna blev fullkomligt olidligt. Opinionen bland statstjänarna för högre löner stegrades undan för undan och fick år 1944 sådan omfattning, att även regeringen och riksdagen fann, att något måste göras. Då infördes de provisoriska lönetilläggen och tillfälliga barntilläggen.

De lägre statstjänarnas fackliga organisationer hade år 1944 enat sig om kravet på vissa lönetillägg. Detta krav blev icke bifallet av 1944 års riksdag. Den avgörande motiveringen för att statsmakterna icke ställde sig mera tillmötesgående gentemot de av statstjänarorganisationerna framförda anspråken utgjordes av en hänvisning till den av statsmakterna under krigsåren förda restriktiva ekonomiska politiken. Kraven förklarades icke i och för sig vara orimliga, men med hänsyn till ”konsekvenserna” för den privata arbetsmarknaden ansåg sig regering och riksdag icke vilja gå ut över vad som föreslogs från finansministerns sida. Rädslan för att en bättre lönereglering för statstjänarna skulle föranleda stegrade anspråk från arbetarparten på den privata arbetsmarknaden påstods vara det huvudsakliga skälet till att statstjänar-organisationernas krav icke blev bifallet.

Kommunisterna upprepade i år sin motion om att riksdagen skulle godkänna det av statstjänarkartellen år 1944 framförda förslaget om löneförbättringar. Förslaget avslogs, beslutet från 1944 skulle fortfara att gälla med endast den förändringen, att lönetillägget skulle utgå till ytterligare två löneklasser, därtill en mindre förhöjning i vissa löneklasser och en utökning av rätten till barntillägg från att tidigare ha omfattat personalen upp till 8:e löneklassen till att nu omfatta personalen upp till 20:e löneklassen.

Regeringen tillsatte sedermera ”1945 års lönekommitté”, som fick i uppdrag att utreda frågorna om ny lönereglering för befattningshavare i statens tjänst och vid det statsunderstödda undervisningsväsendet. Kommunisternas representant i denna kommitté är Set Persson.

Hur orättvisor konserveras.

År 1939 infördes nya löneklassbestämmelser för stats tjänare. Dessa verkade så att befattningshavare med kortare tjänstgöringstid och senare ordinarieblivande blev bättre ställda i avlöningshänseende än de med längre tjänstetid och tidigare utnämning till ordinarie. Kommunisterna motionerade redan år 1944 om ändring i detta uppenbart orättvisa och orimliga förhållande och riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t ”anhålla om övervägande av möjligheterna att undanröja antydda och därmed jämförliga ojämnheter vid löneklassplacering”. Svaret från regeringen blev att ”ärendet överlämnats till allmänna lönenämnden för yttrande”.

När 9 månader gått utan att något hörts i ärendet interPELLERADE kommunisterna på nytt vid början av 1945 års riksdag och frågade finansministern huruvida man inom den närmaste framtiden kunde emotse positiva åtgärder från regeringens sida i syfte att bringa de påtalade

ojämnheter i löneklassplacering ur världen. Finansministern svarade att ärendet skulle föreläggas riksdagen senare. Den utlovade propositionen kom så småningom, men i denna *avstyrktes de av riksdagen begärda åtgärderna för att skaffa berörda personal rättvisa*. Kommunisterna motionerade då på nytt och föreslog, att riksdagen skulle vidhålla sin tidigare uttalade uppfattning. Så skedde också. Riksdagen uttalade på nytt att ”förhållandena påkallar åtgärder till undanröjande av här ifrågavarande anledning till missnöje”. Riksdagen ansåg sig dock inte kunna tillstyrka gottgörelse, avseende förfluten tid.

Nu beslöt sig äntligen regeringen för att rätta till missförhållandet och den 29 juni 1945 utfärdades ”Kungl. Maj:ts kungörelse angående omreglering av lönetur i vissa fall”.

Statstjänarnas pensioner.

År 1943 genomfördes pensionsförbättringar för statstjänarna. De befattningshavare, som avgått ur tjänst före den 1 juli 1939, utestängdes dock från den förbättring, som beslutet innehöll, medan många av dem som inrymdes i beslutet endast erhöll en minimal höjning av sina pensioner. Kommunisterna föreslog därför redan vid 1944 års riksdag att riksdagen måtte besluta en sådan höjning av pensionerna för de statstjänstemän, som avgått från sina befattningar före den 1 juli 1939, att pensionerna skulle uppgå till samma storlek som de pensioner, vilka utgå till statstjänstemän, som pensionerats efter sagda tidpunkt. Riksdagen genomförde då i anledning av denna och andra liknande motioner en viss förbättring för de sämst ställda av de äldre pensionärerna. Men förbättringen kunde ingalunda betecknas som tillfredsställande. Även för de grupper, som kom i åtnjutande av förbättringen, blev fortfarande klyftan mellan deras pensioner och de som utgått efter 1 juli 1939 i flertalet fall avsevärd. För en befattningshavare i 5:e lönegraden utgjorde denna skillnad 192,72 kr per år och för en befattningshavare i 6:e lönegraden blev den 250,80 kronor per år. Kommunisterna motionerade därför i år och upprepade, tillsammans med motionärer även från andra partier, sitt krav från föregående år. Av samma skäl föreslog kommunisterna att de tidigare pensionerade *distriktsbarnmorskorna* skulle komma i åtnjutande av samma pensioner som de vilka erhåller pension enligt de bestämmelser som antogs vid 1944 års riksdag.

I anledning av motionerna uttalade nu riksdagen att ”syftet med de i motionerna framställda yrkandena är värt beaktande” och beslutade begära att Kungl. Maj:t skulle ”vidtaga erforderliga åtgärder samt låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag om en mera allmän reglering av de pensioner, som fastställts med utgångspunkt från tidigare gällande lönenivåer”.

Samtidigt uttalade riksdagen önskvärdheten av att utredningen bedrivs med sådan skyndsamt, att resultatet av densamma kan föreläggas riksdagen snarast möjligt, i vart fall senast vid nästkommande riksdag.

Kommunisterna påtalade även hur man även genom att överföra *domänverkets industriella rörelse* till ett aktiebolag försämrade de pensionsförmåner, som gällde för arbetarna vid dessa industriella företag.

Regeringen har nu tillsatt en särskild kommitté för utredning angående allmän reglering av tjänste- och familjepensioner, som utgår enligt andra grunder än de vid 1941-1943 års riksdagar fastställda och för en allmän översyn av gällande pensionsbestämmelser i syfte att ernå större enkelhet och överskådlighet, allt i enlighet med vad riksdagen begärde.

Statens kollektivavtalsanställda personal.

När riksdagen i november 1944 beslutade om provisoriska lönetillägg och barntillägg åt de lägre statstjänarna så anförde finansministern i sin proposition bland annat följande beträffande den kollektivavtalsavlönade personalen:

”Dessa grupper kunna icke omfattas av den provisoriska lönetilläggsregleringen. Emellertid behöver hinder icke möta för att i särskilda fall beträffande sådan personal inom ramen av tillgängliga medel företa de jämkningar i löneställningen, som kunna finnas påkallade och förenliga med de allmänna riktlinjerna på löneområdet.”

I en av den kommunistiska riksdagsgruppen ingiven motion framhölls om detta uttalande:

”Det är angeläget, att en löneförbättring också kommer den personal till del, som icke åtnjuter lön enligt löneplan. I propositionen uttalas visserligen, att hinder icke bör möta för att i särskilda fall sådan personal inom ramen av tillgängliga medel erhålla förbättring. Denna formulering är dock alltför vag, varför riksdagen bör uttala, att ovannämnda personal bör komma i åtnjutande av löneförbättring.”

Det kom att visa sig, att de farhågor motionärerna hyste var befogade.

Till de i fråga om löne- och anställningsvillkor i hög grad missgynnade grupperna hör bland annat den till cirka 12.000 man uppgående banarbetarkåren, de s. k. utomverkarna vid postverket, linjearbetare vid telegrafverket m. fl. Vad banarbetarna vid S. J. angår, har dessa alltid varit missgynnade, och det avtal som år 1944 efter cirka sju månaders förhandlingar underskrevs mot den vilja, som banarbetarnas majoritet uttryckt, förändrade icke i någon väsentlig grad detta förhållande.

Tiden gick, men lönetillägg för den avtalsavlönade personalen hördes icke av. De personalorganisationer som vände sig till vederbörande myndigheter för att åstadkomma en löneförbättring för berörda arbetargrupper blev helt enkelt avvisade. Den 3 mars 1945 ställde därför kommunisterna på nytt spørsmålet i en interpellation till finansministern genom frågan: ”Har statsrådet för avsikt att i enlighet med vad som ställts i utsikt i Kungl. Maj:ts proposition år 1944 taga initiativ i syfte att förbättra löneställning och anställningsvillkor för banarbetare och 96 verkstadsarbetare vid statens järnvägar samt att medverka till likartade förbättringar för s. k. utomverkarna vid postverket, linjearbetare vid telegrafverket med flera jämförbara grupper vid statens olika verk?”

Finansminister Wigforss svarade den 2 maj att nya överläggningar skulle komma att ske inom närmaste tiden och yttrade därtill i debatten:

”Jag vill inte diskutera, huruvida det är regeringens uppgift att taga initiativ till förändringar i kollektivavtal, men jag behöver inte göra det, därför att det självfallet finns en part, som har all anledning att där taga initiativ, nämligen de anställdas egna organisationer. De har nu gjort det, och, som interpellanten säger, de har blivit avvisade. Om det är riktigt, varom jag inte har fått något meddelande, så har organisationen möjlighet att vända sig till Kungl. Maj:t för att få ett bedömande av frågan, huruvida riksdagens uttalande skall tolkas på det ena eller andra sättet.”

Den 20 juni 1945 behandlade riksdagen frågan om provisoriska lönetillägg och barntillägg till statstjänare för budgetår 1945-1946. Då yrkade kommunisterna att riksdagen mera klart skulle uttala sig för att även de kollektivavtalsanställda arbetargrupperna skulle komma i åtnjutande av en förbättring. Riksdagen uttalade i anledning av motionen att ”vidkommande kollektivavtals-anställd personal i statens tjänst synas förutsättningar för på längre sikt gällande avtal ha blivit väsentligt ändrade genom den utveckling på löneområdet, som ägt rum sedan hösten 1944”. Därtill uttalade riksdagen att i sådana avtal fastställda löner böra undergå en justering uppåt redan under gällande avtalsperiod och att riksdagen förutsatte, att Kungl. Maj:t skulle fästa vederbörande myndigheters uppmärksamhet vid att förhandlingar i avsedda fall borde upptagas med personalens organisationer för fastställandet av en förbättring av de avtalsenliga ersättningarna.

Som en följd av detta riksdagens uttalande utsände regeringen den 29 juni ett cirkulär till statsmyndigheterna angående ”vissa förhandlingar rörande lönerna för kollektivavtalsanställd personal i statens tjänst”. I detta cirkulär anfördes att ”Kungl. Maj:t finner med anledning av riksdagens sålunda gjorda uttalanden gott fästa vederbörande statsmyndigheters

uppmärksamhet på att förhandlingar i det av riksdagen angivna syftet böra i fall, som här avses, upptagas med personalens organisationer”.

Sedermera kom förhandlingar till stånd och vissa lönetillägg beviljades en del av den berörda personalen, bland andra banarbetarna. Banarbetarkåren är dock mycket otillfredställd med resultatet av dessa förhandlingar.

Sinnessjukhuspersonalen, en synnerligen missgynnad grupp.

Personalen vid statens sinnessjukhus, som utför ett arbete, oundgängligen nödvändigt för sjukhusens drift, ett arbete som också är tungt och ansvarsfullt, är dock synnerligen missgynnad i lönehänseende. Tjänsterna bibehålles i stor utsträckning som extra ordinarie och man tillämpar i enlighet med föreskrifter i ett kungligt brev en särskild löneplan med särskilt låga lönebelopp för denna personalgrupp, ett förhållande som är både omotiverat och upprörande. Vid årets riksdag reviderades dessa avlöningsbestämmelser, men de förbättringar som föreslogs av regeringen var alldeles otillräckliga. Kommunisterna motionerade därför om uppflyttning i högre löneklass av eldare, hantverksföreståndare, hantverkare och föreståndare för djurstall samt manliga och kvinnliga ekonomister och att ett större antal av dem skulle erhålla ordinarie tjänster. Riksdagen avslog förslaget med hänvisning till att frågan ”synes vara av beskaffenhet att böra komma under bedömning av 1944 års löneutredning”. Vad det gällde eldartjänsterna uttalades dock, att riksdagen ansåg att uppflyttning av ett större antal tjänster i högre lönegrad bör omprövas.

Arbetarna vid försvarets arbetsplatser.

Under kriget har försvarets egna fabriker, verkstäder och varv i hög grad utbyggts. Våldiga summor av statsmedel har investerats i statliga företag, som tillverkar krigsmateriel av skilda slag och andra förnödenheter för försvaret. De företag som bedrivit nytillverkning har försetts med en dyrbar och modern maskin- och verktygsutrustning och samlats under försvarets fabriksstyrelsens administration. Därutöver finns en rad verkstäder, vilka huvudsakligen sysslat med reparationsarbeten.

De nytillverkande fabrikernas produktionskapacitet torde icke utan särskilda åtgärder komma till full användning vid en återgång till fredsförhållanden. Arbetarna vid dessa företag har hänvisat till att företagens maskinella utrustning är av sådan art att de mycket väl kan utnyttjas till standardtillverkning av massartiklar och andra produkter för andra statsföretag och för den öppna marknaden. I dessa företag har under kriget samlats en högt kvalificerad arbetarstam. Det borde vara ett statsintresse att icke dessa yrkesskickliga arbetare skingras för alla vindar och att icke byggnaderna och maskinerna får stå oräntabla. *Försvarsverkens civila personals förbund* har därför i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslagit, att fabrikena förutom arbetet för försvaret; normala behov och lagerhållning ”tillföras andra tillverkningar, varigenom fabrikationen kan hållas på toppen av utvecklingen och yrkesskicklig personal ständigt kan hållas samlad”. Vad som gäller de nytillverkande fabrikena gäller i stort sett även reparationsverkstäderna.

Motståndet till arbetarnas förslag kommer uteslutande från de privata industrier som under hela kriget tjänat jättestatistiska profiter på de statliga beställningarna men som nu vill förhindra att försvarets egna företag uppträder som konkurrenter på den civila marknaden. Kommunisterna anser att det finns ingen anledning att falla undan för privatkapitalets profitintressen, varför de motionerade om att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en fredsplanering för försvarets arbetsplatser i avsikt att tillföra dem arbete i sådan omfattning, att deras produktionskapacitet blir fullt utnyttjad och arbetskraften hålles samlad och fullt sysselsatt, *varvid de anställda genom produktionsnämnder beredas medinflytande i företagens skötsel.*

Riksdagen uttalade att ”den i motionen berörda frågan om utnyttjandet under fredsförhållanden av försvarets industriella företag för tillverkning m. m. för civila behov bör tillmätas stor betydelse” och att det ”med hänsyn såväl till kraven på industriell beredskap som till arbetsmarknadspolitiska synpunkter är angeläget, att från statsmakternas sida snara åtgärder vidtagas på området”, samt beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t tillkännage denna sin mening.

Irriterande ”tidsstudier”.

Arbetsförhållandena vid elektriska verkstaden på örlogsvarvet i Karlskrona hade under en längre tid försakat en irriterad stämning bland där anställda arbetare och en latent spänning mellan dem och verkstadsledningen. Tidsstudierna genomfördes dels på ett för vederbörande arbetare utmanande sätt och dessutom resulterade de i avsevärda löneförsämringar, dels bedrevs de utifrån tämligen oförklarliga ekonomiska principer och syften, som varken kunde motiveras av strävandena att höja arbetseffekten eller befrämja det allmännas ekonomiska intressen.

Tidsstudietagarnas fantastiska nit saknade inte komiska poänger. I de blanketter som kom till användning vid ”studierna” redovisades under rubriken ”allmänna spilltider” sådana under-rubriker som ”naturbehov allvarigare”, ”naturbehov lindrigare”, ”vattendrickning”, ”stampa fötterna för köldens skull”, ”mat sätts i värmeskåp”, ”näsblod stillas”, etc. och under rubriken ”icke nödvändiga spilltider” redovisades exempelvis ”väntan onödigt under hjälparens naturbehov”. Tidsstudietagaren föreslog därtill inrättandet av transportabla WC för att ytterligare minska den ”icke nödvändiga spilltiden”.

I anledning av arbetarnas klagomål ställde kommunisterna i en interpellation till försvarsministern frågan: ”Vilka åtgärder anser statsrådet bör vidtaga för att till försvarets gagn få påtalade förhållanden ur världen?” Statsrådet Sköld svarade bl. a.:

”Att för varvets vidkommande göra denna del av driften till föremål för en icke tidigare prövad tidsstudieverksamhet kan icke ha varit välbetänkt. Vid undersökningar av denna art är det givetvis av den största betydelse, att ett gott och förtroendefullt samarbete sker mellan arbetsledningen och dess tidsstudiepersonal samt arbetarna. Vid de nu förevarande undersökningar synes detta icke i alla hänseenden ha varit fallet.

Det är min avsikt att till statens sakrevision hänskjuta frågan, huruvida vad som i detta fall förekommit är av beskaffenhet att i vad avser kostnadsfrågan böra föranleda särskild åtgärd.”

Personalen mobiliserad eller icke?

År 1942 gällde kollektivavtal mellan försvarsförvaltningarna och försvarsverkens olika arbetare. I dessa avtal stadgades bland annat ordagrant följande: ”Har order om mobilisering eller färdighållande för sådan utgång, skall, därest annan överenskommelse mellan parterna icke träffas, förestående avtal fortfara att gälla efter utlöpningsdagen, även om detsamma i vederbörlig ordning uppsagts”. Arbetarparten hade nu intresse av att avtalet skulle få fortfara att gälla. Arbetsgivarparten däremot ville ha avtalet uppsagt, därför att man önskade ur arbetssynpunkt försämra dyrtidstilläggsbestämmelserna. Frågan, huruvida avtalen kunde sättas ur kraft eller inte, trots den klara avtalsbestämmelsen, drogs inför arbetsdomstolen, vilken motiverade sitt utslag, som gick emot arbetarnas yrkande, med att den 1 april icke förelegat ett tillstånd, som varit att anse som mobilisering.

Av nämnda domstolsutslag bibringades personalen givetvis den bestämda uppfattningen, att den icke var mobiliserad. Senare visade det sig emellertid, att när det gällde de disciplinära förhållandena på arbetsplatserna, befälet betraktade de anställda arbetarna som mobiliserade. Stationskrigsrätten vid Stockholms örlogsstation och krigshovrätten delade denna mening, med påföljd att arbetare, vilka levat i den föreställningen att deras skyldigheter och rättigheter

varit på för kollektivavtalsanställda arbetare vanligt sätt reglerade i avtal, ställdes inför krigsrätt för bagatellartade förseelser å arbetsplatsen och blev i enlighet med krigslagarnas bestämmelser dömda till arrest. Efter att ha påvisat att berörda befäl och rättsinstanser förklarat arbetarna som icke mobiliserade, när det legat i arbetarnas intresse att bli förklarade som mobiliserade, under det att befäl och rättsinstanser förklarat arbetarna vara mobiliserade när en sådan förklaring utgjorde förutsättningen för att krigslagarnas stränga straffbestämmelser skulle kunna tillämpas mot arbetarna för rena bagatellförseelser, frågade kommunisterna i en till justitieministern riktad interpellation: ”Anser statsrådet, att medborgare bör kunna dömas efter krigslagarnas stränga straffbestämmelser utan att vederbörande bibringats vetskap om att de lyda under krigslagarna?”

Justitieministern kunde i sitt svar inte ge någon egentlig förklaring till det inkonsekventa handlingssättet, men han framhöll att han ansåg det angeläget, att de bestämmelser i strafflagen för krigsmakten som är av betydelse i förevarande hänseende liksom möjligheten att uttryckligen tillkännage, när viss avdelning av krigsmakten är att anse som mobiliserad, blir föremål för noggrann omprövning vid en kommande utredning.

Järnvägsmännens fribiljetter.

Med hänsyn till trafiksituationen beslutade Järnvägsstyrelsen att i år företaga större inskränkningar än tidigare beträffande järnvägspersonalens resor och fribiljetter. Det bestämdes sålunda att fribiljetter icke skulle gälla för resa med snälltåg från kl. 12 fredagar till kl. 12 måndagar under tiden 11 juni-9 september och icke med vissa persontåg från kl. 12 lördagar till kl. 24 söndagar under tiden 11 juni—19 augusti. Kommunisterna ställde då i en interpellation till kommunikationsministern frågorna:

”Om trafiksituationen kräver inskränkning i rätten till resor på vissa tåg, då bör väl endera behovet av resan eller också turföljden vid beställningar av biljetter få bli avgörande för tillträde till tågen?

I så fall bör väl biljetternas karaktär av fria eller betalda lämnas ur räkningen vid ransoneringen av resorna?

Ar statsrådet beredd att ingripa för att upphäva eller lindra de av Järnvägsstyrelsen förebådade inskränkningarna i järnvägsmännens rätt till resor och fribiljett?

Kommunikationsministern svarade att han anslöt sig till Järnvägsstyrelsens uppfattning om att åtgärden var nödvändig och att han inte var beredd att vidtaga några åtgärder i det av interpellanten ifrågasatta syftet. Inskränkningarna upphävdes dock redan i mitten av augusti månad.

Avskedade för sjukdom men förklarade arbetsföra.

I Stockholm blev sex extra ordinarie vagnstäderskor avskedade från sina anställningar från och med maj månads utgång år 1944. De avskedade hade en anställningstid av 6-12 år. Orsaken till avskedandet angavs vara att de var olämpliga för vidare anställning på grund av s. k. onormal sjukledighet. Samtidigt avslogs gjorda framställningar om erhållande av sjukpension under den märkliga förklaringen, att ”ingen av dem för framtiden är oförmögen att behörigen sköta sin befattning”. Inte heller tillmötesgicks av Svenska Järnvägsmannaförbundet gjord framställning, att de skulle i för dem lämpliga befattningar erhålla fortsatt anställning. Den av de avskedade, som hade den längsta anställningstiden, omkring 12 år, led av muskelreumatism, enligt läkares utsago tydligen orsakad av arbetet. Berörde läkare förklarade, att om arbete, där hastiga temperaturändringar icke förekom, kunde beredas henne, skulle hon vara tjänstbar. En annan av dem var sjuk i äggstocksinfektion och njurinflammation med lång konvalescenstid. Efter tillfrisknandet hade hon haft relativt få sjukdagar. En tredje hade haft blodpropp och huvudvärk och en fjärde skada i fotleden på grund av ledgångsreumatism, samt smärtor i ryggen. Slutligen hade den femte haft

blindtarmsinflammation, ämnesomsättningsrubbningar och luftrörskatarr varjämte hon råkat ut för olycksfall.

Behovet av all uttagen sjukledighet var styrkt av verkets egen läkare. Kommunisterna interPELLERADE och frågade kommunikationsministern: ”Kan det förväntas att statsrådet i anledning av påtalade sakförhållanden företager en undersökning och eventuellt föranstaltar om åtgärder i syfte att antingen bereda åsyftade vagnsstäderskor återanställning i för dem lämpliga arbeten eller därest detta icke skulle låta sig göra, tilldelar dem sjukpension?”

Kommunikationsministern ansåg sig sakna befogenhet att företaga någon åtgärd för att få de avskedade åter-anställda, men rekommenderade dem att göra framställning hos vederbörande distriktschef om återanställning. En sådan framställning skulle därefter kunna prövas i vanlig ordning av Järnvägsstyrelsen och besvär skulle kunna anföras hos Kungl. Maj:t över Järnvägsstyrelsens beslut i frågan.

Kommunaltjänstemännens förhandlingsrätt.

Kommunisterna motionerade om att lagen om förhandlingsrätt för tjänstemän skulle ändras så att den inte längre skulle kunna åberopas som ett hinder för kommunalmyndighet för att vid förhandlingar med personalorganisationerna låta sina förhandlingsdelegerade träffa preliminära överenskommelser. Till utgångspunkt för yrkandet hade tagits ett av Stockholms stadsfullmäktige fattat beslut, varigenom stadsfullmäktige avslagit en av vissa organisationer av arbetstagare i stadens tjänst gjord framställning om sådan ändring av instruktionen för stadens förhandlingsdelegerade, att dessa vid förhandlingar med personalorganisationerna skulle få befogenhet att träffa preliminära avtal. Beslutet motiverades med att lagliga förutsättningar saknades att tillmötesgå organisationernas önskemål.

Motionen avslogs med motiveringen att ”frågan om förstärkning av förhandlingsrätten för de tjänstemän, som är underkastade ämbetsmannansvar, är i hela sin vidd föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet”.

Sjuksköterskeutbildningen.

Vid landets sjuksköterskeskolor tillämpas ett förmyndarregemente, som dess bättre tillhör det länge sedan förgångna vid andra utbildningsanstalter för blivande yrkesutövare inom socialvården. Utbildningens klosterlika prägel måste inte bara bidra till att avfolka sjuksköterskebanan utan även medföra att de unga kvinnor, som söker sig till banan representerar ett urval med övervikt för passiva, underdåniga personlighetstyper. Än värre är att den efterföljande utbildningen på ett mycket ensidigt sätt ytterligare inskräper värdet av dylika passiva dygder på bekostnad av positiva egenskaper såsom självständighet i tänkandet och initiativkraft i handlandet. Auktoritetsunderdånigheten är vid sjuksköterskeutbildningen satt i system på ett sätt som äventyrar användbarheten av hela denna kår i det stora sociala fältarbete, som hör framtiden till.

Även efter avlagd examen är sjuksköterskans inte bara yrkesliv utan även privatliv insnört i liknande former som under elevtiden. Vid de medicinska fakulteterna, socialinstituten, de socialpedagogiska seminarierna och andra moderna utbildningsanstalter för medicinsk och socialvårdande verksamhet ges en saklig undervisning. Ingen upplyst medborgare kan fatta, varför sjuksköterskeutbildningen skall inta en särställning, där inte bara metafysiken, psalmsången och bibelläsningen står på undervisningsschemat utan där också elevernas intresse eller brist på intresse för religiösa övningar får tjänstgöra som mätare vid avgöranden om lämpligheten för yrket.

Det är vidare andra utbildningsförhållanden och uppfattningen om att sjuksköterskans arbete är att anse som ett ”kall”, icke som ett yrke, som jämte de otillfredsställande avlöningsförhållandena framskapar den nu rådande bristen på sjukvårdspersonal.

I vetskap om dessa förhållanden föreslog kommunisterna en modernisering av sjuksköterskeutbildningen samt att sjukvårdsbiträden skulle lämnas större möjligheter att utbildas till sköterskor och att sköterskorna skulle lämnas större möjligheter att utbildas till läkare. Riksdagen förklarade sig icke vara av den uppfattningen att förhållandena vid sjuksköterskeskolorna påkallar åtgärder av den omfattande natur, som motionärerna föreslog, men beslutade ändå om en allmän utredning rörande sjukvårdspersonalen vid sjukhusen, avseende såväl utbildning som tjänsteställning. Därvid borde en förbättring av möjligheten att erhålla utbildning "den långa vägen", alltså med befordran från den lägsta tjänsteställningen och uppåt tagas under övervägande. Utredningen skall också ägna uppmärksamhet åt de övriga i motionen lämnade uppslag ävensom åt utbildningen vid sjuksköterskeskolorna särskilt i fråga om arten och omfattningen av elevernas praktiska tjänstgöring.

15. Gengasens offer

Gengasens offer har ständigt ökat i antal. Allt fortfarande råder stora brister i de åtgärder som vidtagits från samhällets sida för att minska antalet offer och bringa hjälp till dem som drabbats av yrkessjukdomen gengas-förgiftning. Kommunisterna föreslog att följande åtgärder omedelbart skulle vidtagas i syfte att effektivisera kampen mot gengasfaran:

- 1) Huvudmännen i varje sjukvårdsområde åläggas att ofördröjligen inrätta gengaskliniker. I Stockholm inrättas ytterligare en gengasklinik.
- 2) Utbildning av tillräckligt antal läkare och personal hos yrkesinspektionen igångsättes utan ytterligare dröjsmål.
- 3) Yrkesinspektionens personalbehov tillgodoses på ett sådant sätt, att bristen på personal inte med skäl kan åberopas som orsak till bristande kontroll över arbetarskyddsåtgärder.
- 4) En var som sysselsättes i gengasmiljö erhåller obligatoriskt och kostnadsfritt undervisning om gengasens faror och förbud utfärdas för arbetsgivare att sysselsätta någon i sådant arbete utan att vederbörande arbetare företer bevis för att han på ett nöjaktigt sätt tillgodogjort sig undervisningen.
- 5) Obligatoriska och regelbundna läkarundersökningar ordnas för alla som arbetar i gengasmiljö och dessa arbetare garanteras tillräcklig ersättning för inkomstbortfall på grund av gengasförgiftning.
- 6) En speciallagstiftning införes som utmynnar i bestämmelser om skyldighet för arbetsgivarna och staten att utbetala sjukpenning av sådan storleksordning, att den inte verkar återhållande på den förgiftades villighet att söka läkarvård. Sådan sjukpenning bör även utgå vid de lindriga fallen, såvitt den sjuke inte kan beredas arbete i gengasfri miljö med samma avlöningsförmåner, som vederbörande åtnjuter i sitt vanliga arbete.
- 7) Gengaskungörelsens föreskrifter om skyddsåtgärder skärpas.
- 8) En översyn företages av såväl motorfordonsförordningens bestämmelser om automobils beskaffenhet som av innehållet i instruktionen för besiktningsmän. Bestämmelserna om efterbesiktning ändras så att dylik företages efter kortare tidsintervaller, än vad nu är föreskrivet.

Efter att den kommunistiska motionen blivit väckt föreslog regeringen vissa åtgärder, som sammanföll med vad kommunisterna föreslagit. Sålunda föreslogs en utökning av undersöknings- och behandlingsmöjligheterna i Stockholm genom att anordna mottagning för gengas-skadade vid Karolinska sjukhuset medicinska klinik. Vidare föreslogs förstärkning av personalen vid Sabbats-bergskliniken och överflyttning vid lämplig tidpunkt till Medicinalstyrelsen av den tekniskt-profylaktiska verksamhet, som tidigare handhåfts av bränslekommissionens gengasbyrå, ävensom förstärkning av den i verksamheten sysselsatta

personalen. Detta blev även riksdagens beslut. Men dessa beslut täckte ju på intet sätt vad kommunisterna föreslagit i frågan.

Den kommunistiska motionen remitterades till olika myndigheter och till Landsorganisationen. LO och en rad myndigheter tillstyrkte det väsentliga i motionens yrkanden, men riksdagen ansåg sig icke i ett enda fall böra beakta vad motionärerna, berörda arbetare, LO och en del av de hörda myndigheterna haft att anföra beträffande nödvändigheten av ytterligare åtgärder. Däremot fann riksdagen allt vad arbetsgivarna från sina utgångspunkter haft att säga acceptabelt och följde deras yrkanden.

Tilläggsskatten å bensin.

Kommunisterna insåg att de höga priserna å flytande bränsle skulle komma att verka så, att gengasdriften bibehölls längre än vad tillgång på flytande bränsle kräver. När därför giltighetstiden för förordningen om tilläggsskatt å bensin utgick, så föreslog kommunisterna att denna icke skulle förlängas. Tilläggsskatten utgick då med 25 öre per liter för bensin och 16 öre per liter för brännolja. Kommunisterna anförde till stöd för sitt yrkande att då import av flytande bränsle på nytt kommer igång, blir priserna säkerligen höga även utan denna beskattning. Fara uppstår då att avvecklingen av gengasdriften kan komma att fördröjas till följd av att användandet av gen-gasbränsle ställer sig billigare än flytande bränsle. En sådan situation borde undvikas, enär samhället har skyldighet att i första hand se till vad folkhälsans intresse kräver. Om gengasdriften bibehålles längre än vad som är oundgängligen nödvändigt kan skador uppstå, som blir betydligt dyrare än de 40 miljoner finansministern räknade med att få in på tilläggsskatten å bensin. Gengasens offer är för övrigt redan alltför många. De kapitalintressen, som är bundna vid gengasdriften, borde inte lämnas det stöd som ett bibehållande av tilläggsskatten å flytande bränsle innebar.

Riksdagen anförde mot motionärerna att ”den var övertygad om att, därest ökad import av bensin och brännoljor skulle bli möjlig, priserna härå icke skulle komma att få någon avgörande betydelse för dessa drivmedels användning”, och avslog med denna motivering den kommunistiska motionen. I dag torde det stå klart för envar att kommunisterna, icke riksdagens majoritet, hade rätt i denna fråga.

16. Undervisning och forskning

Klasskillnaden i samhället vidmakthålles nu av svårigheterna för barn i fattiga hem att erhålla utbildning. I särskild grad framträder dessa svårigheter på landsbygden. Knappheten på förmågor för många viktiga poster i produktion och samhällsliv ökas genom att urvalet övervägande begränsas till dem, som fostras i städernas över- och medelklasshem. För att det skall kunna bli en riktig demokrati, som kan arbeta effektivt, måste ett högre bildningsmåt än det folkskolan nu ger, komma alla till del. Det betyder, att den allmänna folkundervisningen måste förbättras och den obligatoriska skoltiden förlängas. Dessutom måste all teoretisk och praktisk utbildning utöver folkskolan frikopplas från sina ekonomiska spärrar.

För att avlasta ungdomens arbetsmarknad är det också påkallat att under samma tid bereda ungdomen ökade stipendiemöjligheter vid alla slags teoretiska och praktiska utbildningsanstalter utöver folkskolestadiet.

(Arbetarrörelsens efterkrigsprogram)

Vårt skolväsen står icke i nivå med den samhällseliga utvecklingen i övrigt, och i synnerhet vår folkskola ligger avsevärt efter i förhållande till många andra länder. Att avlägsna denna efterblivenhet och snabbt inhämta vad som hittills försummats på detta område är en angelägen uppgift.

Landsbygden är särskilt vanlottad i fråga om undervisningen. Till de ekonomiska hindren för fortsatt skolutbildning, som finns för alla mindre bemedlade, tillkommer sålunda för lands-

bygdens befolkning också geografiska spärrar, som ytterligare försvårar och i många fall omöjliggör för begåvad ungdom att fortsätta sin skolutbildning utöver folkskolans ram.

Bland alla framstegsvänliga krafter råder den meningen, att den skolutredning som delvis genomförts och fortfarande bedrivs under chefskap av förre ecklesiastikminister Bagge till sina resultat icke är eller blir sådan, att den bör läggas till grund för en reformering av undervisningsväsendet. De ideal som föresvävar dessa kommitterade som består av två professorer, en docent och flera rektorer, har starka beröringspunkter med det gamla konservativa bildningsidealet, d. v. s. en utpräglad överklassbildning. En verklig reformering av skolan i demokratisk anda avvisas med en varnande hänvisning till att skolan inte kunde tåla några våldsamma kastningar eller hastiga ryck.

Kommunisterna föreslog vid årets riksdag att det skulle uppdragas åt nya sakkunniga att från helt andra utgångspunkter verkställa en ny utredning i frågan och utarbeta en grundval för det svenska skolväsendets framtida gestaltning. Därvid borde man ställa som mål att all skolundervisning, såväl i folkskolan som övriga läroanstalter, gymnasier, högskolor, seminarier och universitet höjes till en nivå, som motsvarar den tekniska och övriga samhälleliga utvecklingen och att all skolutbildning blir lika tillgänglig för alla, efter vars och ens anlag och fallenhet, och utan hinder av ekonomiska eller geografiska förhållanden. För att nå detta mål bör man arbeta efter följande principiella riktlinjer.

Den obligatoriska folkskolan utökas till 9-årig, enhetlig och lika för alla, avslutad med ett kunskapsmått som motsvarar nuvarande realskola och kommunal mellanskola. Nuvarande fortsättningsskola bortfaller. Den sålunda erhållna enhetsskolan uppdelas, förslagsvis efter 6:te klassen men i varje fall icke förr, på två likvärdiga huvudlinjer: En teoretisk — motsvarande nuvarande realskolan eller allmänna kommunala mellanskolan — för dem som är ägnade att övergå till fortsatt teoretisk utbildning, och en praktisk, för dem som vill övergå till förvärvslivet efter folkskolans slut eller till fortsatt praktisk-teoretisk utbildning vid olika gymnasier och yrkesskolor. Sistnämnda linje bör sålunda i sin tur differentieras genom olika ämnesval, som möjliggör mera speciell yrkesundervisning d. v. s. olika linjer motsvarande nuvarande tekniska mellanskolan, handels- och hushålls-mellanskolan samt en jordbruksbetonad linje.

Fortsatt yrkesutbildning i mera speciella yrkes- och lärlingsskolor, verkstadsskolor och liknande bör även direkt anknytas till den 9-åriga folkskolan.

I folkskolans 6:te klass anordnas yrkesvägledning för att så långt möjligt söka uttröna elevernas anlag och intressen. Lärarna bör för den skull vara särskilt utbildade härför. Eventuellt bör centrala yrkesvägledningsbyråer inrättas.

Den fortsatta skolutbildningen efter folkskolan sker i 3- eller 4-åriga gymnasier, likaledes uppdelade i dels teoretiska, dels praktiska linjer: allmänt gymnasium, tekniskt gymnasium, handels-, hushålls- och jordbruksgymnasium.

Från gymnasierna sker övergång till respektive fakulteter vid universitet och olika slag av högskolor.

För att undanröja landsbygdens missgynnade ställning i skolhänseende samt där praktiskt kunna genomföra en 9-årig folkskola i ovan angiven form, är särskilda åtgärder nödvändiga. Varje län bör kunna indelas i lämpligt avvägda skoldistrikt med centrala skolor för de olika linjerna i folkskolans övre klasser. För att möjliggöra dylik centralisering måste formen med skolinternat, där avlägset boende elever under goda och trivsamma former kan inkvarteras, tillämpas i vidsträckt omfattning.

En väsentlig utökning av den obligatoriska skolplikten kan icke genomföras utan att det samtidigt vidtages omfattande ekonomiska åtgärder för stöd åt barn från mindre bemedlade hem. Den förlängda skolplikten får icke kunna mötas med berättigade invändningar, att

många föräldrahem icke har råd att låta barnen gå i skola så lång tid som nio år.

Principen bör vara: Fri skolgång för alla, avlönad på högre stadier. Ett omfattande stipendiesystem bör ordnas även för elever i folkskolans övre klasser samt i yrkesskolorna och gymnasierna. Skolmateriel och läroböcker tillhandahålles gratis. Gratis skolfrukost bör ordnas för alla under folkskolans 9 år. Genom fria resor till och från skolorna och skolorterna samt möjligheter till fritt uppehälle i skolinternaten ges nödvändigt stöd åt i synnerhet landsbygdens mindre bemedlade ungdom. Skattefrihet för föräldrarnas eventuella utgifter för barnens utbildning hör även till de åtgärder, som bör övervägas. Fri läkarvård, inklusive tandvård, bör tillkomma alla, och för mindre bemedlade bör utökad beklädnadshjälp ordnas.

För reformering och begränsning i läroböckerna skapas ett statligt skolboksförlag, varigenom såväl skolböcker som läromateriel av annat slag undandrages privata vinstintressen.

Kristendomsundervisningen med dess nuvarande karaktär av religiös propaganda, inbegripet obligatoriska andaktsstunder, ersättes med konfessionslös religionskunskap insatt i sitt naturliga sammanhang inom ramen av den allmänna historieundervisningen.

Okat utrymme bör beredas åt den fysiska fostran, i vilket syfte skolan — även för fritidsbehov — bör tillhandahålla nödvändiga idrottsredskap, idrottsdräkter o. d. i tillräcklig omfattning.

Absolut förbud mot kroppslig bestraffning stadgas även för folkskolan.

Yrkesundervisningen i dess mera specialiserade form, sådan den för närvarande bedrivs vid yrkes- och lärlingsskolor, verkstadsskolor och av privata företagare, bör i samband med skolutredningen även göras till föremål för speciell utredning i syfte att åstadkomma planmässig anknytning till den framtida skolan.

Intill dess landsbygdens vanlottade ställning i skolhänseende undanröjts, bör vittgående statsunderstöd lämnas för korrespondensundervisning och kurser av olika slag. Förutsättningarna för korrespondensundervisningens förstatligande och bedrivande efter rationellare metoder bör undersökas, och upprättandet av s. k. Robertsforsskolor främjas.

Riksdagen biföll icke motionen. Den ansåg att 1940 års skolutredning borde få tillfälle att framlägga hela resultatet av sitt arbete innan någon grundlig reformering skedde. Men riksdagen framhöll samtidigt angelägenheten av att utredningsarbetet i möjligaste mån påskyndades. Därtill betonades att nödiga förbättringar av skolväsendet kunna befaras bli fördröjda i avvaktande på resultatet av skolutredningens arbete och därför syntes det riksdagen önskvärt att skoldistriktet utan avvaktan på utredningens slutförande vidtager de förbättringar, som kunna finnas befogade och möjliga att genomföra.

Studiehjälp åt landsbygdens ungdom.

Regeringen föreslog 1945 års riksdag att bevilja anslag till studiehjälp för att vidga möjligheterna till högre undervisning för landsbygdens ungdom. Till förslaget hörde stipendier för bekostande av inackordering och dagliga resor att tilldelas för studier lämpliga ungdomar. Som högsta belopp för stipendier föreslogs 675 kronor per läsår. I ett flertal motioner krävdes från olika håll höjning av detta bud och kommunisterna föreslog för sin del att det skulle höjas till 1.200 kronor. Riksdagen ansåg att starka skäl talade för den principen, att stipendierna för såväl teoretiska som praktiska studier för helt obemedlade studiebegåvade lärjungar från landsbygden och städer eller andra tätorter skulle avpassas så, att de i huvudsak gav full behovstäckning. Riksdagen förutsatte därför, att samtliga stipendiefrågor av detta eller liknande slag (studiehjälp åt landsbygdens ungdom och ungdom från städer och andra tätorter, stipendier till elever vid folkhögskolor och anstalter för yrkesundervisning m. m.) om möjligt redan vid 1946 års riksdag skulle komma att lösas i överensstämmelse med denna princip. I avvaktan härpå och för att redan vid innevarande års riksdag i viss mån tillmötesgå de i motionerna framförda kraven beslutade riksdagen att stipendiebeloppen skulle kunna utgå

med högst 800 kronor för läsår.

Korrespondensundervisningen är den studieform, som framför allt utnyttjas av dem, som på grund av ogynnsamma ekonomiska och geografiska förhållanden icke kan tillgodogöra sig undervisningen vid andra skolor. Regeringen föreslog emellertid att stipendier skulle utdelas endast till en ringa del av dessa elever och endast motsvara en mindre del av studiekostnaderna för dessa. Kommunisterna ansåg det oriktigt med så stränga restriktioner på detta område, om man verkligen vill jämna vägen för studier åt landsbygdens ungdom. Enligt deras mening borde stipendiebeloppet för de mest behövande beräknas på grundval av hela studiebeloppet, d. v. s. 800 kr. per år. Riksdagen ansåg att den stipendieutdelande myndighet en på detta område borde tilldelas en viss rörelsefrihet och beslutade alltså, att någon maximering av stipendiebeloppen icke skulle fastställas utan att dylika stipendier skulle få utgå med omkring 200 kr per läsår för lärjunge som bedriver enskilda korrespondensstudier för realexamen eller bedriver dylika studier för studentexamen, samt med omkring 300 kr per läsår för lärjunge vid enskild realskola med kombinerad korrespondens- och muntlig undervisning.

Avskaffandet av rätten till aga.

Folkskolestadgan innehåller nu, till skillnad från läroverksstadgan, bestämmelser som uttryckligen medger läraren rätt att tilldela barnen aga. Kommunisterna föreslog att innehållet i folkskolestadgans bestämmelser beträffande bestraffning av lärjungar skulle bringas i överensstämmelse med innehållet i läroverksstadgan, vilket vore liktydigt med att folkskolläraernas rätt att utdela aga skulle avskaffas.

Riksdagen framhöll att ”sakkunniga för utredning rörande förhållandet mellan staten och skoldistriktet ämnar verkställa en översyn av folkskolestadgan, i vilken bestämmelsen om rätt att i vissa fall tilldela elev kroppslig aga ingår”, varför motionen inte för närvarande ansågs böra föranleda till någon åtgärd.

Läroböckerna.

Redan vid 1937 års riksdag anförde kommunisterna i en motion att läroboksfloran var så omfattande, att det skapade betydande merutgifter för målsmännen, och att frånvaron av objektivitet var synnerligen utmärkande för läroböckerna. I synnerhet geografi- och historieböckerna ”vimlade av tendentiösa framställningar av statsskick och övriga förhållanden som icke tilltalade respektive författare”. Vid årets riksdag förelåg från socialdemokratiskt håll ett förslag om snabb utredning angående åtgärder och medverkan från statens sida för åstadkommandet av en förbättring och modernisering av läroböckerna samt ett förbilligande av dessa och övrigt skolmateriel och att därvid möjligheterna till ett statligt förslag eller andra långt syftande åtgärder upptagas till prövning. Detta förslag understöddes givetvis av kommunisterna och riksdagen beslutade även i enlighet med förslaget.

Senare har regeringen tillsatt en utredningskommitté i frågan. Kommunisternas representant i denna är riksdagsledamot Solveig Rönn-Christiansson.

Medborgerlig utbildning i samband med värnpliktstjänstgöring.

Kommunistiska ungdomsförbundet lämnades tillfälle att yttra sig över av högermän väckt motion om verkställande av utredning rörande undervisningen i allmänt medborgerliga ämnen under värnpliktsutbildningen. Förbundet framhöll därvid att denna utbildning i så fall borde lägga huvudvikten vid den frivilliga bildningsverksamheten bland de inkallade. Det betonades i yttrandet, att undervisningsformer och ämnesval måste anpassas till förhållandena i varje särskilt fall. I yttrandet framhölls också mycket bestämt, att hela denna undervisningsverksamhet måste ske i intimaste kontakt med de stora folkrörelserna och framförallt då till ungdomsorganisationerna, från vilka ju ett mycket stort antal av dessa ungdomar kommer och

till vilka de också återvänder efter värnpliktstjänstgöringens slut. Utifrån dessa utgångspunkter gav kommunisterna sin anslutning till yrkandet i motionen, vilken dock avsågs av riksdagen som ansåg att ”en icke oväsentlig del av det i motionen framförda syftemålet synes ha utsikter att — utan ny utredning i ämnet — blir realiserat”.

Den tekniskt-vetenskapliga forskningen.

Den vetenskapliga forskningen har länge levat på svältkost i Sverige. Statliga utredningar och framträdande representanter för olika forskningsgrenar har vid upprepade tillfällen konstaterat att de anslag och resurser som står till de svenska forskarnas förfogande inte bara är proportionsvis avsevärt mindre än vad man finner i de stora industriländerna utan även står långt tillbaka för de motsvarande resurserna i småstater som Danmark och Schweiz.

Staten utövar ingen verklig ledning av det statsunderstödda forskningsarbetet. I det läge, som kan väntas uppstå efter kriget, måste statsmakterna enligt kommunisternas mening visa större initiativkraft på detta område och svara för ledningen, planläggningen och samordningen av den för hela landet så betydelsefulla tekniskt-vetenskapliga forskningen.

Kommunisterna föreslog därför att det skulle tillsättas en kommitté av aktiva forskare, som med kort tidsfrist skulle verkställa en översyn av de hittills vidtagna åtgärderna och av den tekniskt-vetenskapliga forskningens aktuella behov i syfte att åstadkomma ett bättre utnyttjande av högskolorna och de statsunderstödda forskningsinstitutionerna, planläggning och skapande av nya forskningsinstitut för begränsade uppgifter samt ökade statliga anslag till försöksstationer och enskilda forskare. Därtill föreslogs att det av regeringen för innevarande budgetår föreslagna beloppet av 700.000 kronor till tekniskt-vetenskaplig forskning skulle höjas till 1 miljon kronor.

Riksdagen påvisade att den tidigare inrättat ett statligt centralorgan för tekniskt-vetenskaplig forskning — statens tekniska forskningsråd —, som skulle ha till huvudsaklig uppgift dels att i stort följa den tekniska utvecklingen och hålla kontakt med den i landet pågående forskningen samt stödja och vid behov organisera frivilligt samarbete mellan forskningsintressenter, såväl industriföretag och andra enskilda forskningsorganisationer som statliga myndigheter och institutioner, dels ock att stödja initiativ till för näringslivet betydelsefull forskning samt vid behov själv taga initiativ till forskningens främjande, även i fråga om organisation av ny forskning. Riksdagen ansåg med hänvisning till detta de redan vidtagna åtgärderna var tillfyllest och avsåg motionen.

De medicinska studierna.

Regeringen föreslog att särskilda s. k. doktorandstipendier å 2.500 kronor per år skulle inrättas. Kommunisterna påvisade att på grund av den långa studietiden är det redan förut ytterst svårt för de mindre bemedlade att fullfölja medicinska studier. Med den föreslagna begränsningen av doktorandstipendierna blir dessa otillräckliga för de studerande, som önskar ägna sig åt vetenskapligt arbete för doktorsavhandlingar eller därmed jämförligt arbete. Därför föreslogs att doktorandstipendierna skulle fastställas till 5.000 kronor per år under högst 3 år. Yrkandet avsågs av riksdagen under hänvisning till att de redan förefintliga stipendierna för främjande av högre juridiska studier vid universiteten och för främjande av högre tekniska studier vid de tekniska högskolorna inte utgår med högre belopp än 2.500 kronor för år. Därför ansåg sig riksdagen icke kunna besluta att doktorandstipendierna skulle utmätas enligt andra och förmånligare grunder än de för högre juridiska och tekniska studier utgående stipendierna.

Kommunisterna yrkade även på löneförbättringar åt assistenterna vid de vetenskapliga institutionerna och på högre anslag för materiel till Uppsala universitet. Båda dessa motioner avsågs.

Stipendier vid universitet och högskolor.

Naturastipendier till mindre bemedlade studerande kan för närvarande utgå endast till studerande vid universiteten och vid Karolinska institutet samt vid Stockholms och Göteborgs Högskolor. Då svårigheten att fullfölja studierna är lika stora för de medellösa vid andra högskolor föreslog kommunisterna att riksdagen skulle besluta, att tillämpningsområdet för naturastipendierna till medellösa studerande skulle utsträckas till att omfatta alla statliga och statsunderstödda högskolor. Riksdagen förklarade sig dela motionärernas synpunkter och beslutade om utredning angående införandet av naturastipendieformen även vid andra högskolor än dem, där denna understödsform nu tillämpas.

17. Diverse special- och lokalfrågor

Installationsavgifter för telefon.

Installationsavgifterna för telefon föreslogs av kommunisterna sänkt från 100 kronor till 20 kronor. Den förhöjning av avgifterna som skett, motiveras med den begränsade tillgången på materiel. Kommunisterna kan inte godkänna att ransonering genomföres med hjälp av en särskild prispolitik, ty prisförhöjningar i syfte att minska efterfrågan på en vara innebär, att det blir omöjligt för vissa folkskikt att tillgodogöra sig densamma. Varan blir en tillgång endast för den, som förfogar över tillräckliga ekonomiska resurser. Det är ett självklart rättfärdighetskrav, att en annan form av restriktioner än de tillämpade måste komma till stånd, därest sådan brist på installations- och kabelmateriel föreligger, att en obunden efterfrågan inte kan tillgodoses. Därför föreslog kommunisterna att direktiv skulle utfärdas till telegrafverkets styrelse att avgiften för nyinstallation av telefonapparater skulle sänkas till 20 kronor. Riksdagen avslag kravet under framhållandet att ”en återgång till de tidigare tillämpade lägre inträdesavgifterna ur flera synpunkter skulle vålla avsevärda svårigheter för telegrafverket”.

För verklig religionsfrihet.

Kommunisterna är anhängare av verklig religionsfrihet. Därför anser de att religionen skall vara en privatsak för varje medborgare. I konsekvens härmed är de anhängare av den tanke, som kommit till uttryck i den punkt i det socialdemokratiska partiprogrammet, som lyder: ”Statskyrkan avskaffas, dess egendom överföres i samhällets ägo.”

Beträffande den skattebetalarnas gemensamma egendom, som exempelvis kyrkorna utgör, är det för närvarande så, att prästen har ensam bestämmanderätt över dessa. Riksdagen beslutade i år i anledning av en motion från socialdemokratiskt håll att frågan skulle utredas. Men samtidigt uttalade riksdagen, att övervägande skäl talar för att beslutanderätten i första hand bibehållas hos pastor, och så tillade utskottet: ”emellertid bör det åläggas pastor att i tveksamma fall eller då pastor anser sig böra vägra upplåtelse underställa frågan stiftets biskop”. Gentemot detta beslut hade kommunisterna ställt yrkandet att utredningen skulle bli förutsättningslös, vilket yrkande dock blev avslaget.

Riksdagen beslutade även om utredning beträffande det kyrkliga kollektivväsendet. I samband därmed påtalade kommunisterna den nazistiska propagandan som bedrivs under kyrklig täckmantel, om hur den i kyrklig regi arbetande ”Svenska landskommittén” sedan tyskarna ockuperat Ukraina, i samförstånd med utlandsbiskop Heckel åtagit sig ett regelrätt årligt anslag på 20.000 riksmark, alltså över 30.000 kronor för den tyska verksamheten i Ukraina, om hur man sänt ut en före detta tsarrysk ubåtskapten såsom någon slags folkmissionär till de baltiska gränsbyarna intill Sovjetunionen och hur man över huvud taget under religionens täckmantel engagerat sig i det tyska förberedelsearbetet för överfallet i öster.

Kyrkobyggnadsraseriet i Stockholm.

Innan ecklesiastikministern Bagge avgick lyckades han mot endast motstånd från kommunisterna att genomtrumfa ett förslag om att för vården av kyrkliga angelägenheter, som är gemensamma för hela huvudstaden, skulle bildas en kyrklig samfällighet. Lagändringen innebar att församlingsdelegerade, som tidigare avgjort kyrklig angelägenhet som angick hela staden samfällt, men varom församlingarna stannat i olika beslut, nu fick sina befogenheter preciserade och utvidgade till att omfatta frågor om prästerskapets och kyrkobetjäntes kontanta löneförmåner, varjämte samfälligheten erhöll rätt att bevilja anslag för territoriell församling till täckande av kostnaderna för byggnad och underhåll av kyrkan med vad därtill hör, församlingshus samt bostadsboställe för prästerskap och kyrkobetjänter, motsvarande högst fyra femtedelar av kostnaden. Dessa nya bestämmelser, som började tillämpas i den 1 januari 1944, har sedan lett till att det nu pågår en febril verksamhet för att inventera möjligheterna till anslagsäskande från samfälligheten. Samfällighetens befogenhet att lämna anslag till fyra femtedelar av kostnaderna har medfört en våg av utpräglat slöseri med allmänna medel. Alla vill ha sin andel av församlingsdelegerade. Nya kyrkor och församlingshus står på dagordningen i mer än hälften av Stockholms församlingar. Har man inte användning för ny kyrka restaureras den som finns för halvmiljonbelopp och församlingar som inte kan finna något annat behov är sysselsatta med utredningar om försköning av kyrkorna. Kommunisterna krävde därför att riksdagen skulle avlägsna dessa spår av Bagges reformiver genom att slopa bestämmelserna om rätten för församlingsdelegerade att anslå medel till kyrkobyggen. Motionen avslogs med hänvisning till att frågan om ändring av församlingsindelningen i Stockholm för närvarande befinner sig under utredning inom ecklesiastikdepartementet genom tillkallad sakkunnig.

”Broavgift” — en medeltida kvarleva.

I en kommunistisk motion påtalades trafikförhållandena mellan Stockholm och Lidingö, där man ännu tillämpar det medeltida förfaringssättet att upptaga ”bro- avgift” från trafikanterna. Kommunisterna yrkade att sådant bidrag till Lidingöbronns bekostande, underhåll och drift måtte utgå av statsmedel så att broavgiften kunde avskaffas och berörda städer icke åsamkas större utgifter än vad som är skäligt med hänsyn till nu gällande bestämmelser beträffande allmänna vägar. Motionen avslogs med hänvisning till att frågan om och i vad mån ytterligare bidrag av statsmedel må kunna utgå till de båda av brofrågan berörda städerna är föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Bro vid Bergnäset.

Kommunisterna upprepade i år tidigare väckt motion om byggandet av en bro över Luleå älv vid Bergnäset. Motionen bifölls och ett reservationsanslag à 1,500,000 kronor anvisades för påbörjandet av bygget.

Nykterhetsfrågan.

Kommunisterna vill med den försiktighet, som det av spritrestriktionerna frammanade läget kräver, successivt avskaffa restriktionerna med deras motbokskult, avlönade spritspioner och halvcentiliterideologi. De vill vidare avskaffa inte bara enskildas utan även statens ocker på spritbruket. De vill slutligen minska statens inkomster på spritbruket men öka statens utgifter till åtgärder mot spritmissbruket och utgifterna till sådana ändamål som verklig upplysning och nykterhetspropaganda och till en alkoholistvård, som gör skäl för namnet. Därför har kommunisterna i riksdagen vänt sig mot en rad förslag som inneburit ökad spritbyråkrati (exempelvis mot inrättandet av ”Rikssara”) och mot införandet av ytterligare småkitsliga och löjliga ”kontrollåtgärder”, enär man med sådana inte kan driva fram en ökad folknykterhet. Kommunisterna har även påpekat att den övervakning, som sker genom

nykterhetsnämnderna, ofta tar sig uttryck i trakasserier mot enskilda medborgare och i olika förfoganden, som onödigt och orättvist inkräktar på den enskildes frihet, och inte resulterar i de framsteg beträffande nykterheten, som man avser att åstadkomma.

I den nu arbetande nykterhetsutredningen är kommunisterna representerade av redaktör Valborg Svensson.